

Innvandrerkvinner, muligheter og begrensninger.
En analyse av ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter for
yrkesaktivitet.

Marthe Amundsen

Hovedoppgave i sosiologi
Høsten 2006
Cand. Polit 1992
Instituttet for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Sammendrag

Temaet for denne oppgaven er ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter for å være yrkesaktiv. Med ikke-vestlig innvandrer kvinne menes kvinner fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør og Sentral Amerika som uansett statsborgerskap, enten er født i utlandet av to utenlandske foreldre, eller er født i Norge av foreldre som begge er født i utlandet (Gulløy, Blom og Ritland 1997:2).

For å undersøke temaet opereres det med to hovedproblemstillinger. Første problemstilling er: Hva påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinneres tilgang til homogene og heterogene nettverk? Jeg valgte denne problemstillingen på bakgrunn av tidligere studier som viser at sosiale nettverk er sentrale i ansettelsesprosessen. Det vil derfor også være interessant å undersøke hvilke faktorer som påvirker nettverkene. Den andre problemstillingen er: Hvilke faktorer påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter til å være yrkesaktiv? I forhold til denne problemstillingen vil det bli lagt spesielt vekt på betydningen av sosiale nettverk. For å besvare problemstillingene bruker jeg statistisk data hentet fra levekårsundersøkelsen blant innvandrere utført i 1996 av SSB. Utvalget er ikke-vestlige innvandrerkvinner i alderen 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Det benyttes logistisk regresjon i analysen.

Statistikk viser at andelen yrkesaktive ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge er lavere enn befolkningen i sin helhet. Visse innvandrergrupper er nærmest ikke deltakende på arbeidsmarkedet. Dette gjelder blant annet kvinner fra Somalia, Pakistan og Tyrkia. Siden arbeid kan fungere som en integreringsmekanisme, utjevne eller opprettholde levekårene og føre til større økonomisk uavhengighet, er det derfor viktig å undersøke hvilke faktorer som påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter til yrkesaktivitet. Skyldes det lavere human kapital, familieforhold eller de sosiale nettverkene de har tilgang til?

Det foreligger lite forskning tilknyttet sammenhengen mellom ikke-vestlige innvandrerkvinneres yrkesaktivitet og deres nettverk. Dette preger oppgaven i det mye av forskningen er hentet fra utlandet. Det teoretiske utgangspunktet er hentet fra tre hovedperspektiver, henholdsvis arbeidsmarkedsperspektiv, sosial kapital teori og feministisk teori. Det blir stilt spørsmål om human kapital, i form av utdanning og språkkunnskaper er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i forhold til det norske arbeidsmarkedet. Tidligere studier har påpekt at norsk utdanning er en ressurs for flyktninger i Oslo, sammenlignet med

utdannelse fra utlandet (Djuve og Hagen 1995:93). Det har videre blitt understreket at norsk utdannelse er en ressurs for kun noen ikke-vestlige innvandrergrupper (Bøe 2002). Ytterligere har det blitt argumentert for at språkkunnskaper (se Rogstad og Raum 1998) er essensielt for innvandrers yrkesdeltakelse.

Når det gjelder sosial kapital i form av sosiale nettverk viser det seg at vel 35 % av ansettelsene i Norge skjer via sosiale nettverk (Nordli Hansen 1997:175) og at rekrutteringen av innvandrere ofte skjer via deres innvandrernettverk (Rogstad 2000). Samtidig er innvandrernes problemer overfor arbeidsmarkedet ikke mangel på nettverk, men typen nettverk (se Rogstad 2000a). For innvandrerkvinner kan besittelsen av homogene eller heterogene nettverk være utslagsgivende i forhold til arbeidsmarkedet (se Ooak og Wellman 2001). Homogene nettverk, definert i denne oppgaven som nettverk bestående kun av innvandrere, kan i visse tilfeller være en ressurs for kvinnene. Et eksempel på dette er hotell- og restaurantnæringen. Samtidig er homogene nettverk av begrenset ressurs i et samfunn hvor hovedandelen av arbeidstakerne er etniske nordmenn. Således vil heterogene nettverk gi bredere jobbinformasjon og flere ansettelsesmuligheter.

Ytterligere blir det argumentert for at tilgangen til human kapital og sosiale nettverk påvirkes av forhold innenfor den private sfæren. Både barn og ulønnet arbeid påvirker fritid og muligheten til å skaffe seg jobb. Til slutt blir det understreket at kvinnene er aktører som tar avgjørelser i forhold til yrkesaktivitet. Flere av kvinnene ønsker nødvendigvis ikke å delta på arbeidsmarkedet, tross høyere utdannelse. Dette kan også påvirke resultatene i analysen.

Hovedfunnene er flere og sammensatte. I forhold til å opparbeide seg heterogene nettverk har verken utdannelse eller botid noen effekt. Derimot vil gode språkkunnskaper og store familienettverk kunne øke sannsynligheten for heterogene nettverk. Når det gjelder faktorer som påvirker yrkesaktivitet viser funnene at utdanning kun er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner såfremt det er norsk utdannelse. Kvinner med barn i lav alder er i mindre grad yrkesaktive, det samme gjelder for kvinner som utfører mye ulønnet arbeid. Imidlertid er de klareste trekkene knyttet til språkkunnskaper og heterogene nettverk. Språkkunnskaper er svært sentrale for kvinnene både i forhold til å opparbeide seg heterogene nettverk og i forhold til yrkesaktivitet. Heterogene nettverk gir stor uttelling i forhold til yrkesaktivitet. Forbedring av språkkunnskapene og tilgangen til heterogene nettverk er således to viktige satsingsområder for å få flere ikke-vestlige innvandrerkvinner inn på arbeidsmarkedet.

Førord

Jeg vil først og fremst takke min hovedveileder for ytterst konstruktive tilbakemeldinger og hyggelige samtaler. Jeg vil også takke min biveileder Marianne Nordli Hansen som tok seg tid til meg da min hovedveileder var utenlands. Tilbakeveiledningene dine har vært svært nyttige og interessante.

Jeg vil også takke Statistisk sentralbyrå og Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste for tilgang til Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 1996. Dessuten takk til Svein Blom for informasjon om datasettet og registerdata. Ytterligere vil jeg takke Zan Strbac for hjelp av koding.

Jeg vil også takke venner og ansatte ved instituttet for sosiologi. Takk til Preben Møller for morsomme og interessante diskusjoner. Dessuten takk til Øyvind Wiborg og Tomas Hole for hjelp av metoden og konstruktive samtaler. Jeg vil også takke Senteret for Kvinne- og Kjønnforskning for kontorplass og støtte underveis.

Til slutt vil jeg takke familien min både for korrekturlesing og nyttige tilbakemeldinger. Dere har vært til stor støtte for meg under hele prosessen.

Oslo, september 2006

Marthe Amundsen

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Problemstilling og oppgavestruktur

1.1 Tema.....	10
1.2 Problemstilling og avgrensning.....	13
1.3 Teori.....	15
1.4 Metode og data.....	17

Kapittel 2: Ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for yrkesaktivitet. Teori og hypoteser

2.1 Innledning.....	19
2.2 Arbeidsmarkedsperspektiver.....	19
<i>Human kapital</i>	19
<i>Signalteori og diskriminering i arbeidslivet</i>	23
2.3 Sosial kapital.....	26
<i>Sosial kapital</i>	26
<i>Svake versus sterke bånd som sosial kapital på arbeidsmarkedet</i>	29
<i>Alternativ vinkling av sosial kapital- homogene og heterogene nettverk</i>	30
<i>Homogene og heterogene nettverk som en ressurs på arbeidsmarkedet</i>	32
<i>Faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk- human kapital</i>	34
<i>Faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk- private sfære</i>	36
2.4 Den private sfæren og feministisk perspektiv.....	39
<i>Patriarkat og aktør</i>	40
<i>Den private sfæren, familien og husholdet</i>	41
<i>Feminisme og frigjøringsparadokset</i>	42
2.5 Oppsummering.....	44

Kapittel 3: Metode og data

3.1 Innledning.....	46
3.2 Datamaterialet.....	46
<i>Utvalget til levekårsundersøkelsen</i>	46
3.3 De avhengige variablene.....	48
<i>Sosiale nettverk</i>	48
<i>Yrkesaktivitet</i>	49
3.4 De uavhengige variablene.....	49
<i>Utdanning</i>	49
<i>Språkkunnskaper</i>	50
<i>Botid</i>	50
<i>Kontakt med venner</i>	51
<i>Samlivspartner</i>	51
<i>Familienettverk</i>	52
<i>Husholdningsmedlemmer</i>	52
<i>Organisasjonsdeltakelse</i>	53
<i>Barn</i>	53
<i>Ulønnet arbeid</i>	54

3.5 Kontrollvariabler.....	55
<i>Innvandrergruppe</i>	55
<i>Alder</i>	55
<i>Statsborgerskap</i>	55
3.6 Metodeproblemer.....	56
<i>Reliabilitet og validitet</i>	56
<i>Frafall</i>	57
3.7 Vekting.....	57
3.8 Logistisk regresjon.....	58
3.9 Analysens oppsett.....	59

Kapittel 4: Ikke-vestlige innvandrerkvinnens nettverk. Analysen

4.1 Innledning.....	61
4.2 Human kapital og nettverkstyper.....	61
<i>Utdanningens effekt på nettverkstyper</i>	62
<i>Botidens effekt på nettverkstyper</i>	64
<i>Språkkunnskapens effekt på nettverkstyper</i>	66
4.3 Den private sfæren og nettverkstyper.....	68
<i>Husarbeidets effekt på nettverkstyper</i>	68
<i>Familiens effekt på nettverkstyper</i>	71
<i>Organisasjonsdeltakelsens effekt på nettverkstyper</i>	71
4.4 Diskusjon av funnene.....	72
<i>Gir høyere utdanning og gode språkkunnskaper større tilgang til heterogene nettverk?</i>	73
<i>Har husholdet en effekt på kvinners muligheter til å oppnå heterogene nettverk?</i>	74

Kapittel 5: Ikke-vestlige innvandrekvinnens innpass på arbeidsmarkedet. Analysen

5.1 Innledning.....	77
5.2 Arbeidsmarkedet og human kapital.....	78
<i>Utdanningens effekt på yrkesaktivitet</i>	79
<i>Språkkunnskapens effekt på yrkesaktivitet</i>	83
<i>Botidens effekt på yrkesaktivitet</i>	84
5.3 Arbeidsmarkedet og sosiale nettverk.....	86
<i>Sosiale nettverk og dets effekt på yrkesaktivitet</i>	87
<i>Familienettverkets effekt på yrkesaktivitet</i>	89
5.4 Arbeidsmarkedet og den private sfæren.....	91
<i>Barns effekt på kvinnenens yrkesaktivitets</i>	92
<i>Familienettverkets effekt på yrkesaktivitet</i>	94
5.5 Diskusjon av funnene.....	96
<i>Gir høyere utdanning og gode språkkunnskaper større sannsynlighet for yrkesaktivitet?</i>	97
<i>Gir sosiale nettverk økt sannsynlighet for yrkesdeltakelse ?</i>	97
<i>Minker barn sannsynligheten for yrkesaktivitet?</i>	100

Kapittel 6: Oppsummering og konklusjon (s102)

6.1 Oppsummering av hypoteser og funn.....	103
<i>Hvilke faktorer påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk?</i>	103
<i>Hvilke faktorer påvirker tilgangen til yrkesaktivitet?</i>	105
6.2 Forskjeller i human kapital og hushold i forhold til nettverkstyper.....	117
6.3 Forskjeller i tilgang til homogene og heterogene nettverk i forhold til yrkesaktivitet.....	108
6.4 Konklusjon.....	109
6.5 Veien videre.....	110
Kildehenvisning.....	111
Vedlegg.....	117

Tabeller:

Tabell 3.1 Fordeling av antall respondenter og aldersgjennomsnitt på innvandrergupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall. Yrkesaktivitet presentert i prosent. 1996.....	48
Tabell 3.2: Fordeling etter språkkunnskaper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall og prosent. 1996.....	50
Tabell 3.3: Yrkesdeltakelse fordelt på kontakt med venner. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. 1996.....	51
Tabell 3.4: Fordeling etter jobbinformasjonsmetode. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall og prosent. 1996.....	52
Tabell 4.1: Innvandrergupper fordelt på homogene og heterogene nettverk. Ikke-vestlige innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. 1996.....	61
Tabell 4.2: Analyse av utdanning, botid og språk på sannsynligheten for å ha heterogene nettverk (Heterogene nettverk=1/Homogene nettverk=0). Vektet etter størrelse på innvandrerguppe. Logistisk regresjon.....	63
Tabell 4.3: Analyse av barn, ulønnet arbeid, husholdningsmedlemmer, samlivspartner og organisasjonsdeltakelse på sannsynligheten for å ha heterogene nettverk (Heterogene nettverk=1/ Homogene nettverk=0). Vektet etter størrelse på innvandrerguppe. Logistisk regresjon.....	69
Tabell 5.1 Fordeling av yrkesaktivitet fordelt på innvandrergupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. N=851. 1996.....	77
Tabell 5.2 Fordeling av bosettingsgrunnlag fordelt på innvandrergupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. N=849. 1996.....	78
Tabell 5.3 Innvandrergupper fordelt på utdanningsnivå. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. N=839. 1996.....	80
Tabell 5.4: Analyse av utdanning, språk og botid på sannsynlighetene for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/ Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrerguppe. Logistisk regresjon.....	81
Tabell 5.5: Analyse av nettverk på sannsynligheten for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/ Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrerguppe. Logistisk regresjon.....	87
Tabell 5.6: Analyse av barn, husholdningsmedlemmer, samlivspartner og ulønnet arbeid på sannsynligheten for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/ Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrerguppe. Logistisk regresjon.....	93
Tabell 6.1: Oppsummering av antagelser og resultater i forhold til sosiale nettverk og yrkesaktivitet i analysene.....	104

Figurer:

Figur 2.1: Figurativ fremstilling av sentrale faktorer i forhold til ulike typer nettverk.....	44
Figur 2.2: Figurativ fremstilling av sentrale faktorer i forhold til yrkesaktivitet.....	45
Figur 3.1: Fordeling av antall aktive kvinner fordelt på aktivitetsnivået i organisasjonene. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. 1996.....	53
Figur 3.2: Fordeling av yrkesaktivitet fordelt på antall barn kvinnen har. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. 1996.....	54
Figur 5.1: Chile, Pakistan, Somalia, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Sannsynligheten for yrkesaktivitet fordelt på utdanningsnivå. Prosent. 1996.....	82
Figur 5.2: Sannsynlighet for yrkesdeltakelse blant kvinner fra Vietnam, Chile, Pakistan og Somalia fordelt på botid. Prosent. 1996.....	85

Kapittel 1: Problemstilling og oppgavestruktur

1.1 Tema

Temaet for oppgaven er ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter for å være yrkesaktive. Med innvandrer kvinne menes her kvinner: "(...) som, uansett statsborgerskap, enten er født i utlandet av to utenlandske foreldre, eller er født i Norge av foreldre som begge er født i utlandet" (Gulløy, Blom og Ritland 1997:2). Med ikke-vestlig kvinne menes kvinner fra Øst-Europa, Asia, Afrika, Sør og Sentral Amerika (*ibid.*).¹

Arbeidsmarkedet er en viktig arena for integrasjon av ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge. Foruten å få tilgang til lønnet arbeid og større økonomisk selvstendighet, kan yrkesdeltakelse gi tilgang til sosiale nettverk som er viktig for så vel trivsel som læring av det norske språket og samfunnslivet (KRD 1998:13). Ytterligere kan arbeid ha en positiv betydning for menneskers psykiske og sosiale velferd. I følge 'Handlingsplanen mot rasisme og diskriminering' betraktes "arbeidslivet som den viktigste arenaen for å bli en del av fellesskapet" (*ibid.*). Stortingsmeldingen nr 17 (1996-97) "Om innvandring og det flerkulturelle Norge" påpeker at diskriminering og rasisme er i strid med våre grunnleggende verdier og må motkjempes aktivt. Ofte benyttes det stereotyper både innenfor politikken og i media for å oppnå visse strategiske mål. Stereotyper, hvor en overser individuell variasjon innen kategoriene kan føre til etnosentrisme og diskriminering (se Fangen 2006). Her kan arbeidsmarkedet spille en viktig funksjon. I følge Hylland Eriksen (2003), vil erfaringer av innvandrere på arbeidsmarkedet kunne motkjempe disse stereotypene. Dermed er arbeid viktig på flere plan. For det første påvirker arbeid individet og dets livssituasjon, for det andre spiller arbeid en viktig rolle i integrasjonen av innvandrere og dermed også i forhold til asosialitet (se Øie 2003).

Tilgangen til arbeidsmarkedet påvirkes også av tilgangen til sosiale nettverk. I følge Nordli Hansen (1997:175) har ca. 50 % av alle ansettelser skjedd via uformelle metoder, og 35 % via sosiale nettverk.² Sosiale nettverk videreformidler ofte relevant jobbinformasjon som leder til ansettelse. Hvorvidt nettverket er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i forhold til

¹ Det er kun 18 kvinner som er andregenerasjons innvandrere, det vil si personer født i Norge av foreldre som er født i utlandet. Fokuset i denne oppgaven er dermed først og fremst på førstegenerasjons innvandrerkvinner, det vil si kvinner født utenfor Norge.

² Formelle metoder kan være å kontakte arbeidsformidlingen eller svare på annonser/annonsere selv. Uformelle metoder er anbefalelse av slekt/venner, kontakte mulige arbeidsgivere eller på annen måte.

arbeidsmarkedet kan avhenge av strukturen på nettverket. I følge statistikk (SSB 1997a) har 51 % av ikke-vestlige innvandrerkvinner et nettverk representert av blant annet etniske nordmenn. På grunn av en overrepresentasjon av etniske nordmenn på arbeidsmarkedet kan slike nettverk være betydningsfulle i ansettelsesprosessen (se Ooka og Wellman 2001, se Rogstad 2000a).

Det er viktig at innvandrerkvinnene både offisielt og reelt har like muligheter for å komme inn på arbeidsmarkedet. Samtidig må en studie av ikke-vestlige innvandrerkvinner tilgang til jobb også innbefatte muligheten for at kvinnene ikke ønsker å delta på arbeidsmarkedet. Arbeid kan også oppleves negativt for visse mennesker. Det kan være psykisk stressende og fysisk belastende. Enkelte kan anse jobben som lite motiverende og utfordrende. Tross dette vil arbeid sannsynligvis ansees som et gode dersom det var en mulighet for å bli arbeidsledig over lengre tid.

Statistikken viser at ikke-vestlige innvandrerkvinner har et lavere sysselsettingsnivå enn etnisk norske kvinner (Hauge Byberg 2002). Selv om ikke-vestlige innvandrerkvinner gjennomsnittelig er yngre enn resten av befolkningen og derfor i større grad i optimal yrkesaktiv alder, var andelen yrkesaktive i 2000 47 %, 12 % lavere enn den kvinnelige arbeidspopulasjonen i sin helhet (Byberg 2002:36). Blant ikke-vestlige innvandrergrupper som Somalia, Pakistan og Tyrkia er sysselsettingsnivået svært lav (SSB 1997). Det blir da generelt viktig å stille spørsmål ved hva årsaken til lavere sysselsetting er og spesielt hvorfor visse innvandrergrupper er nesten helt utenfor arbeidsmarkedet. Skyldes det kvinnes kompetansenivå, egne valg eller diskriminering? Kan dårlig tilgang til sosiale nettverk og relevant jobbinformasjon være en medvirkende faktor til lav deltakelse?

En stor andel av forskningen på området har analysert innvandrere som en felles gruppe, mens det har i liten grad blitt differensiert mellom kvinner og menn. Mye av forskningen i Europa har behandlet kjønn og etnisitet isolert fra hverandre. Dette har ført til at det innenfor de ulike nasjonale kontekster finnes litteratur om både kjønn og etnisitet, men lite litteratur hvor temaene knyttes sammen. Dette har begrenset "synligheten" til innvandrerkvinner (se Simon 2001). Tendensen har vært lik i Norge. Innvandrerkvinnene har ofte blitt definert ut i fra mannen og ikke som selvstendige rettssubjekter (Stiver 1986). Denne "usynligheten" ble reflektert i den tidligere statlige politikken i Norge: "Selv ikke da Stortingets

kommunalkomite' våren 1981 sammenfattet innvandrerpoltikken i 58 punkter, ble innvandrerkvinnene nevnt" (Stiver 1986:33).

Nyere litteratur har i større grad rettet fokuset mot innvandrerkvinner, men ofte definert dem innenfor kategoriene dobbelt handikappet (Stiver 1986) og dobbeltarbeidende (Ooka og Wellmann 2001). De er kvinner på arbeidsmarkedet, i tillegg til nyankomne i en fremmed kultur. I tillegg hevdes det at de opplever en tredobbelt byrde, i den forstand at de blir diskriminerte på bakgrunn av klasse, rase og etnisitet (Simon 2001). Disse perspektivene nyanserer i for liten grad. Hva med kvinner uten lønnet arbeid? Er de like dobbeltarbeidende? Opplever alle innvandrerkvinner en såkalt tredobbel byrde? Det foreligger store variasjoner mellom de ulike innvandrergруппene i Norge i forhold til kultur, religion og kompetansenivået og det kan derfor også forventes variasjoner når det gjelder jobbaktivitet i den offentlige og den private sfære (se Blom 1997).³ Disse variasjonene fører også til ulike muligheter for ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge. Variasjonen blant innvandrerkvinner har i større grad blitt belyst via norsk forskning de seinere tiår (se Fangen 2006, Lappegård 2001, Sollund 2004). Offisiell politikk har også formelt sett i større grad trukket inn variasjonen blant innvandrerkvinner. Stortingsmelding nr 17 (1996-97) sier følgende:

Likestillingspolitikken, som bygger på likestillingsloven, tar sikte på at kvinner og menn skal ha like muligheter til utdanning, arbeid, og kulturell og faglig utvikling. Likestillingsperspektivet skal også ligge til grunn i det flerkulturelle samfunn.

Videre understrekes det i Stortingsmeldingen at innvandrerkvinner ikke er en homogen gruppe og at likestillingsloven ikke nødvendigvis er like relevant i familier med annen oppfatning av kjønnsrollene.

Allikevel er det fortsatt et stort behov for ytterligere forskning på ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge. For å oppnå en dybde i denne kunnskapen er det både behov for å videreutvikle kunnskapen, men også å trekke inn tidligere teori og forskning på området. Dette vil prege påfølgende teorikapittel.

³Den private sfære henviser til husholdet og familieforhold, relasjoner det kan være vanskelig for staten å gripe inn i, og den offentlige sfære til handlinger som skjer i det offentlige rom slik som betalt arbeid, utdanning og språkopplæring.

1.2 Problemstilling og avgrensning

Temaet for denne oppgaven er ikke-vestlige innvandrerkvinneres yrkesaktivitet, hvor det vil bli lagt spesielt vekt på sosiale nettverk. For å undersøke temaet opereres det i oppgaven med to hovedproblemstillinger. Første hovedproblemstilling kan presiseres som: Hva påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinneres tilgang til homogene og heterogene nettverk? Andre problemstillingen er: Hvilke faktorer påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinneres muligheter til å være yrkesaktiv? I forhold til denne problemstillingen vil det bli lagt spesielt vekt på betydningen av sosiale nettverk. For å belyse temaet brukes levekårsundersøkelsen av ikke-vestlige innvandrere utført av SSB i 1996.

I forhold til den første problemstillingen undersøkes det om sosial kapital, i form av sosiale nettverk, bygges opp og eventuelt benyttes av kvinnene i forhold til arbeidsmarkedet. Studier viser at sosiale nettverk bidrar i stor grad med relevant jobbinformasjon (se Granovetter 1973, Nordli Hansen 1997) og at rekrutteringen av innvandrere ofte skjer via deres innvandrernettverk (Rogstad 2000a). Samtidig understrekes det at innvandreres problemer overfor arbeidsmarkedet ikke er mangel på nettverk, men typen nettverk (se Rogstad 2000a). I den sammenheng er det fruktbart å operere med homogene og heterogene nettverk. Stoloff, Glanville og Bienenstock (1999:93) definerer homogene nettverk som :“(...) in which all of the members share a particular characteristic.”. Disse egenskaper kan være rase og klasse. Heterogene nettverk er dermed nettverk hvor medlemmene ikke deler spesifikke egenskaper, som for eksempel etnisitet. I teorikapittelet vil det bli diskutert hvorvidt homogene eller heterogene nettverk er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i forhold til arbeidsmarkedet. Foreligger det for eksempel homogene innvandrernettverk som gir tilgang til spesifikke arbeidssektorer? Konkret operasjonaliseres heterogent nettverk som nettverk bestående av minimum en etnisk nordmann, mens homogene nettverk som nettverk bestående av kun innvandrere. Som følge velger jeg å ha et eget analysekapittel hvor tilgangen til homogene og heterogene nettverk undersøkes. Ved å få en forståelse av hvorledes sosial kapital, i form av sosiale nettverk, oppnås og benyttes belyses også et bredere aspekt av kvinnenenes muligheter for å være yrkesaktiv.

I forhold til den andre problemstillingen ansees både formelle- og uformelle kvalifikasjoner og sosiale nettverk, så vel som familieforhold som betydningsfulle faktorer i forhold til yrkesaktivitet. Tidligere studier har påpekt at norsk utdanning er en ressurs for flyktninger i Oslo, sammenlignet med utdanning fra utlandet (Djuve og Hagen 1995:93). Det har videre

blitt understreket at norsk utdanning er en ressurs for kun noen ikke-vestlige innvandrergupper (Bøe 2002)⁴ og at språkkunnskaper er essensielt for innvandrers muligheter for yrkesaktivitet (se Rogstad og Raum 1998). Uttelingen av utdanning og språk kan ytterligere påvirkes av nettverkstilgang og forhold innenfor den private sfæren (se Rogstad 2000a, se Stoloff m.fl 1999). Sosiale nettverk kan både i seg selv påvirke mulighetene for yrkesaktivitet og fungere som en mellomliggende variabel mellom utdanning, språkkunnskaper og yrkesaktivitet.

Ved å trekke inn den private sfæren, det vil si husholdet og familieforhold, får en muligheten til å undersøke hva som er typiske trekk for yrkesaktive kvinner versus ikke-yrkesaktive kvinner og dermed i større grad belyse mulighetene for yrkesaktivitet i sin helhet (Stoloff m.fl 1999). Tidligere undersøkelser (se Bøe 2002) har fokusert på ikke-vestlige innvandrers sysselsettings- og inntektsmuligheter, men det har i liten grad blitt direkte fokusert på ikke-vestlige innvandrerkvinnens tilgang til yrkesaktivitet. Det foreligger altså et klart forskningsmessig behov for dypere studier av ikke-vestlige innvandrerkvinnens tilgang til jobb på det norske arbeidsmarkedet.

Det er ulike årsaker til valg av tema. For det første er temaet relevant ut fra et samfunnmessig ståsted. Et viktig mål for velferdssamfunnet er å unngå dannelsen av grupper som har en vesentlig lavere levestandard enn resten av befolkningen. Dersom deler av befolkningen permanent stenges ute fra viktige velferdsgoder vil overordnede kvaliteter ved samfunnet kunne bli svekket (Blom 1998).

For det andre er temaet relevant ut fra et teoretisk og sosiologisk ståsted. Det foreligger mange studier av ikke-vestlige innvandrere på arbeidsmarkedet, men ikke studier hvor fokuset spesifikt er på ikke-vestlige innvandrerkvinner. En styrke ved dette studiet er således at det i større grad samles et bredt aspekt av teori og analyse av ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for yrkesaktivitet. Ytterligere mangler det studier innenfor temaet ikke-vestlige innvandrerkvinner og nettverkstilgang (se Djuve, Friberg 2002). Nettverksstudiene har ofte enten vært på innvandrere generelt eller vennskapsnettverk generelt, men ikke i forhold til bruken av nettverk på arbeidsmarkedet. Ved å få innsikt i hvorvidt ulike nettverkstyper er en ressurs for kvinnene i forhold til det norske arbeidsmarkedet, hvilke kvinner som besitter

⁴ Dette gjaldt Det tidligere Jugoslavia, Tyrkia, Pakistan, Iran og Vietnam (Bøe 2002:72). Somalia og Chile viste innsignifikante resultater.

ulike sosiale nettverk og om de eventuelt benytter nettverkene i forhold til arbeidsmarkedet, oppnås både kunnskap om sosiale nettverk generelt og arbeidsmarkedet..

For det tredje ønskes det at oppgaven kan fungere som en motvekt mot den til tider ensidige vinklingen av innvandrerkvinner innenfor media og samfunnsdebatten (se Gullikstad 2002). De fremstilles både som kvinner under kulturell tvang og som offer av kontrollerende innvandrer menn (*ibid.*). Innvandrerkvinner blir da ofte en felles kategori hvor fokuset først og fremst er rettet mot ikke-vestlige innvandrerkvinner med muslimsk bakgrunn. I realiteten er innvandrerkvinner i Norge alle personer som har to foreldre som er født i utlandet (Hauge Byberg 2002:21). Denne gruppen er mye større en den fremstår som i mediebildet og det er store variasjoner mellom de ulike innvandrergruppene. Det er således viktig å belyse innvandrerkvinner som aktører, samtidig som en undersøker for eventuelle strukturelle forhold som begrenser eller muliggjør deres valg. Ved å trekke inn begrepet om ”paradox of emancipation” (frigjøringsparadokset) som en motvekt til kritiske røster av ikke-vestlige innvandrer kulturer, oppnås et mer helhetlig bilde av kvinner som aktører. Paradokset indikerer at det alltid foreligger en fare i å påpeke andres undertrykkelse i form av falsk bevissthet. Dette skyldes at den som påpeker et undertrykningsforhold selv kan være en undertrykker. Overført til den konkrete problemstillingen innebærer dette at det foreligger en fare ved å hevde at innvandrerkvinner, som ikke ønsker å delta på arbeidsmarkedet, er under falsk bevissthet eller undertrykt av menn. Det søkes derfor i denne oppgaven å oppnå et mest mulig helhetlig og nyansert bilde av ikke-vestlige innvandrerkvinneres relasjon til arbeidsmarkedet. Resultatene av analysene kan i den sammenheng gi konkrete resultater på hvilke faktorer som påvirker tilgangen til yrkesaktivitet og derfor være en pekepinn på satsingsområder tilknyttet ikke-vestlige innvandrerkvinner og arbeidsmarkedet.

1.3 Teori

Teorikapitlet er tredelt, del 1 fokuserer på arbeidsmarkedsperspektiv og spesielt human kapital teori, del 2 sosial kapital teori og del 3 feministisk perspektiv. Mens alle 3 delene belyser hovedproblemstillingen tilknyttet yrkesaktivitet, belyser del 2 også hovedproblemstillingen tilknyttet homogene og heterogene nettverk.

Arbeidsmarkedsperspektivene som trekkes inn i del 1 er henholdsvis human kapital teori, signalteori og diskrimineringsteori. I human kapital teori legges det vekt på arbeidstakerens forutsetninger for å være produktiv i en jobbsituasjon. Både formell kompetanse som

utdanning og uformell kompetanse som språkkunnskaper, er viktige faktorer som påvirker produktiviteten på arbeidsplassen. Det er først og fremst kvinnenes human kapital som vil være avgjørende for hvorvidt de blir ansatte og er suksessfulle på arbeidsmarkedet, arbeidstakernes preferanser trekkes således ikke inn i avgjørelsen. En vurdering av arbeidssøkeren krever ressurser og arbeidstakeren vil derfor til tider kunne basere ansettelsen på signaler tilknyttet arbeidstakernes kvalifikasjoner og human kapital. Det vil si at arbeidstakeren vurderer søkeren på bakgrunn av lett tilgjengelige opplysninger som kjønn, rase og skoleprestasjoner. Konsekvensielt foreligger det også en mulighet for diskriminering. Det er fire hovedformer for diskriminering, hvorav blant annet andres fordommer tilknyttet ikke-vestlige innvandrerkvinner og statistisk diskriminering er svært relevante i forhold til ikke-vestlige innvandrerkvinner muligheter til yrkesaktivitet.

Sosial kapital generelt og sosiale nettverk spesielt trekkes inn i del 2. Et sosialt nettverk av venner og bekjente kan fungere som formidlere og garantister av den human kapital individene besitter slik at rekrutteringen til arbeid går lettere (Bourdieu 1986, Coleman 1988, Granovetter 1985, Rogstad 2001). Den sosiale kapitalen individene besitter avhenger også av den økonomiske og kulturelle kapitalen de har (Bourdieu 1986). Når kvinnene har opparbeidet seg sosiale nettverk, kan det benyttes til å oppnå rasjonelle mål som for eksempel å innhente informasjon om relevante jobber (se Granovetter 1973). Samtidig vil utbyttet av de sosiale nettverkene både avhenge av den sosioøkonomiske statusene til nettverksmedlemmene og nettverkstypen (Ooka og Wellman 2001). Således er det relevant å operere med to nettverkstyper, henholdsvis homogene og heterogene nettverk (se Ooka og Wellman 2001, Stoloff m.fl 1999). Hvilken nettverkstype som er av størst ressurs for kvinnene i forhold til et arbeidsmarked kan avhenge av utdanning, språkkunnskaper (Fong og Isajiw 2000) og familieforholdene (se Moore 1990, Munch, McPherson og Smith-Lovin 1997, Fischer og O liker 1983).

Human- og sosial kapital griper inn i skillet mellom den offentlige og den private sfære. I den offentlige sfære vil både sosiale nettverk og human kapital utgjøre viktige kilder som avgjør suksess i arbeidsmarkedet. Samtidig ser en at sosiale nettverk og human kapital kan skapes og begrenses av familieforhold slik som for eksempel barnepass og ulønnet arbeid (Munch m.fl 1997). Jeg vil derfor trekke inn feministisk teori i drøftingen (se McNay 2000, Munch m.fl 1997, Feree 1994). I følge visse retninger innenfor feministisk teori formes kvinners muligheter av patriarkatet, det vil si at de begrenses av et samfunn hvor det er strukturelle

forskjeller i privilegier, makt og autoritet (Cranny-Francis, Waring, Stavropolous og Kirkby 2003:15). Samtidig har individet et produktivt potensial som aktør og kan handle på tvers av sosial sanksjoner. Ytterligere bør en i følge begrepet om interseksjonalitet unngå overforenklede perspektiver. Et individ har ikke en, men flere identiteter. Individet forholder seg alltid til ulike sosiale konstruksjoner og de handler i en historisk og sosial prosess. Individets personlighet og dermed hennes valg overfor arbeidsmarkedet avhenger således av alle de sosiale relasjonene hun inngår i.

1.4 Metode og data.

Datamaterialet er hentet fra Statistisk Sentralbyrås (SSB) levekårsundersøkelse blant ikke-vestlige innvandrere i 1996.⁵ Datasettet er supplert med registerdata fra flere offentlige registre. Datamaterialet tar for seg ikke-vestlige innvandrere født i Chile, Somalia, Vietnam, Iran, Tyrkia, Det tidligere Jugoslavia, Pakistan, Sri Lanka og andre land. Utvalget er på 2561 respondenter hvorav 993 av disse er kvinner. Det er få andregenerasjonsinnvandrere i utvalget. ¼ av innvandrerne i utvalget ankom Norge i perioden 1990-1993, mens de resterende fordeler seg likt på perioden 1985-1989 og tidligere (Blom 1998:13). Ca 10 % av respondentene oppgir å ha kommet til landet som arbeidssøker, 36 % av familiegrunner og 46 % som flyktninger. Frafallet i undersøkelsen er på 33,2 %, størst for personer fra Pakistan og Tyrkia og minst for personer fra Sri Lanka og Vietnam (Blom 1998:11). Undersøkelsen inkluderer mange aspekter ved innvandrerens levekår og situasjon i dagliglivet. Den har således flere variabler som vil sette lys på både jobbferdigheter og sosiale ressurser. Til sammen kan datasettet være med på å belyse kompleksiteten rundt problemstillingen ”innvandrerkvinner og deltakelse på arbeidsmarkedet”.

Opgaven er delt inn i 6 kapitler. I kapittel 1 presenteres problemstilling og oppgavestrukturen. Kapittel 2 er teorigapittelet. Her presenteres teorien. Kvinners muligheter til yrkesaktivitet sees i lys av ulike arbeidsmarkedsteorier, sosial kapital teori og feministisk teori. Siden den ene hovedproblemstillingen er tilknyttet sosiale nettverk kommer sosial kapital teori delen til å utgjøre en større andel enn de andre teoriene. Gjennom hele kapittelet referere jeg til tidligere teori på området.

⁵ Seinere henvisninger til datamaterialet vil bli referert til som (SSB 1997a).

Kapittel 3 er metode kapittelet. I dette kapittelet gis det en oversikt over datamaterialet både i form av utvalg og frafall fra undersøkelsen. Det redegjøres også for variablene som benyttes i analysene og gis en kort drøfting av logistisk regresjonsmetoden som brukes i oppgaven.

I kapittel 4 belyses den første hovedproblemstillingen. Her undersøkes det hvilke faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk. Det presenteres både deskriptive tabeller, enkle krysstabeller og funn fra de logistiske analysene. Den første logistiske regresjonen i dette kapittelet klarlegger sammenhengen mellom ulike human kapital faktorer, som utdanning og språkkunnskaper, i forhold til nettverkstyper. I den andre logistiske regresjonsanalysen undersøkes sammenhengene mellom familieforhold og nettverkstypene.

I kapittel 5 belyses den andre hovedproblemstillingen. Det undersøkes ulike faktorer som påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter til yrkesaktivitet. Den første logistiske regresjonen tar for seg sammenhengen mellom human kapital faktorer og yrkesaktivitet. Den andre logistiske regresjonen fokuserer på sosial kapital, mens den tredje fokuserer på den private sfære. Til sammen gir kapittel 4 og 5 et nyansert og helhetlig bilde av ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter til yrkesaktivitet.

I kapittel 6 oppsummeres funnene i analysene og det presenteres en konklusjon.

Kapittel 2: Ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for yrkesaktivitet. Teori og hypoteser.

2.1 Innledning

I dette kapittelet belyses temaet ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for yrkesaktivitet. Teorikapittelet er delt opp i 3 deler, hvorav del en tar for seg arbeidsmarkedsteori, særlig human kapital teori, andre delen sosial kapital teori og tredje delen feministisk teori.

2.2 Arbeidsmarksperspektiver

Human kapital

Studier av innvandrere og det norske arbeidsmarkedet bekrefter at innvandrere, og først og fremst ikke-vestlige innvandrere, har større problemer enn majoritetsbefolkningen til innpass på arbeidsmarkedet (Berg 2000, 1992, Hauge Byberg, 2000, Rogstad 2000a, 1998, Magerøy 1995). Det påpekes ofte at innvandrere mangler språkkunnskaper, de har kort botid og lav uformell kompetanse (Hauge Byberg 2002, Rogstad 2001). Forskning viser også at mange innvandrere har problemer med å få godkjent utdanning tatt i utlandet (Berg 1992). Som en følge av dette har de ofte løst ansettelsesforhold og jobber som vikarer (Rogstad 2000a, se Hovland 1997). Samtidig viser tidligere forskning at innvandrere med lang utdanning, har høyere yrkesdeltakelse enn innvandrere med kort utdanning (Blom og Ritland 1997:175-176).

I human kapital teori er hovedfokuset på opparbeidelse av human kapital (menneskelige ressurser) i forhold til arbeidsmarkedet. Grunntanken er at økt human kapital fører til økt produktivitet i arbeidsmarkedet. En person kan øke kapitalen gjennom investering i menneskelige ressurser og kompetanse som utdanning, erfaringer og ferdigheter (Hultin 2001, Rosenbaum, Kariya, Settersen og Maier 1990). Tilegnelsen av kapitalen starter i barneårene, videreutvikles under utdanningen og fortsetter på arbeidsmarkedet. Selve tilegnelsen foregår på et rasjonelt plan hvor handlingene er instrumentelle (se Becker 1991), det vil si at individene gjennom strategiske valg handler ut fra et gitt mål. De forholder seg til kostnad og nytte i et fritt marked (Rosenbaum m.fl 1990), de investerer i seg selv og tar avgjørelser på bakgrunn av hva som lønner seg og hvilke preferanser de har. Individene konkurrerer som arbeidstakere på markedet og etterspurt arbeidskraft belønnes mest (Rosenbaum, m.fl 1990).⁶

⁶ Etterspurt arbeidskraft er den kompetansen arbeidsmarkedet ønsker på det gitte tidspunktet.

Human kapital blir på denne måten en vare mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Arbeidsgiverens valg av ansettelse gjøres på grunnlag av en evaluering av arbeidstakerens antatte kompetanse og produktivitet. Produktivitetsnivå til arbeidstakeren defineres ut fra hennes andel av human kapital. Før en arbeidstaker har skaffet seg jobbkompetanse er det human kapital i form av utdanning som informerer om produktivetskapasiteten. Antagelsen er at jo mer produktiv en arbeidstaker er, jo større suksess vil hun ha på arbeidsmarkedet. I følge denne teorien skyldes problemer tilknyttet overgangen fra utdanning til arbeidsmarkedet at arbeidstakeren ikke har tilegnet seg tilstrekkelig av etterspurt kompetanse (Rosenbaum m.fl 1990). Arbeidsgiverens egne preferanser og holdninger trekkes ikke inn som en faktor i ansettelsesprosessen og det antas at arbeidsgiveren til enhver tid vil ansette den best kvalifiserte. Følgelig vil en arbeidstaker som har investert i rett kompetanse også oppleve suksess.

Human kapital teori trekker også inn faktorer innenfor den private sfæren. Forskjellen mellom kvinner og menn i forhold til sysselsettings- og karrieremuligheter skyldes først og fremst arbeidsfordelingene innenfor husholdet (Becker 1985). Siden kvinnen oftest har hovedansvaret for omsorgsarbeidet, har de oftere en svakere tilknytning til arbeidsmarkedet og derfor også færre muligheter eller mindre motivasjon til å opparbeide seg human kapital. Følgelig opparbeides også mindre kompetanse relevant i forhold til en fremtidig ansettelse.⁷

En svakhet ved denne forståelsen av human kapital er at den ikke inkluderer alternative former for kompetanse. Hva med immigranter og deres manglende sosiale og kulturelle kunnskaper? Konkurrerer de på likt nivå som andre personer med tilsvarende utdanning og jobbkompetanse? Stilles det like forventninger til norsk versus utenlandsk utdanning? Som vist tidligere understreket studier at norsk utdanning er en ressurs for flyktninger i Oslo, sammenlignet med utdanning fra utlandet (Djuve og Hagen 1995:93). Det har videre blitt påpekt at norsk utdanning er en ressurs for kun noen ikke-vestlige innvandrergupper (Bøe 2002). Funnene understreker derfor at det foreligger et behov for å benytte en bredere forståelse av human kapital begrepet.

⁷ Det kunn vært interessant å diskutere ytterligere den private sfære i forhold til human kapital, men siden jeg har valgt å trekke inn den private sfære som et eget avsnitt (se avsnitt 2.4) velges det her å ikke gå nærmere inn på temaet.

Seinere studier har inkludert en utvidet forståelse av human kapital hvor kulturell distanse også trekkes inn (Longva & Raaum 2000, Rogstad 2000). Arbeidsgiveren baserer ytterligere ansettelsen på arbeidstakerens kjennskap til norsk væremåte og sedvaner og hennes språkkunnskaper (Rogstad og Raaum 1998). Gode språkkunnskaper er igjen nært knyttet opp til botid siden økt botid fører til større potensial for utviklede språkkunnskaper. I følge Olsen (2002:80) har ikke-vestlige innvandrerkvinner et etterslep på 3 års botid når det gjelder å oppnå ikke-vestlige innvandremenns yrkesaktivitetsnivå. Dette innebærer at etter 7 år har kvinnen oppnådd det nivået av sysselsetting som mennene oppnår etter 4 år (ca 50 %). Berg (2000) argumenterer for eksempel at innvandrere i Norge med høyere utdanning og lengre botid er i kortere periode, enn innvandrere med lav utdanning og kort botid, i en marginal posisjon hvor de ikke er integrert i samfunnet. Dersom det er lavkonjunktur vil perioden vare lenger enn i høykonjunktur (se Blom 1998). Det antas at i disse periodene stilles det strengere krav til språkkunnskaper og kjennskap til norsk væremåte og sedvaner, altså vil human kapital som en ressurs avhenge av arbeidsmarkedsforholdene.

Effekten og kravet om språkkunnskaper kan også forventes å variere noe avhengig av innvandrergruppen (se Rogstad 2000). I følge Wikan (1995) er for eksempel muslimske innvandrerkvinnens manglende språkkompetanse generelt et stort problem (se også Rogstad 2001). Disse kvinnene utgjør en stor del av innvandrergruppen i Norge. I 2001 var det hele 11000 pakistanske kvinner i Norge (Hauge Byberg 2002:22). Ved årsskiftet 1999-2000 benyttet hele 95 % av pakistanerne, 85 % av somalierne og 89 % av vietnamesere seg av kontantstøtten og var hjemme med barnene (Kavli 2001). Som følge av dette vil mangel på integrasjon og deltakelse i samfunnet kunne føre til dårligere språkkunnskaper.

Tross variasjoner innvandrergrupper i mellom antas det derfor at innvandrerkvinner med kortere botid har opparbeidet seg dårligere språkkunnskaper og opplever mindre suksess på arbeidsmarkedet. Samtidig vil graden av suksess variere noe ut fra etterspørselen fra arbeidsgiveren sin side. I visse yrker stilles det for eksempel ikke de samme kravene til språk (se Sollund 2004). Slik sett kan en operere med ulike arbeidsmarked. En hvor det stilles høye krav til språkkunnskaper og en annen hvor kravene er senket. Eksempler kan i dette henseende være hotellnæringen eller selvstendig næringsdrivende. Det antas at denne typen næringer i større grad tilbyr stillinger hvor kravet om formell kompetanse er forholdsvis lav. Vaskehjelp er her et eksempel. Mens kun 1 % av alle arbeidstakere arbeider i renholdsbransjen, jobbet i 1999 7 % av førstegenerasjonsinnvandrere fra Asia, 11 % fra

Afrika 11 % og 9 % fra Sør- og Mellom-Amerika i denne bransjen (SSB 1999). Følgelig kan en forvente at effekten av språk avhenger av typen arbeid kvinnene søker.⁸

Sett i forhold til den konkrete problemstillingen forventes det at årsaken til differansene mellom ikke-vestlige innvandrerkvinner og etnisk norske kvinner når det gjelder yrkesdeltakelse, i stor grad skyldes forskjell i formell og uformell jobbkompetanse. I forhold til formell kompetanse er det dermed fruktbart å stille spørsmål ved hvorvidt ikke-vestlige innvandrerkvinner mangler utdanning. Når det gjelder uformell kompetanse kan det til tider være vanskelig å definere hva denne kompetansen utgjør, men det kan argumenteres for at språkkunnskaper og kjennskap til norsk sedvane og væremåte er uformell kompetanse som utvikles over tid. Har så kortere botid i Norge og dårlige språkkunnskaper ført til lavere uformell kompetanse og konkurranseevne på arbeidsmarkedet? Kan kvinners etterslep i forhold til etablering på arbeidsmarkedet skyldes at kvinnene i større grad har ansvaret for husholdningen og derfor i mindre grad har opparbeidet seg språkkunnskaper? Siden human kapital teori vektlegger at personer med lik kompetanse har like sjanser på arbeidsmarkedet forventes det at innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper, jobberfaring og høy utdanning har like muligheter på arbeidsmarkedet som etnisk norske kvinner med tilsvarende kompetanse. Videre kan det antas at mulighetene til deltakelse øker proporsjonalt med utdanning forutsatt at det er riktig utdanning. Hypotesene er dermed følgende:

H₁: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har større sannsynlighet for yrkesdeltakelse enn kvinner med liten eller ingen utdanning.

H₂: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.

H₃: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper har større sannsynlighet for yrkesaktivitet enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.

⁸ En større diskusjon av ulike arbeidsmarkeder holdes under avsnitt 2.3.

Signalteori og diskriminering i arbeidslivet

I følge signalteori må et arbeidsmarkedsperspektiv inkludere faktorer som informasjonstilgang og signaler som arbeidstakeren sender ut. Human kapital teori forutsetter at aktørene er rasjonelle, at de handler ut fra kostnads- og nyttekalkyle og har full informasjon. Teorien belyser således ikke situasjoner hvor aktøren ikke besitter full informasjon eller hvor det knyttes risiko til evalueringen av arbeidssøkeren. Total informasjon er vanskelig å oppnå og en arbeidsgiver har ofte vanskeligheter med å vite hvilken arbeidstaker som er best kvalifisert til jobben (Rosenbaum m.fl 1986). Å skaffe opplysninger om søkerne er en dyr prosess som fører til at arbeidsgiveren ofte baserer ansettelsen på tilgjengelige ”signaler” tilknyttet arbeidstakerens kvalifikasjoner og human kapital (Rosenbaum m.fl 1990). Med dette menes det at arbeidsgiveren vurderer søkerne på bakgrunn av lett tilgjengelige opplysninger som kjønn, alder, rase, skoleprestasjoner og så videre (Rosenbaum m.fl 1990:271). Tidligere erfaringer knyttet til informasjonen trekkes også inn i evalueringen. Rosenbaum et. al (1986) hevder i denne sammenheng at signalteori ikke tar fullstendig avstand fra human kapital teori, men at den fungerer som et bindeledd mellom strukturelle teorier og human kapital teori ved at den trekker inn sosial kontekst.

(...) allowing structural attainments to be viewed as signals of ability. If ability, which is a key component of human capital theory, is signaled by structural attainments, then the conflict between human capital and structural theories largely disappears (Rosenbaum 1986:151).

Svakheten ved signalteori er at den overser muligheten for at noen signaler vektlegges mer enn andre og at visse signaler i større grad brukes i evalueringen av bestemte grupper arbeidssøkende. Kan det for eksempel være tilfellet at rase og kjønn i større grad trekkes inn i evalueringen av ikke-vestlige innvandrerkvinner enn i forhold til etniske norske kvinner? Og vil disse signalene implisere negative faktorer som ikke vurderes som relevante i evalueringen av etnisk norske kvinner? Teorien mangler ytterligere et kritisk perspektiv på innsamlingen av signalene, hvorledes en egenskap eller kompetanse blir definert som et relevant signal og mulighetene for definisjonsmakt (se Lukes 1974). Med definisjonsmakt menes her makten til å definere hva som er relevante signaler i en gitt situasjon. I den sammenheng blir diskriminering relevant.

I en ansettelsesprosess antas det at innhenting av informasjon tilknyttet en arbeidssøkende innvandrere gir høyere utgifter enn en etnisk nordmann. Dette skyldes at det eksisterer en større usikkerhet rundt innvandrerne og deres human kapital. Dermed evaluerer arbeidsgiveren arbeidssøkerens signaler. I følge Rosenbaum (1990) defineres signaler som mer eller mindre legitime. Mens utdanning er legitimt er kjønn og etnisitet mindre legitimt. I Norge er det i følge arbeidsmiljøloven § 55A, 2 illegitimt å forskjellsbehandle på bakgrunn av etnisitet:

Arbeidsgiveren må ikke ved ansettelse forskjellsbehandle søkere på grunn av rase, hudfarge, nasjonal eller etnisk opprinnelse, homofil legning eller homofil samlivsform.⁹ Med forskjellsbehandling menes enhver handling som uten saklig grunn direkte eller indirekte stiller personer ulikt på grunn av rase, hudfarge eller etnisk eller nasjonal opprinnelse, homofil legning eller homofil samlivsform. (SMED 2006:12).

På tross av arbeidsmiljøloven kan det antas at slike signaler fortsatt trekkes inn i ansettelsesprosessen. Det foreligger en antagelse om at bruken av illegitime signaler er diskriminerende. Litteraturen definerer i dette henseende diskriminering inn i fire forskjellige former for diskriminering. Alle kan ha konsekvenser for ikke-vestlige innvandrerkvinner som potensielle arbeidstakere. Den første typen diskriminering er det Becker kaller for ”preferanse for å diskriminere” (”employers’s taste for discrimination). Becker (1971) skiller mellom årsak, handling og utfall og fokuserer på utfallet. I følge Becker er økonomi den sentrale enheten for å skille mellom diskriminerende handlinger og andre handlinger. For å definere en handling som diskriminerende må en arbeidsgiver være villig til å betale mer for å ansette en person i stedet for en annen. Arbeidsgiveren handler dermed uten objektivitet, det vil si at handlingen taes på bakgrunn av andre forhold enn hensyn til produktivitet (*ibid.*). Hun handler således i strid med egne økonomiske interesser (se Rogstad 2000a).

Den andre formen for diskriminering baseres på arbeidsgiverens vurdering av andres fordommer. Ulike fordommer kan føre til at arbeidsgiveren ut fra bedriftsøkonomiske hensyn unnlater å ansette en person med synlig minoritetsbakgrunn.¹⁰ Et eksempel kan være at kunder ikke benytter seg av bedriftens tilbud hvis det tilbys av personer med synlig

⁹ Fra 1. juli 2001 vil også funksjonshemming være et diskrimineringsgrunnlag etter loven jf. endringslov av 4.5.2001 nr. 15.

¹⁰ Becker anerkjenner ikke denne handlingen som diskriminerende fordi det handles ut fra bedriftsøkonomiske hensyn.

innvandrerbakgrunn (Rogstad, 2000a:39). Et eksempel i denne sammenheng kan være bruken av sjal. Arbeidsmiljøloven § 55A, 2 nevner ikke eksplisitt sjal, men forarbeidene til paragrafen presiserer at:” Arbeidsgiver kan etter departementets vurdering som utgangspunkt ikke forby arbeidstakeren f.eks. å bruke religiøse hodeplagg” (SMED 2006). I hvilken grad opplever for eksempel innvandrerkvinner med sjal diskriminering i forhold til arbeidsmarkedet?

I følge en rapport Senter mot etnisk diskriminering (SMED 2006) utførte i 2001 svarte 26 av 75 bedrifter at det ikke tillater religiøst hodeplagg som arbeidsuniform. Det foreligger også en mulighet for at det er lettere for kvinner med slør å få jobb når en ikke representerer bedriften utad. SMED (*ibid.*) utleder at innvandrerkvinner konfronteres med deres bruk av sjal på arbeidsplassen og at dette er et reelt hinder for kvinnene i deres muligheter til deltagelse på arbeidsmarkedet. Funnene viser samtidig noe lavere tall enn forventet og at barrierer i forhold til yrkesaktivitet er lavere enn antatt (*ibid.*). Et annet studie fra Sverige støtter opp under antagelsen om en viss motstand til bruken av slør (se Integrasjonsverket 2006). Her konkluderes det med at et flertall av kvinnene som bruker hijab opplever at de blir diskriminert, til dels alvorlig og i strid med svensk lov. Dette gjelder også på arbeidsmarkedet.

Statistisk diskriminering er den tredje typen for diskriminering. Denne formen er knyttet til usikkerhet og manglende informasjon om arbeidstakeren. Det er god grunn til å tru at arbeidsgiveren anser det som vanskeligere å samle inn nok kunnskap om arbeidssøkere med innvandrerbakgrunn enn etniske nordmenn. En arbeidsgiver danner seg ofte visse antagelser om disse søkerne på bakgrunn av gruppetilhørighet.¹¹ Følgelig vil en person kunne bli tilegnet færre kvalifikasjoner enn det som faktisk er tilfellet (Rogstad 2000a). I følge Rogstad er denne formen for diskriminering mest utbredt i situasjoner av høy arbeidsledighet og stor konkurranse om de ledige stillingene. I 1996 var arbeidsledigheten på 4,9 %, et forholdsvis lavt tall sammenlignet med året før. Arbeidsledigheten var i 2004 på 90 000 personer samtidig med at det var konjunkturoppgang i norsk økonomi (Aetat 2004). Ut fra Rogstad sine antagelser vil en derfor, hvis en ser bort fra ren diskriminering, kunne anta at omstendighetene for ikke-vestlige innvandrerkvinner kan forbedre seg i fremtiden.

¹¹ Se signalteori og arbeidsgiverens valg på bakgrunn av rase, etnisitet og kjønn. Illegitim bruk av signaler vil kunne bli definert som statistisk diskriminering.

Institusjonell diskriminering eller utilsiktede konsekvenser er den fjerde formen for diskriminering. Denne type diskriminering skyldes institusjonelle ordninger eller praksis. Dette kan være forårsaket av for høye krav til for eksempel språk og fysikk. Rogstad (2000) referer til reglene for sikkerhetsklarering av arbeidssøkere til visse yrker. En sikkerhetsklarering krever informasjon om personen 10 år tilbake i tid. Altså tre år mer enn det kreves for innvilgning av norsk statsborgerskap. Selv om dette problemet ikke berører en stor andel jobber, kan det i følge Rogstad sende ut visse signaleffekter.

På tross av antagelser om diskriminering er det vanskelig å bekrefte eller avkrefte dem. Dette skyldes at det er problematisk å få full informasjon om ansettelsesprosessen og arbeidsgivers preferanser. Dessuten inkluderer ikke levekårsundersøkelsen fra 1996 arbeidsgivers preferanser. Som følge vil en ikke kunne hevde at differansen mellom ikke-vestlige innvandrerkvinner og resten av befolkningens yrkesaktivitet skyldes diskriminering. Selv om innvandrerkvinner ikke oppnår like muligheter som etnisk norske kvinner kan dette ikke uten videre føres tilbake til arbeidsgiverens preferanser. Men diskrimineringsbegrepet er uansett relevant å trekke inn for å oppnå en bredde i forståelsen av temaet.¹²

2.3 Sosial kapital

I følge Hansen (1997:175) skjer vel 35 % av ansettelsene i Norge via sosiale nettverk. Videre viser forskning at sosiale nettverk er en sentral rekrutteringskanal også for ikke-vestlige innvandrere (se Rogstad 2000a). Dette utelukker ikke at arbeidssøkerens kompetanse er relevant for ansettelsen, men poengterer relevansen av å inkludere sosial kapital i form av sosiale nettverk, i en analyse av arbeidsmarkedet.

Sosial kapital

I den grad sosiale relasjoner gir avkastning for innvandrerkvinnene i forhold til arbeidsmarkedet kan sosiale relasjoner betraktes som sosial kapital. Bourdieu definerer sosial kapital som:

(...) the aggregate of the actual or potential resources which are linked to possession of a durable network of more or less institutionalized of relationships of mutual

¹² Som det fremkommer av foregående avsnitt fokusere de ulike arbeidsmarkedsperspektivene på tilbudssiden og etterspørselsiden. Siden datamaterialet ikke inneholder informasjon om etterspørselsiden, vil analysene kun fokusere på tilbudssiden, det vil si på human kapital faktorer.

acquaintance or recognition...which provides each of its members with the backing of the collectivity-owned capital. (Bourdieu 1983:248-249).

For Bourdieu er ikke kapital en ressurs som individene besitter isolert, men “et sett av relasjoner, dvs. en struktur” (Danielsen 1998:79). Bourdieu bryter sosial kapital ned til to enheter. Den første er, sosiale relasjoner som gjør det mulig å kreve tilgang til visse ressurser. Den andre er, mengden og kvaliteten av kapitalen. Anskaffelsen av sosial kapital krever både økonomiske og kulturelle ressurser. Størrelsen på den sosiale kapitalen avhenger av nettverket individet er tilknyttet og den økonomisk og kulturell eller symbolsk kapitalen (Bourdieu 1986).¹³ Nettverket er ikke naturlig, men opprettholdes gjennom ulike investeringsstrategier hvor en aktivt går inn for å opprette sosiale relasjoner som kan benyttes. Bytteforhold blir sentralt i opprettholdelsen av nettverket siden byttet i seg selv representerer en erkjennelse av gruppen og dermed reproducerer gruppen, dens grenser og den interne solidariteten (*ibid.*). Kapitalen, i form av sosial og kulturell kapital, kan reduseres til økonomisk kapital. Overføringen av en økonomisk kapital til sosial kapital krever overføring av oppmerksomhet og omtenksomhet på en slik måte at det fremstår som en type gave. I følge Bourdieu vil et snevert økonomisk perspektiv anse oppmerksomhet og omtenksomhet som tap. Derimot hevder han at dette er en sentral investering som gir avkastning enten i form av penger eller annet..

Coleman har i likhet med Bourdieu en relasjonell og prosessuell vinkling til sosial kapital. Han definerer det som:“(...) a variety of entities with two characteristics in common: They all consist of some aspect of social structure, and they facilitate actions within that structure” (Coleman 1988:S96). Han vektlegger således både den rasjonelle handlingen og den sosiale konteksten.¹⁴ Sosial kapital er produktiv og kan benyttes sammen med materiell- og human kapital for å oppnå rasjonelle mål (Coleman 1998, se Portes og Sensenbrenner 1993). Disse rasjonelle målene kan for eksempel være videreformidling av viktig jobbinformasjon til gruppelemmene (Coleman 1998). Coleman (1988, se Hjellebrekke 2000) knytter sosial kapital og human kapital sammen. Familie og utdanning er et godt eksempel på dette. Fravær av sosial kapital i en familie kan medføre at familiemedlemmene ikke får uttelling for den

¹³Symbolsk kapital er:“(...) unrecognized as capital and recognized as legitimate competence, as authority(....)” (Bourdieu 1986:245).

¹⁴ I følge Coleman er tillit sentralt i dannelsen av sosiale nettverk. For mer informasjon om tillit, se Coleman 1988:102.

human kapital familien besitter. Samtidig kan stor grad av sosial kapital i familien kompensere for liten human kapital.

Sett i lys av Bourdieu og Coleman, vil sosiale relasjoner som sosial kapital, kunne være en ressurs for innvandrerkvinner i Norge. Sosiale relasjonene kan utgjøre kvinnens nettverk og både størrelsen på nettverket og typen kapital nettverket besitter, kan påvirke tilgangen på relevant jobbinformasjon. Som Bourdieu (1986) hevdet, vil kvinnene kunne besitte en mengde kontakter, men dersom ”kvaliteten” av kontakten er lav har de også mindre sosial kapital. Besitter de human kapital, mens deres familie i liten grad besitter sosial kapital, kan de risikere å mislykkes i forhold til arbeidsmarkedet (se Coleman 1988). På den annen side, dersom familiene deres i stor grad har relevante sosiale nettverk kan dette kompensere for lav grad av human kapital. Følgelig vil lavt utdannede ikke-vestlig innvandrerkvinner kunne benytte nettverket for tilgang til arbeidsmarkedet. Dette må igjen sees i forhold til ulike arbeidsmarkedssektorer hvor krav om kompetanse varierer.

Det blir her relevant å trekke inn måter kvinnene kan få tilgang til sosiale nettverk. I følge Putnam (1993, 2000) kan nettverk både være av uformell karakter, som for eksempel utviklet gjennom skolegang, naboskap eller kollegialt fellesskap på arbeidsplassen, og av mer formell karakter, gjennom medlemskap i frivillige organisasjoner som idrettslag, humanitære foreninger, sangkor og så videre. Gjennom den direkte kontakten en har til medlemmene i organisasjonene, utvikler man gjensidig tillit som er en viktig forutsetning for samarbeid og felles handlinger. I forlengelse av dette vil medlemmene kunne både fungere som troverdige bidragsytere av relevant jobbinformasjon og som en tredjepart i ansettelsesprosessen (se Granovetter 1973). Deltagelse i nettverkene går dessuten på tvers av tradisjonelle relasjoner og vil kunne virke integrerende i samfunnet (Hansen og Tjerbo 2003). Via deltakelse i organisasjoner blir kvinnene også mer synlige i det offentlige rom og det åpnes dermed opp for muligheter for et mer nyansert mediebilde av innvandrerkvinner livssituasjon i Norge. Imidlertid unnlater Putnam å gi en klar analyse av når og hvilke premisser som må være innfridd før medlemskap i organisasjoner er sosial kapital for medlemmene og hvilken type medlemskap som er av størst ressurs (Hjellebrekke 2000). Vil for eksempel deltakelse i religiøse organisasjoner gi den samme sosiale kapitalen som deltakelse i partipolitiske organisasjoner?

Svake versus sterke bånd som sosial kapital på arbeidsmarkedet

Granovetter (1973) knytter sosiale nettverk til ansettelsesprosessen.¹⁵ Jobber er ofte øremerket, jobbinformasjon blir formidlet gjennom uformelle kanaler og sosiale kontakter er ofte kilden til en persons ansettelse. Videreformidlingen foregår via en tredje part som kan fungere som en garantist for den potensielle arbeidssøkeren. Denne tredje parten kan enten være en slektning, venner av familie og sosiale venner (sterke bånd) eller av svakere relasjoner som for eksempel bekjente fra en arbeidssituasjon (svake bånd). Det er ofte lange kjeder og lange tidsprang mellom personen som blir ansatt og den tredje parten. I følge Granovetter (*ibid.*) er det generelt svake bånd som gir utbytte i forhold til jobbmuligheter. Sterke bånd, i form av personer som jevnlig har kontakt med hverandre, innehar vanligvis lik jobbinformasjon og bidrar derfor med liten spredning av ny informasjon. På tross av dette kan sterke bånd i visse situasjoner gi uttelling avhengig av den sosiokulturelle status. Høystatus personer kan ha positiv uttelling for både svake og sterke bånd, mens lavstatus personer tjener på svake bånd. Dette skyldes at høystatus personer ofte har sterke bånd til andre høystatuspersoner som kan gi sentral informasjon, mens de sterke båndene til lavstatus personer i større grad er knyttet til andre lavstatus personer med dårlig jobbinformasjon(*ibid.*).

Svakheten ved dette perspektivet er at det er for unyansert. Er det for eksempel slik at lavstatus personer alltid tjener på svake bånd? Hva med innvandrere som kommer til Norge og er nyetablerte? I visse næringer, som for eksempel hotellnæringen, er ikke-vestlige innvandrerkvinner overrepresentert og kan derfor i større grad også fungere som potensielle arbeidsnettverk. I 2004 ble 43 % av stillingene innenfor hotell- og restaurantnæringen besatt ved at bedriftene ble kontaktet av jobbsøkere uten at stillingen ble utlyst (Aetat 2005:12). Undersøkelsen Aetat foretok oppgir ikke hvorledes arbeidssøkeren fikk informasjon om bedriften, men det kan foreligge en antagelse om at venner og slektninger er sentrale bidragsytere av jobbinformasjonen for nyetablerte innvandrere. Den samme undersøkelsen understreket ytterligere at gode nettverk, uansett utdanning, var viktig for alle typer arbeidssøkere og at rekruttering av arbeidskraft gjennom bedriftens eksisterende nettverk er

¹⁵ Granovetter(1995) opererer med uformelle og formelle metoder i ansettelsesprosessen. En potensiell arbeidstaker kan gjennom formell metode, som å kontakte arbeidsformidlingen eller svare på annonser/annonsere selv, anskaffe seg jobb. Personen kan også gjennom uformelle metoder, som anbefalelse av slekt/venner, kontakte mulige arbeidsgivere eller på annen måte, bli yrkesdeltakende. 44,2 % av ikke-vestlige innvandrerkvinner har fått jobben gjennom nettverk, det vil si enten gjennom direkte kontakt med mulig arbeidsgiver eller gjennom anbefaling (SSB 1997A).

den vanligste rekrutteringskanal (37 %) (Aetat 2005:10).¹⁶ Således kan også lavstatusgrupper ha utbytte av sterke bånd.

Begrepene ”svake” og ”sterke” bånd er svært sentrale i forhold til å oppnå en forståelse av yrkesaktivitet. Imidlertid inneholder datamaterialet som benyttes i analysen kun opplysninger som kan knyttes til sterke bånd i form av familienettverk, men ingen knyttet til svake bånd. Jeg har altså ingen mulighet til å undersøke dette empirisk bortsett fra sterke bånd i form av familienettverk.

Alternativ vinkling av sosial kapital- homogene og heterogene nettverk

I forlengelse av denne diskusjonen blir det relevant å trekke inn homogene og heterogene nettverk. Homogene nettverk defineres som et nettverk hvor alle deler spesifikke kjennetegn, som for eksempel rase og klasse. Heterogene nettverk er således nettverk hvor individene ikke deler flere sentrale kjennetegn (Stoloff m.fl 1999:93-96).¹⁷ Ofte foreligger det en korrelasjon mellom sterke bånd og homogene nettverk. Slektninger, i form av sterke bånd, utgjør også ofte et homogent nettverk. Svake bånd derimot kan både være homogene og heterogene. Således kan det også bestå flere parallelle nettverk samtidig (se Rogstad 2000a).

Det kan være fruktbart å se utviklingen av homogene og heterogene nettverk i lys av et maktbegrep (se Portes 1998). Nettverkene besitter ulike grader av sosial kapital og annen kapital, noe som gir mulighet for maktforskjeller (se Bourdieu 1986, Hjellebrekke 2000, Portes 1998). Sosial kapital kan således fungere ekskluderende eller inkluderende ved at kun visse personer får gruppe-medlemskap og tilhørende økonomiske og sosiale fordeler (Portes 1998, Portes & Sensenbrenner 1993). Gjennom eksklusjon og inklusjon oppstår også homogene og heterogene nettverk.¹⁸ En avgjørende faktor er dermed hvem som besitter den definerende maktposisjonen innenfor nettverkene. Blir for eksempel visse innvandrergupper definert ut av nettverksgruppen eller opplever gruppene å bli definert inn?

¹⁶ Det bemerkes at Aetat ikke vet om det var akkurat denne rekrutteringskanalen som førte til stillingen som ble besatt, da bedriftene kunne krysse av flere rekrutteringskanaler.

¹⁷ Som vist i metodekapittelet, velger jeg å operasjonalisere heterogene nettverk som nettverk bestående av minimum en etnisk nordmann.

¹⁸ For mer informasjon om negative konsekvenser ved sosial kapital, som eksklusjon av individer, overdrevne krav på gruppe-medlemmer, begrensning av individets frihet og normoverføring fra herskende maktgrupper, se Portes (1998).

Det foreligger svært lite forskning tilknyttet homogene og heterogene nettverk i forhold til ikke-vestlige innvandrere i Norge (se Bøe 2002). Derfor er det ønskelig å undersøke nærmere i hvilken grad det eksisterer sosial kapital i form av homogene innvandrernettverk og gruppedlemskap innenfor de ulike innvandrergruppene. I den sammenheng er det fruktbart å trekke inn begrepet ”bunden solidaritet”. Bunden solidaritet tar utgangspunkt i en gruppes opplevelse av diskriminering og medfølgende behov for gruppetilhørighet (Portes og Sensenbrenner 1993). Den opplevde diskrimineringen danner grunnlag for felles solidaritet hvor selv personer som ellers ikke ville knyttet kontakt gjøre dette. Hvis det er stor sjanse for tilbakeflytting til hjemlandet er det vanskeligere å bygge opp solidariteten, men dersom det er liten sjanse for utflytting vil solidariteten øke og gi utslag i sosiale nettverk (*ibid.*). Effekten av solidariteten i forhold til sosiale nettverk påvirkes ytterligere av hvorvidt innvandrergruppene klarer å overbringe den kulturelle tradisjon fra hjemlandet (se Portes og Sensenbrenner 1993: 1329).

Siden 1977 har Norge hatt innvandringsstopp. Dette innebærer at det, med unntak av nødvendig inntak av arbeidsimmigrasjon, kun gis oppholdstillatelse på basis av flyktningstatus, politisk forfølgelse, humanitært grunnlag og familiegjenforening (Gressgård 2002).¹⁹ En antagelse kan være at flyktninger har større sannsynlighet for tilbakeflytting enn personer med opphold på basis av familiegjenforening og således mindre sannsynlighet for gruppesolidaritet. Imidlertid viser statistikk at også flyktninger i liten grad flytter tilbake til hjemlandet (Kjelstadli 2003:243). Visse grupper flytter flere ganger til Norge samtidig som de har lengre opphold i hjemlandet, men disse er ikke varige. I perioden 1971 til 1993 kom det 57 000 flyktninger til Norge. I 1996 var fortsatt 90 % av disse bosatt i Norge (Kjelstadli 2003:243). Årsaken kan ligge i at flyktninger må vente i opptil flere år før de kan vende tilbake og i mellomtiden har de etablert seg i Norge slik at tilbakeflytting ikke lenger er ønskelig. Selv om tilbakemigrasjon har hatt en økning blant ikke-vestlige innvandrere siden 1990-tallet er andelen fortsatt forholdsvis lav. En kan derfor gå ut fra at det eksisterer en stor gruppe innvandrere i Norge med liten sannsynlighet for tilbakeflytting til hjemlandet. Potensialet for gruppesolidaritet og homogene innvandrernettverk er derfor stor. Imidlertid er bildet forholdsvis nyansert. Integreringspolitikken, grupper og individers handlingsalternativer kan påvirke mulighetene for gruppesolidaritet og homogene innvandrernettverk (se Fangen 2006). I følge Fangen (2006) sin studie av somaliere i Norge er

¹⁹ Se tabell 5.2 for bosetningsgrunnlag.

identitetshåndteringen og tilknytningen til somaliske innvandrergupper svært varierende både i forhold til generasjoner og individer. Visse kvinner ønsker i størst mulig grad tilknytning til innvandrerguppen, mens andre til etniske nordmenn. Flere innvandrere opplever dessuten at det er vanskelig å oppnå kontakt med etniske nordmenn (Aakervik Undset 2005). Fangen (2006) påpeker således at det ikke eksisterer en enhetlige somalisk innvandrerguppe og derfor heller ingen ensidig bunden solidaritet innad i gruppen. Dermed vil tilgangen til homogene og heterogene nettverk også variere.

Bosettingsmønsteret kan også påvirke tilgangen til homogene og heterogene nettverk. Forskning viser at ikke-vestlige innvandrere i Norge har en tendens til å etablere seg i tett befolkede områder (Vassenden 1997:77). I Oslo tenderer de til å bosette seg i geografisk begrensede områder (Blom 1997). I 1998 var over halvparten av byens ikke-vestlige innvandrere bosatt i indre øst og de nye drabantbyene (Blom 2001). Derimot samsvarer ikke bosettingen med etniske grupper. Det vil da være fruktbart å undersøke hvilke grupper som bosetter seg innenfor samme område. Hvis gruppene først og fremst er av ikke-vestlig opprinnelse er sannsynligheten stor for dannelsen av homogene nettverk. I 2004 bodde 47,5 % av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i regionene Oslo og Akershus, hvorav 37 % i Oslo (Tronstad 2004: 31). I Osloregionene utgjorde de hele 33,0 % av folkemengden i bydelen Nordstrand, 28,6 % på Alna, 28,3 % på Stovner og 26,6 % på Grorud (*ibid.*). Dette kan tyde på at selv om det ikke er samsvar mellom bosetting og etniske grupper, kan det være større konsentrasjoner av ikke-vestlige innvandrere i visse regioner. Konsentrasjonen kan føre til større sannsynlighet for homogene nettverk slik begrepet tidligere er definert.

Homogene og heterogene nettverk som en ressurs på arbeidsmarkedet.

Hvilke type nettverk er så av størst ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge? Utbyttet av disse nettverkene avhenger av flere sosioøkonomiske faktorer og må sees i relasjon til majoritet/minoritets- inndelingen. Ooka og Wellman (2001) understreker at spesielt lavstatus etniske grupper har størst utbytte i form av jobbmuligheter og lønnsnivå når de besitter heterogene nettverk, mens høystatus grupper tenderer til å ha størst utbytte av homogene nettverk. Stoloff m.fl. (1999:94) hevder "(...) whites are unlikely to benefit from networks that are racially heterogeneous since they already occupy an advantaged position in the labor market". I Norge er flere innvandrergupper signifikant lavere representert på arbeidsmarkedet. Dessuten er både gjennomsnittsinntekten og den disponible husholdsinntekten lavere for kvinner med innvandrerbakgrunn enn kvinner uten

innvandrerbakgrunn (Blom 1998:25, Helde og Kirkeberg 2002:103). I den forstand kan de defineres som lavstatusgrupper. Dette fører til at et homogent nettverk kan være ugunstig for innvandrere, da sannsynligheten for å ha venner som kan bidra med relevant jobbinformasjon er mindre enn ved heterogene nettverk (se Granovetter 1995). I samme retning hevder Rogstad (2000a) at innvandreres problemer overfor arbeidsmarkedet ikke er mangel på nettverk, men typen nettverk. Samtidig understreker teori at både majoritet- og minoritetsgruppen kan i visse situasjoner ha fordel av homogene nettverk, selv for lavstatusgrupper.²⁰ I hvor stor grad homogene nettverk er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge er vanskelig å konstantere. Statistikk fra 1995 viser at de fleste arbeidstakere fra tredje verden og Øst-Europa er overrepresentert i norske arbeidsintensive næringer som ofte sysselsetter ufaglærte (Kjelsrud og Sivertsen 1997:121, se Orderud 2001). Dette gjelder for eksempel hotell- og restaurantnæringen og renholdsbransjen. Andelen selvstendig næringsdrivende blant innvandrerkvinnene er derimot, med unntak av innvandrergrupper fra Asia, klart lavere enn den totale kvinnelige befolkningen (Olsen 2002:87). I 1999 utgjorde alle førstegenerasjonsinnvandrere kun 4,4 % av alle selvstendig næringsdrivende (Olsen 2002:80). I lys av statistikken fremstår det som at visse næringer er overrepresentert av innvandrerkvinner og at disse i en viss grad kan benytte seg av innvandrerkontakter som en alternativ tilgang til inntekt (se Sollund 2004). Samtidig er det få selvstendig næringsdrivende som kan ansette innvandrerkvinner innenfor sitt homogene nettverk.

Utbyttet av homogene nettverk avhenger dessuten av hvor mange innvandrere som er yrkesaktive. Ikke-vestlige land som Sri-Lanka, Filippinene og Chile hadde i 2000 en samlet sysselsetting på 60 % (begge kjønn er inkludert). Dette er på nivå med befolkningen totalt (Hauge Byberg 2000:80-90). Disse gruppene vil derfor kunne gi relevant jobbinformasjon tross at det foreligger et homogent nettverk. Således vil homogene innvandrernettverk også fungere som en positiv form for sosial kapital.

Tross klare utslagsvariasjoner av homogene og heterogene nettverk foreligger det funn som understøtter at heterogene nettverk sannsynligvis er den største ressursen for kvinnene. Innvandrerkvinnene med et heterogent nettverk får antageligvis en større bredde på

²⁰ Et eksempel på dette kan være den etniske økonomien i Ny York (se Fong og Ooka 2000).

jobbinformasjonen og potensielt tilgang til ansettelse. Utleddet fra dette ønskes det å teste følgende hypotese:

H₄: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med heterogene nettverk har større sannsynlighet til yrkesdeltakelse enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med homogene nettverk.

Faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk- human kapital
Ooka og Wellmann (2001) argumenterer for at ulike sosioøkonomiske forhold påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk. Da det ikke er foretatt noen enhetlig undersøkelse av nettverkstyper i forhold til ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge, vil sentrale forskningsspørsmål være om faktorer som for eksempel utdanning, språkkunnskaper eller barn påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk.

Tidligere studier er hovedsakelig fra utlandet og uavhengig av kjønn. Selv om empirien ikke kan overføres direkte til norsk kontekst, er disse studiene fruktbare i forhold til å gi oss et rammeverk å forholde oss til. Ytterligere bidrar de med relevante problemstillinger som kan undersøkes i analysen.

En viktig forutsetning for å integrere kvinnene i samfunnet og yrkeslivet er tilegnelsen av kunnskap, blant annet via utdanningssystemet. Foruten å gi relevant kompetanse i forhold til arbeidsmarkedet, fungerer utdanningssystemet som en form for sosialiseringenshet hvor blant annet språket utvikles (se Vassenden 1997). Sannsynligvis utvikles også kjennskap til norsk væremåte og sedvaner. Gode språkkunnskaper og utdanning er alle faktorer som kan påvirke tilgangen til nettverkene (se Fong og Isajiw 2000). I følge Moore (1990) er økonomiske, utdanningsmessige og jobbmessige privilegerte personer også dem som danner seg et større nettverk og nettverk utenfor slektsnettverket. Forutsatt at kvinnene deltar i det norske utdanningssystemet kan det antas at det foreligger en større sannsynlighet for at kvinnene opparbeider seg et sosialt nettverk i Norge. Ved å studere med andre etniske nordmenn er det i tillegg større sjanse for at kvinnene anskaffer seg heterogene nettverk. I følge Ooka og Wellman (2001) er dette tilfellet i Toronto. Utdanning øker sannsynligheten for heterogene nettverk, det øker både de sosiale ressursene og mulighetene for å møte personer fra ulike etniske grupper (se Fong og Isajiw 2000, se Moore 1990). Foruten at utdanningssystemet kan være en relevant kontaktpunkt for heterogene nettverk, kan dette også skyldes at høyt utdannede personer i større grad enn lavt utdannede personer har muligheten til å konkurrere

på et større arbeidsmarked hvor etniske nordmenn deltar (se Fong og Isajiw 2000). Således blir det en positiv sirkel i opparbeidelsen av heterogene nettverk.

Undersøkelser viser at førstegenerasjonsinnvandrere, som mangler høyere utdanning, oftere mangler gode språkkunnskaper og har større sannsynlighet for å bo i etnisk homogene områder (se Ooka og Wellman 2001). Dårligere språkkunnskaper må sees i sammenheng med utdanningssystemet; ved å ikke delta i dette systemet følger man heller ikke den naturlige språkutviklingsprosessen som skjer via utdanningssystemet. Undersøkelser viser at innvandrere som tar norsk utdanning forbedrer sine språkkunnskaper betraktelig, men samtidig at effekten av utdanning på språkkunnskaper varierer avhengig av innvandrergruppe (Gabrielsen og Lagerstrøm 2005). Personer fra Pakistan opplever for eksempel ikke det samme utbyttet som personer fra Somalia og Vietnam. Fong og Isajiw (2000) understreker ytterligere at personer med dårlige språkkunnskaper i større grad opplever dette som et negativt incentiv i forhold til å ta kontakt med majoritetsbefolkningen. Språkkurs kan således være en fordel for kvinnene. Språkkurs utvikler språkkunnskapene, men kan også i seg selv gi tilgang til nye homogene og heterogene nettverk (se Rose, Carrasco og Carboneau 1998). Samtidig må det ikke utelukkes at språkvalget kan være strategisk fra kvinnenens side. Som Sollund (2004) sin undersøkelse av ansatte innvandrerkvinner ved to hoteller belyser, kan bruken av kvinnenens morsmål fungere som en fellesskapsetablering hvor visse kvinner (minoriteten) blir inkludert og andre (majoriteten) ekskludert. Morsmålet vil ytterligere kunne gi en følelse av trygghet og sikkerhet i et majoritetssamfunn. Således kan språket både forsterke deres "etniske følelse" av felles opphav og tilgangen til homogene nettverk (Sollund 2004:202-203). Samtidig kan effekten av bruk av morsmål være dårligere norskkunnskaper som igjen fungerer som en barriere for utviklingen av heterogene nettverk. Utleddet fra dette kan det hevdes at ikke-vestlige innvandrerkvinner med dårlige språkkunnskaper i mindre grad besitter heterogene nettverk.

Opparbeidelse av sosiale nettverk utvikles også over tid. Innvandrere har i større grad brutt med sitt gamle sosiale nettverket og må bygge opp et nytt nettverk i Norge noe som krever tilpasning til det nye samfunnet (Kaya 2000:67). Dette tar tid. Botid kan således være en indikator på opparbeidet kjennskap til norsk væremåte og sedvaner (Rogstad og Raum 1998). Denne kompetansen kan, som nevnt tidligere også være sentral i forhold til opparbeidelse av sosiale nettverk. Følgelig kan det forventes at det med lengre botid dannes flere heterogene nettverk. Empiri understreker at dette er tilfellet, sannsynligheten for heterogene nettverk øker

proporsjonalt med botiden (Ooka og Wellman 2001, Fong og Isajiw 2000). Det velges derfor å trekke inn botid som en sentral variabel i analysen.

På bakgrunn av dette dannes følgende hypoteser:

H₅: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har en større sannsynlighet for heterogene nettverk enn kvinner med liten eller ingen utdanning.

H₆: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.

H₇: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper har større sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.

Faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk- den private sfæren.

Barn, familie og husarbeid er alle faktorer som kan påvirke kvinners livssituasjon. Kvinner bruker mest tid på ulønnet arbeid i form av barneoppdragelse og annet husarbeid (se Vikan 2001b). I følge Vikan (2001b) brukte norske kvinner i 2000 ca 4 timer per dag til ulønnet arbeid, det vil si til blant annet til barnepass, lage mat og husrenghjoring. På den annen side bruker kvinner mindre tid til yrkesarbeid enn menn. Tallene er også signifikant høyere for ikke-vestlige innvandrerkvinner enn ikke-vestlige menn (SSB 1997a). Hele 64,5 % av ikke-vestlige innvandrerkvinner utfører 20 timer eller mer ulønnet arbeid i uken og 37,8 % av disse utfører minimum 30 timer i uken (*ibid.*). SSB definerte ulønnet arbeid som matlaging, rengjøring, vask og stell av tøy, men ikke barnepass, altså vil antall timer ulønnet arbeid øke ytterligere dersom en benytter Vikan (2001b) sin definisjon. Hovedtendensen er at ikke-vestlige innvandrerkvinner oppholder seg mer i hjemmet og mindre på arbeidsplassen. Siden arbeidsplassen er en viktig enhet for opparbeidelsen av sosiale nettverk, og i stor grad heterogene nettverk, har dette følger for kvinnene.

Tidligere forskning viser nettverksforskjeller mellom kvinner og menn (se Fischer og O liker 1983). Disse nettverksforskjellene må i følge Fischer og O liker (1983) sees i sammenheng med livssykluser.²¹ I ulike livssykluser har kvinnene kontakt med forskjellige type nettverk. Spesielt gjelder dette kontakten med slekt og venner. Kvinner har både et større nettverk enn

²¹ Fischer og O liker (1983) foretok en studie av 1050 individer fra Nord-California. Studiet kan derfor ikke uten videre generaliseres til Norge, men kun belyse relevante forskningsspørsmål.

menn og mer kontakt med slektninger (Munch m.fl 1997, se Moore 1990). I tidligere stadier, hvor kvinner ofte har barn og er gift, innskrenkes nettverket. Dette er ikke tilfellet for menn. Samtidig utvides nettverket når barna flytter ut. Munch m.fl (1997) støtter disse funnene.²² Kvinnens nettverk forandres i nevneverdig grad når de får barn. Kvinnene får både et mindre nettverk og et nettverk i større grad bestående av slektninger. Kvinnene bruker dessuten mindre tid på nettverket enn før. Innskrenkingen er størst når barnet er rundt 3 år. Dette skyldes i stor grad at kvinnene ansees som primært hovedansvarlig for barneoppdragelse (Munch m.fl 1997, se Hochschild 1997). Med barneoppdragelsen rettes også nettverket til slektninger. Slegtninger tilbyr ofte barnepass, råd og annen støtte til kvinnene (Moore 1990, se Munch m.fl 1997). Da slektningene svært ofte er andre innvandrere, vil effekten av dette kunne være mindre tilgang til relevant jobbinformasjon og til heterogene nettverk (se Ooka og Wellman 2001).

Videre finner Moore (1990) støtte for at ekteskap i seg selv har en effekt på kvinners nettverk. Gifte kvinner har i større grad kontakt med slektninger enn ugifte og det er større sjanse for at de møter venner gjennom ektemannen (Moore 1990). Forskning viser også at det foreligger en forskjell i forhold til barn mellom blandede ekteskap og ekteskap hvor begge er innvandrere. Kvinner gift med nordmenn får i gjennomsnitt færre barn enn kvinner gift med innvandrere (Vassenden 1997:56). I lys av teori om barnets tidsbegrensning av kvinnene, kan det derfor antas at kvinner med norsk samlivspartner i større grad har muligheten til å være yrkesaktiv. Som yrkesaktiv kvinne har hun igjen muligheten til å få heterogene kontakter. Effekten av ekteskap og barn minskes også dersom kvinnene er i fulltidsjobb (Moore 1990). Situasjonen er altså meget kompleks.

Moore (1990) påpeker at årsaken til at kvinner i større grad har kontakt med slektninger må sees i sammenheng med de kjønnsforskjellene som foreligger mellom de sosiale strukturelle posisjonene kjønnene er i (se Munch m.fl 1997). Når kvinnene i større grad kommer inn på arbeidsmarkedet vil også nettverksforskjellene mellom kvinner og menn bli mindre, i det kvinner i større grad vil opprette nettverk utover slektningene (se Rose m.fl 1998). Sett i lys av heterogene og homogene nettverk vil kvinnene, som sysselsatt, sannsynligvis også i større grad oppnå heterogene nettverk. Mens slektninger først og fremst er av homogent nettverk,

²² De undersøkte blant annet barneoppdragelse i 10 "great plains towns", byer i USA. Undersøkelsen kan derfor ikke direkte overføres til Norge, men kan belyse mulige situasjoner en bør kontrollere for.

kan arbeidskollegaer også utgjøre heterogene nettverk såfremt det er en multikulturell arbeidsplass.²³

Tilgangen til ulike nettverk kan ytterligere påvirkes av graden av fritid kvinnene besitter. Fritiden må igjen sees i sammenheng med faktorer som barn, ulønnet og lønnet arbeid. (se Fischer og Oliker 1983).²⁴ Mindre fritid gir mindre tid til organisasjonsvirksomhet og andre fritidsaktiviteter. Således kan barn og ulønnet arbeid indirekte påvirke tilgangen til sosiale nettverk (se Putnam 1993, 2000). I følge Blom (1998:46) er det færre ikke-vestlige innvandrere som deltar i ulike fritidsaktiviteter og organisasjoner. Dette kan være medvirkende på typen nettverk kvinnene får tilgang til. Det foreligger en antagelse om at organisasjonsdeltakelse kan gi opphav til nettverk kvinner ellers ikke ville fått tilgang til. Studier viser at organisasjonsdeltakelse kan være et positivt element i en hverdag hvor barn og hushold tenderer til å isolere dem (Stoloff m.fl 1999). Hvorvidt organisasjonsdeltakelsen faktisk er en ressurs for kvinnene avhenger delvis av typen organisasjon hun deltar i (Stoloff m.fl 1999). I følge McPherson og Smith-Lovin (1982) tenderer kvinner til å være tilknyttet mindre organisasjoner enn menn og i større grad kirkelige organisasjoner. Dette er organisasjoner som sannsynligvis i mindre grad gir ressurssterke og relevante nettverk. Imidlertid antas det her at kvinner som deltar i organisasjoner i større grad kan få tilgang til heterogene nettverk enn kvinner som utfører mye ulønnet arbeid og oppholder seg i den private sfæren. I følge Wollebæk og Sivesind (2000) er organisasjonsdeltakelse i Norge gunstig i forhold til opparbeidelse av sosiale nettverk, men uttelingsnivået avhenger av aktivitetsnivået. Lavt aktivitetsnivå i organisasjonene gir liten grad av kunnskap som er relevant i forhold til arbeidsmarkedet og kvinnene vil sannsynligvis ikke bli integrert i de nettverk som skapes. Studiet viser dessuten at det først og fremst er personer med høy utdanning, høy inntekt, studenter eller andre ressurssterke personer som deltar i frivillige organisasjoner. Førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrerkvinner er i mindre grad representert innenfor disse kategoriene, altså er det derfor også mindre sannsynlighet for at de er representert innenfor flere organisasjoner. Følgelig kan det stilles spørsmålstegn ved i hvilken grad

²³ Rose m.fl (1998) foretok et kvalitativ studie av 12 latinamerikanske innvandrerkvinner i Montreal. Tross begrenset generaliserbarhet viser studiet et relevant funn. Kvinnene i deres studie tenderte til å ikke identifiserer bekjente som nettverksmedlemmer. For eksempel kunne barn fungere som en kontaktenhet blant kvinner og deres naboer og således gi opphav til et nettverk som samtidig ikke var et vennskapsnettverk. Ved å ikke definere de som nettverksmedlemmer foreligger det en sannsynlighet for at kvinners nettverk synes mindre enn det i realiteten er.

²⁴ I analysen defineres disse faktoren under paraplybegrepet "husarbeid" slik Vikan (2001), se avsnitt 3.3.

organisasjonsdeltakelse er en viktig mekanisme i forhold til ikke-vestlige innvandrerkvinner og heterogene nettverk. Disse spørsmålene vil bli testet ut i analysekapittelet.

I betraktning av ovennevnte teori og empiri antas det at ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge både kan besitte homogene og heterogene nettverk avhengig av livssituasjonen. Kvinner som strukturelt sett befinner seg i den private sfæren grunnet ulønnet arbeid og barn, vil sannsynligvis i større grad ha kontakt med slektninger. Slektninger utgjør ofte homogene nettverk. Når barna blir eldre vil nettverket kunne utvides til i større grad å gjelde venner utenfor familien. Således kan kvinnene opparbeide seg et heterogent nettverk. Er kvinner yrkesaktiv forventes det at de kan opparbeide seg et heterogent nettverk. Hvorvidt dette faktisk finner sted avhenger av strukturelle begrensninger og individers valg (se Fangen 2006).

I lys av ovennevnte diskusjon utledes følgende hypoteser:

H₈: Ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører mye husarbeid har mindre sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører lite husarbeid.²⁵

H₉: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med et familienettverk har mindre sannsynlighet for å ha heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten familienettverk.

2.4 Den private sfæren og feministisk perspektiv på yrkesaktivitet.

Det antas her at arbeidsmarkedet og sosiale nettverkstilgang påvirkes av forhold innenfor den private sfæren. I hvilken grad kan for eksempel ikke-vestlig innvandrerkvinner med barn i ung alder opparbeide seg store sosiale nettverk? Utvikles språkkunnskapene i lik hastighet for kvinner med og uten barn? Hvilke muligheter har ikke-vestlige innvandrerkvinner til sysselsetting sett i forhold til barn og ulønnet arbeid? Likestillingsloven fra 1978 understreker kvinnenenes like rettigheter til utdanning og arbeid (Likestillingsombudet). Men hva er reelle like muligheter? Kan strukturelle forhold i den private sfæren minke de reelle mulighetene til deltakelse på arbeidsmarkedet? Via feministisk litteratur ønskes det her å utrede for ulike perspektiver på kjønn, den private sfæren og dets relasjon til arbeidsmarkedet.

²⁵ Her benyttes Vikan (2001b) sin definisjon.

Patriarkat og aktør

Begrepet patriarkat ble populær innenfor den feministiske vitenskapen på 60- og 70- tallet.

Med patriarkat menes: "(...) a social system in which structural differences in privilege, power and authority are invested in masculinity and the cultural, economic and/ or social positions of men." (Cranny-Francis m.fl 2003:15, se Walby 1990:20).

I et patriarkat er kvinnene ekskludert fra maktposisjoner og autoritetsposisjoner med unntak av situasjoner hvor makten og autoritetens funksjon er å støtte individuelle menn eller det sosiale systemet som helhet (Cranny-Francis m.fl 2003:15). Tidligere feministisk teori benyttet begrepet først og fremst i forhold til skillet mellom det private (familien) og det offentlige (arbeid, politikk og kultur), mens det nå i større grad belyser den generelle systematiske strukturelle forskjellen innenfor kultur, økonomi og sosiale posisjoner i forhold til menn og kvinner (Cranny-Francis m.fl 2003).²⁶

Patriarkatbegrepet har i den seinere tid blitt et kontroversielt begrep. Det kritiseres for å presentere en unyansert konstruksjon av men hvor maskulinitet er dominerende, og at det derfor ikke klarer å forklare komplekse sosiale prosesser og kulturell dynamikk (Cranny-Francis m.fl 2003:15). Både rase, klasse og etnisitet påvirker sosiale relasjoner i ulik grad og det eksisterer ulike former for undertrykkelse. En rik, hvit kvinne kan for eksempel potensielt ha mer autoritet enn en mann fra en ikke-vestlig innvandrerguppe. Det finnes dessuten menn som undertrykkes fordi de ikke passer inn i kategorien maskulinitet (se Connell 1996). Ytterligere inkluderer ikke begrepet individet som en aktør (se McCall 1992). Selv om strukturer påvirker individenes handlingsmuligheter er det også viktig å inkludere aktøren (McNay 2003).²⁷ I følge McNay bør fokuset være hermeneutisk. Ved å definere subjektet som selvanalyserende og skapende kan en både forklare hvorfor kvinner handler autonomisk og på tvers av sterke sosiale sanksjoner og hvordan de handler i en kontekst med komplekse former for omstrukturering av kjønn. Individet bør således sees på som besitter av et produktivt potensial og ikke som en negativ konstruksjon skapt ut fra det patriarkatet tillater (McNay 2000). Utleddet fra hennes perspektiv vil en, ved å trekke inn både aktør og strukturer

²⁶ Et annet begrep som til tider benyttes som erstatning for patriarkat er hegemonisk maskulinitet. Se Cranny-Francis m.fl (2003) og Connell (1996) for mer informasjon.

²⁷ Både agentbegrepet og aktørbegrepet kunne vært relevant å trekke inn i oppgaven. Mens agentbegrepet er knyttet til årsaksforklaring er aktørbegrepet knyttet til formålsforklaringen. Mens årsaksforklaring ser handlinger som resultat av de betingelser aktøren er undergitt (se Ringdal 2001:77), prøver formålsforklaringen "å forstå eller fortolke en handling ved å knytte den til en *hensikt*, en *intensjon*, en *plan*, et *prosjekt* hos den handlende" (Elster sitert i Ringdal 2001:75). På denne måten ser formålsforklaring en handling som utført av målrettede aktører. På grunn av oversiktighet velges det her å kun bruke aktørbegrepet.

i en analyse av kvinner, kunne se konformitet og motstand, muligheter og begrensninger for ikke-vestlige innvandrerkvinner.

Den private sfæren, familien og husholdet.

Det foreligger flere teoretiske retninger innenfor temaet ”kjønn og familie” (se Røthing og Aarseth 2006). En rekke av disse teoriene fokuserer i større grad på hvordan nye former for over- og underordning reproduseres i det tilsynelatende likestilte norske samfunnet (Røthing og Aarseth 2006:169). Røthing og Aarseth (2006) hevder at den strukturelle over- og underordningen er tydeligere i situasjoner hvor det eksisterer en klar kjønnsarbeidsdeling der kvinnene har ansvaret for den ubetalte omsorgsarbeidet og menn deltar på arbeidsmarkedet og samfunnslivet. Selv om den klare kjønnsarbeidsdelingen generelt er mindre tydelig i det norske samfunnet, eksistere kjønnsarbeidsdelingen sett i forhold til yrkesaktivitet innenfor flere ikke-vestlige innvandrerfamilier. Dette påvirker ytterligere mulighetene for å være yrkesaktiv. Husholdet og familien er sentrale arenaer hvor kjønnsroller skapes og stratifiseres (Ferree 1990, Ridgeway and Smith-Lovin 1999). Disse arenaene er igjen selv konstruerte og påvirker valgmulighetene. Andre strukturelle forhold bør også trekkes inn i analysen av reelle valgmuligheter. Ferree (1990) påpeker for eksempel hvorledes sosiale strukturer påvirker kvinners muligheter til å bli en forsørger på lik linje med menn. Kvinners lønninger er ofte fortsatt lavere enn menn og det blir derfor vanskelig å ta på seg rollen som forsørger. En stor andel av norske kvinner jobber deltid og tjener mindre enn menn (NOU 2004). Dette gjelder tilsvarende også for innvandrerkvinner. Sammenlignet med menn fra samme innvandrergruppe er tendensen at en klart større andel av innvandrerkvinner jobber deltid (Byberg, Hauge 2002:91). Gjennomsnittsinntekten for innvandrerkvinner generelt er også både signifikant lavere (22 %) enn for kvinner uten innvandrerbakgrunn og lavere enn menn fra tilsvarende innvandrergruppe (Byberg, Hauge 2002:103). Konsekvensielt kan effekten av skilsmisse for kvinner, som i lengre tid har jobbet deltid, være dårligere muligheter til å forsørge seg selv. Kvinnene er derfor fortsatt ofte avhengig av andre forsørgelseskilder, som for eksempel mannen (NOU 2004). Dette tyder på at selv om ikke-vestlige innvandrerkvinner får muligheten til å delta på arbeidsmarkedet, ikke nødvendigvis blir mindre avhengig av andre forsørgelseskilder

Familiesituasjonene påvirker ytterligere yrkesmulighetene. Munch m.fl (1997) argumenterer, som vist tidligere (se avsnitt2.3) at barneoppdragelse påvirker mulighetene til utvikling av sosiale nettverk og effekten av dette er kjønns spesifikk. De hevder at størrelsen på det sosiale

nettverket, frekvensen av møter og graden av kontakt avhenger av familien og alderen på barna i familien. Barn har således også klare påvirkninger på kvinners muligheter til å være yrkesaktiv. For det første vil barn i seg selv legge hevd på en større del av kvinnenens tid. Den store andelen kvinner som benytter seg av kontantstøtten er et godt eksempel på dette (Kavli 2001). Samtidig kan det diskuteres hvorvidt disse kvinnene uansett ville vært hjemme. For det andre vil tilstedeværelsen av barn kunne ha innflytelse på tilgangen til sosiale nettverk, som er en viktig rekrutteringskanal for ikke-vestlige innvandrere på arbeidsmarkedet (se Rogstad 2000a).

Utleddet fra dette forventes det at ikke-vestlige innvandrerkvinner med barn i hjemmet i mindre grad er organisasjonsdeltakende og sysselsatt. Hypotesen blir som følger:

H₁₀: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med barn har mindre sjanse for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten barn.

Feminisme og frigjøringsparadokset

Pham Hong utalte seg i 2003 om feminismen: ” I sin søken har de faktisk klart å kneble minoritetkvinnenens syn- angivelig fordi de ikke skjønner sitt eget beste.” (Farstad 2004). Dette utsagnet omfavner kritikken rettet mot store deler av vestlig feminisme. Feministisk teori kan overse majoritetsbefolkningens potensielle tilgang til hegemoniske posisjoner og deres ubevisste krav om overføring av egen kulturelle standard. Således kan feministiske teoretikere selv indirekte bli patriarkalske. I denne sammenheng er det fruktbart å trekke inn frigjøringsparadokset. Dette paradokset er som følger:” "(...) the emancipation of the dominated can only be achieved by the intervention of an external agent, who must logically become another possible source of domination" (Stewart 2001:43). Det stilles ofte krav om både offisielle og reelle muligheter for kvinner hvor det hevdes at familiestrukturen begrenser disse mulighetene (se Feere 1990). Men hvem er den rette til å si hva reelle muligheter er? Vestlig feminisme vektlegger i vesentlig grad arbeidslivet og skaper forestillinger om at hjemmeværende kvinner er isolerte og underordnet mennene. Men er dette alltid tilfellet? Er tanken om likeverd uforenelig med likestilling? Kan det uten videre antas at deltakelse på arbeidsmarkedet vil fremme likestillingen? For visse kvinner er lavstatus jobbene ikke frigjørende, men dehumaniserende og et hinder for frigjøring (Hooks 2000). Mange innvandrerkvinner i Norge blir ansatt i lavstatusyrker som ufaglært og med få avansmuligheter og på denne måten kan yrkesaktivitet ikke fungere frigjørende, men

oppretholde kvinnes sårbar posisjon (Gressgård 2002). Kan et alternativ være for kvinnene å oppnå likeverd innenfor den private sfæren?

Yuval-Davis (1997) kritiserer det hun kaller en identitetspolitikk innenfor multikulturalistisk feminisme. I denne "politikken" ligger det en forestilling om en fastlagt virkelighet hvor kvinner blir undertrykt. Det antas at denne undertrykkelsen må bli funnet og så endres. Dermed sees ikke virkeligheten som skapt og gjenskapt gjennom praksis og diskurs. Identitetspolitikken tar for gitt en tilstedeværelse av en enhetlig gruppe kvinner og bygger på essensialiserte forestillinger om forskjeller. Dette fører igjen til at forskjeller mellom kvinnene etter klasse og etnisitet blir oversett. På denne måten kan identitetspolitikken føre til en opprettholdelse av det klassiske skillet "oss" versus "dem". Som Gullestad (2002:49) hevder: "De klassifikatoriske systemene reflekterer ikke bare sosiale grenser, de bidrar til å skape dem". Ved hovedsaklig å fokusere på ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge i forhold til omskjæring, tvangsekteskap og undertrykkelse kan kvinnene fremstå som "annerledes", som et objekt uten handling.

Ikke-vestlige innvandrerkvinner har ikke en identitet, men mange identiteter. Det foreligger et krysspunkt, en interseksjonalitet, mellom konstruksjonene "rase", kjønn, klasse, seksualitet, nasjonalisme og generasjoner. Disse konstruksjonene betegner spesifikke maktrelasjoner som produseres og utøves gjennom kulturelle, politiske og økonomiske praksiser (Walle 2006). Når disse møtes i sosial interaksjon skapes det maktformasjoner som er mer enn summen av de enkelte konstruksjonene, og som må sees i en sosial, politisk og historisk kontekst (Walle 2006: 220). Følgelig er ingen av konstruksjonene uavhengig av andre sosial konstruksjoner og en persons personlighet avhenger av de sosiale relasjonene hun inngår i. I lys av denne teorien må den sosiale konstruksjonen "ikke-vestlig innvandrerkvinne" aldri forstås isolert sett, da de alltid forholder seg til ytterligere andre sosiale konstruksjoner og handler i en historisk, politisk og sosial kontekst. De er posisjonert i forhold til en rekke maktformasjoner i samfunnet og det eksisterer et mangfold av kjønnspraksiser også innenfor ikke-vestlige innvandrergrupper: "Selv personer med en rekke felles forutsetninger i livet vil kunne erfare til dels store forskjeller i hvordan den etniske bakgrunnen begrenser og muliggjør praksis" (Walle 2006:221).

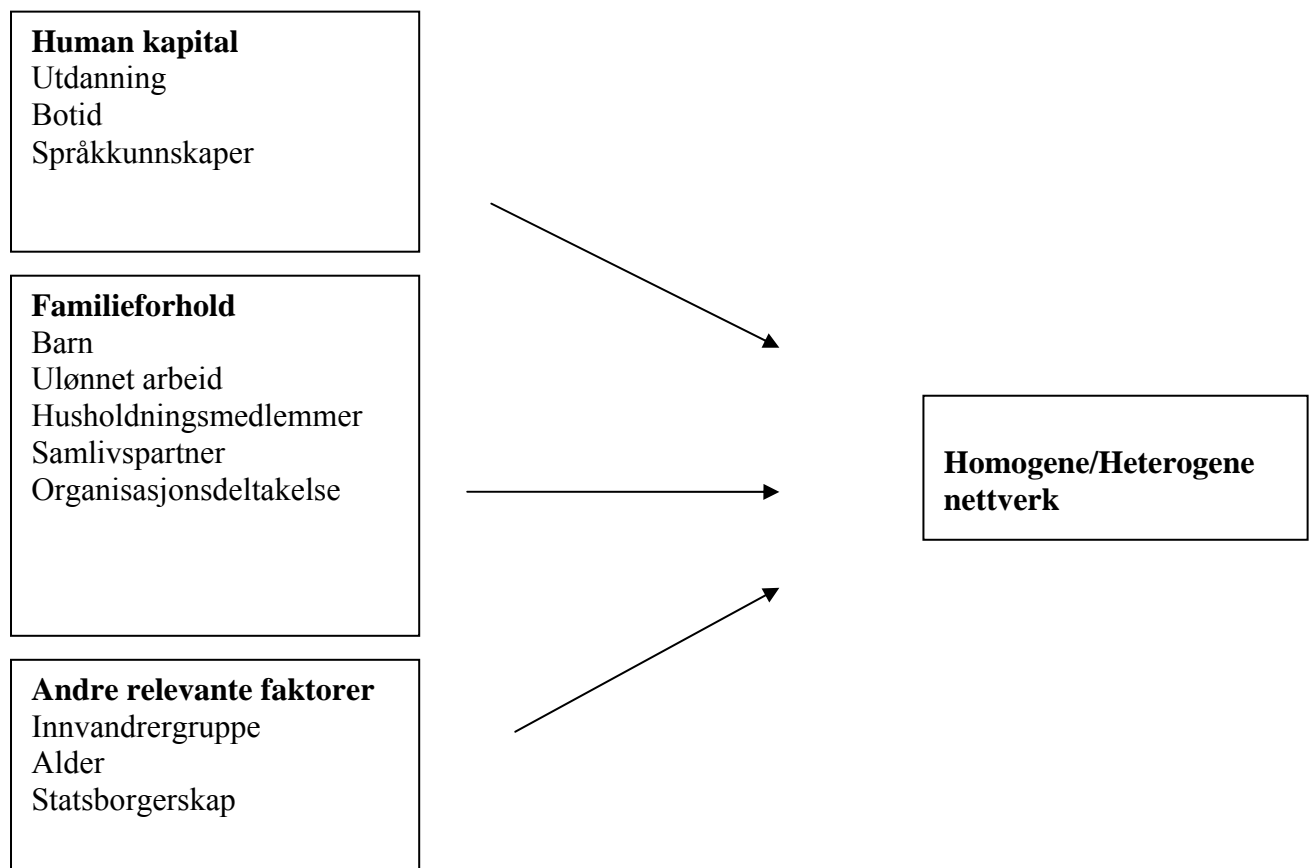
En alternativ hypotese kunne derfor ha vært: Flere ikke-vestlige innvandrerkvinner har et selvstendig ønske om å innta komplementære roller innenfor hjemmet. Dermed er deres

muligheter til å delta på arbeidsmarkedet ikke begrenset av strukturer, men av deres egne valg. Kvinner fra andre religioner og kulturer er ikke, som Davis (Haugaard 2002:220-221) sier ”(...) cultural dopes”, passive og uten mulighet for å handle som en aktør.²⁸

2.5 Oppsummering.

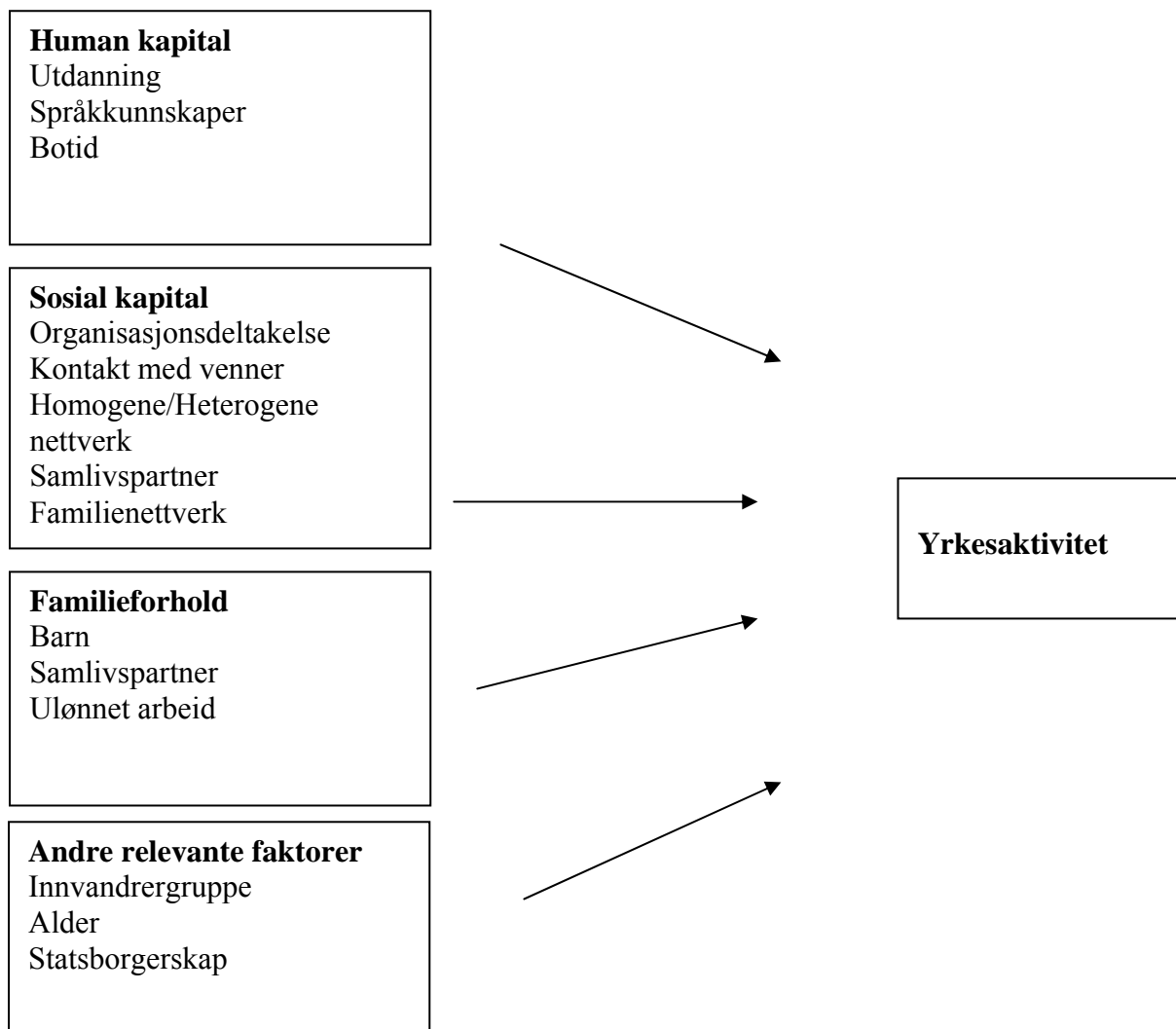
I de forhenstående avsnittene har det blitt redegjort for og diskutert ulike faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk. Det har også blitt argumentert for hvilke variabler som er sentrale i forhold til yrkesaktivitet. Nedenfor oppsummeres de relevante faktorene som ble ansett som relevante (se figur 2.1 og 2.1). I metodekapittelet redegjøres det for operasjonaliseringen og kodingen av disse faktorene.

Figur 2.1: Figurativ fremstilling av sentral faktorer i forhold til ulike typer nettverk.

²⁸ Da det er vanskelig å definere hvorvidt ønsket om å være hjemme er et ønske, en situasjon styrt av kulturelle forhold eller andre strukturer, vil jeg derfor ikke gå nærmere inn på dette spørsmålet. Hypotesen nevnes her som en tankevekker.

Figur 2.2: Figurativ fremstilling av sentrale faktorer i forhold til yrkesaktivitet.

Kapittel 3: Metode og data

3.1 Innledning

Kapittelet er delt opp i 4 deler. I del 1 utredes det for datamaterialet som anvendes i oppgaven. Deretter redegjøres det for de uavhengige og avhengige variablene som benyttes for å måle de ulike størrelsene presentert i teorikapittelet. Ulike problemer knyttet til frafall og validitet diskuteres i den tredje delen. Til slutt presenteres logistisk regresjonsanalyse som hovedsakelig benyttes i oppgaven.

3.2 Datamaterialet

Utvalget til levekårsundersøkelsen

I analysen benyttes datamaterialet innsamlet av SSB i 1996. Datamaterialet ble innsamlet i sammenheng med ”Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 1996” og har et bruttoutvalg på 3835 personer med ca 495 fra hvert land. Nettoutvalget endte på 2561 og gav en svarprosent på 66,8 %. I følge Gulløy m.fl. (1997) er dette en relativt tilfredsstillende svarprosent, undersøkelsens karakter og omfang tatt i betraktning. SSB avgrenset datasettet til å gjelde personer mellom 16-71 år med bakgrunn fra Vietnam, Det tidligere Jugoslavia, Tyrkia, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Somalia og Chile. Disse landene ble trukket ut fordi de representerer tallmessig betydelige nasjonale grupper av de ikke-vestlige innvandrerne i Norge. I utvalget regnes en innvandrer som ” personer som, uansett statsborgerskap, enten er født i utlandet av to utenlandske foreldre, eller er født i Norge av foreldre som begge er født i utlandet” (Gulløy m.fl. 1997:2). Videre er utvalget begrenset til personer som selv har bodd i Norge i minimum to år.

Det foreligger en viss divergens mellom populasjonen og bruttoutvalget, henholdsvis først og fremst i forhold til bosted. For alle nasjonaliteter er det en underrepresentasjon av grupper som bor utenfor de syv største byene i Norge. Dette gjelder i størst grad personer med bakgrunn fra Iran og Chile og i minst grad personer fra Vietnam og Pakistan (Gulløy m.fl 1997). Bortsett fra bosted er det en generell tendens til overensstemmelse mellom populasjonens egenskaper og bruttoutvalgets.

Perioden undersøkelsen ble foretatt er sentralt i forhold til svarene som gis og de respektive resultatene i analysene. Konjunktorene på tidspunktet, ankomståret og botid er sentrale faktorer. Innvandrere har generelt større sjanse for deltakelse i arbeidslivet når det er høykonjunktur enn lavkonjunktur. Ved lavkonjunktur er det større konkurranse om jobbene

noe som slår negativt ut for innvandrere som ofte stiller bakerst i rekken (Blom 1998). I følge Blom (1998:23) øker ankomst før 90-tallet sjansene for deltakelse på arbeidsmarkedet, mens ankomst etter 90-tallet minker sjansene. Årsaken er både lengre botid og konjunktorene på tidspunktet. Konjunktorene på 90-tallet var svakere enn før inngangen til 90-tallet.

Respondentene i SSB (1997) sitt datamateriale ankom Norge fra 1964 og utover. Hele 66,5 % ankom før 1990, altså har de forholdsvis lang botid i Norge og gunstige arbeidsforhold.

Det er ytterligere viktig å bemerke seg at tallene i undersøkelsen tildels skjuler det faktum at mange faller utenfor arbeidsmarkedet, da de enten ikke velger å jobbe, kan ikke finne jobb eller har ikke registrert seg som arbeidsledige. Videre skiller ikke undersøkelsen ut personer som er registrert på kvalifiseringstiltak som sysselsatte, slik arbeidsmarkedsstatistikken gjør. Dette fører til at andelen yrkesaktive i undersøkelsen er noe høyere enn i arbeidsmarkedsstatistikken (Blom 1998:21).

Selv om datainnsamlingen foregikk ved besøksintervju, er frafallet både i forhold til undersøkelsen generelt og i forhold til relevante variabler delvis et problem. Det var til tider vanskelig å få tak i intervjupersonene. Dette kunne skyldes at de var bortreist eller av andre grunner ikke var å treffe hjemme. Problemer med å finne respondentens adresse var en annen årsak. Dessuten var nekting en sentral frafallsårsak (Gulløy m.fl 1997). Frafallet varierer sterkt mellom de ulike land. Mens Sri Lanka for eksempel har en svarprosent på 81 % har Iran og Pakistan en svarprosent på 62 %. Tyrkia har en svært lav svarprosent, kun 54 % og en del lavere enn ønsket (Gulløy m.fl 1997:13-18). Årsaken til Tyrkias frafall kan være flere. Gulløy m.fl (1997) understreker at det både var en viss skepsis fra respondenten sin side og at det forelå problemer tilknyttet intervjuerne. Det er viktig å være klar over dette når en kjører analyser hvor en ikke tar for seg hvert enkelt land. I relasjon til den spesifikke intervjusituasjonen er det også relevant å trekke inn kjønnet til intervjueren. SSB bestrebet å oppnå i størst mulig grad at intervjueren var av samme kjønn som den intervjuete, men det kan ha vært tilfeller der en mann intervjuet kvinnen. Det foreligger ingen informasjon om i hvilken grad dette var tilfellet. Divergens mellom kjønnet til intervjuer og den intervjuete kan ha påvirket intervjusituasjonen og respondentens svar. En annen ulempe ved intervjusituasjonen var at det forekom situasjoner hvor respondenten ikke var i enerom, men hvor ektefelle eller andre husholdningsmedlemmer var tilstede. I 33,2 % av tilfellene var ektefelle enten tilstede hele eller deler av tiden (SSB 1997a). Jeg vil gå nærmere inn på frafall og hvilke konsekvenser det har for oppgaven i avsnitt 3.6.

Tabell 3.1 Fordeling av antall respondenter og aldersgjennomsnitt på innvandrergupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall. Yrkesaktivitet presentert i prosent. 1996.

	Antall respondenter	Alder	Yrkesaktiv
Vietnam	122	34,77	48,40
Det tidligere Jugoslavia	115	36,41	46,10
Tyrkia	83	31,76	36,10
Iran	75	36,64	50,70
Pakistan	102	34,00	24,50
Sri Lanka	119	32,13	54,60
Somalia	112	30,39	13,40
Chile	123	37,44	55,30
Total/gjennomsnitt	851	34,21	41,50

SSBs endelige utvalg hadde en kjønnsmessig inndeling på 1401 menn og 993 kvinner. Det velges her å ytterligere innskrenke utvalget i analysene. Temaet "ikke-vestlige innvandrerkvinner muligheter til deltakelse på arbeidsmarkedet" forutsetter at respondentene i utvalget er kvinner, yrkesaktiv eller har mulighet til å være yrkesaktiv. Følgelig begrenser jeg utvalget til kvinner mellom 16-66 år, som ikke mottar alderspensjon eller er under utdanning.²⁹ Dette tilsvarer 851 respondenter.

Utvalget varierer noe både i forhold til antall respondenter fra de ulike land og aldersgjennomsnitt (se tabell 3.1). Det foreligger også tydelige forskjeller i antallet yrkesaktive innvandrerguppene imellom. Figur 3.1 viser hvorledes Chile, Vietnam og Sri Lanka har flere yrkesaktive enn ikke yrkesaktive, mens det motsatte er tilfellet for de resterende innvandrerguppene.

3.3. De avhengige variablene

Sosiale nettverk

Variabelen sosialt nettverk er den avhengige variabelen i kapittel 4. Mens homogene nettverk er nettverk hvor medlemmene deler spesifikke karakteristikk, består heterogene nettverk av medlemmer som ikke deler spesifikke karakteristikk. I dette tilfellet etnisitet. Variabelen er basert på spørsmålet: "Er noen av dine gode venner norske?". For å besitte et heterogent nettverk må kvinnene ha minimum en etnisk nordmann som venn. Dette innebærer også at et

²⁹ 1 respondent er i førstegangstjeneste og inkluderes ikke i utvalget.

heterogent nettverk både kan bestå av etniske nordmenn og innvandrere. Med homogene nettverk menes her ”har ingen etnisk norske venner”. Variabelen er konstruert som en dummyvariabel hvor verdiene er 0= homogene nettverk og 1= heterogene nettverk. Det ville vært fruktbart med en variabel som definerer antallet venner som er etnisk nordmenn, da det kan antas at antallet norske venner vil være sentralt i forhold til sjansen for relevant jobbinformasjon (se Stoloff m.fl 1999). Datamaterialet inneholder ingen slike variabler og vi kan derfor ikke si noe utover hvorvidt kvinnene kjenner minimum en etnisk nordmann. Denne variabelen er også inkludert som avhengig variabel i analysen av yrkesaktivitet. Kodingen er lik i begge analysene.³⁰

Yrkesaktivitet

Variabelen yrkesaktivitet er den avhengige variabelen i kapittel 5. Variabelen er basert på spørsmålet: ”Utførte du inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet i forrige uke?” I variabelen inkluderes også de som har inntektsgivende arbeid, men var borte fra arbeid forrige uken. Variabelen er kodet som en dummyvariabel med verdiene 0 for ikke-yrkesaktiv og 1 for yrkesaktiv. Variabelen inkluderer også de som er yrkesaktive, men syke på tidspunktet under undersøkelsen. Disse blir kodet 1.³¹

3.4 De uavhengige variablene

I analysene benyttes en rekke uavhengige variabler. Noen av disse variablene brukes i flere av analysene. Først presenteres de ulike uavhengige variablene tilknyttet human kapital, deretter sosiale relasjoner og til slutt den private sfære.

Utdanning

I følge Blom og Ritland (1997:172-174) foreligger det visse implikasjoner tilknyttet spørreundersøkelser og utdanning. I tilfeller hvor respondenten blir spurt om deres utdanning kan det fort oppstå feilrapportering. Informasjonen benyttet i de forekommende analysene er likevel hentet fra spørreundersøkelsen. Fordelen ved å benytte disse data er at vi minimerer den manglende informasjonen. Resultatene vil uansett være veiledende for ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter og begrensninger på det norske arbeidsmarkedet.

³⁰ Se tabell 4.1 for mer informasjon om fordelingen av innvandrergrupper på homogene og heterogene nettverk.

³¹ I forhold til denne variabelen vil selv kvinner som utfører svært liten inntektsgivende arbeid bli definert som yrkesaktiv. Følgelig kan andelen yrkesaktive fremstå som noe større enn forventet.

Datamaterialet har informasjon om både utenlandsk og norsk utdanning. Kodingen av denne variabelen er intrikat og det synes fruktbart å kode dem som et sett dummyvariabler. Norsk utdanning er delt inn i norsk grunnskoleutdanning, norsk videregående utdanning og høyere norsk utdanning. Likeledes er dummyvariablene for utenlandsk utdanning delt inn i utenlandsk grunnskoleutdanning, utenlandsk videregående utdanning og høyere utenlandsk utdanning. Siden kvinnene både kan ha norsk og utenlandsk utdanning er variablene kodet slik at kvinnene defineres i den gruppen som tilsvarer deres høyeste utdanning. Dersom de har høy utdanning både fra Norge og utlandet kodes dette som høyere norsk utdanning. Referansekategorien i de relevante logistiske regresjonsanalysene er norsk grunnskoleutdanning.³²

Språkkunnskaper

Språkvariabelen kodes som en kategorisk variabel med 3 verdier, gode språkkunnskaper, middels språkkunnskaper og dårlige språkkunnskaper. I den logistiske regresjonsanalysen er referansekategorien dem med dårlige språkkunnskaper.

Tabell 3.2: Fordeling etter språkkunnskaper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall og prosent. 1996

	Absolutte tall	Prosent
Gode språkkunnskaper	176	20,7
Middels språkkunnskaper	377	44,3
Dårlige språkkunnskaper	298	35,0
Total	851	100,0

Botid

Botidsvariabelen trekkes inn både i forhold til sosiale nettverk og i forhold til yrkesaktivitet. Det er vanskelig å definere hva botidsvariabelen konkret omfavner. Botid kan muligens være en indikator på opparbeidet kunnskap om norsk væremåte og sedvaner. Samtidig kan botid være en indikator på en annen rekke forhold. Tverrsnittsdata har ytterligere vist at det er vanskelig å skille mellom lengden på oppholdet og den økonomiske situasjonen på det gitte tidspunktet (Longva og Raauma, 1996). Botidsvariabelen er således relevant å trekke inn i analysene, men som Bøe (2002) hevder er denne variabelen kun fruktbar i forhold til å kontrollere for botid i de ulike analysene og danner ikke grunnlaget for substansielle konklusjoner. Følgelig vil enhver analyse rettet mot botid behandles med et kritisk blick.

³² Se tabell 5.3 for mer informasjon om fordelingen av respondentene i forhold til utdanning.

Variabelen botid er kontinuerlig og starter på en botid tilsvarende 3 år³³ og opp til 35 år som er den lengst registrerte botiden i datamaterialet. Foruten i modellene tilknyttet human kapital variabler, trekkes botidsvariabelen inn i analysene som en kontrollvariabel.

Kontakt med venner

Graden av kontakt med venner indikerer nettverksomfanget. Det vil således være interessant å undersøke hvorvidt hyppigheten av kontakt har noen effekt på yrkesaktivitet. Variabelen baseres på spørsmålet: ”Bortsett fra medlemmer av din egen familie, har du noen gode venner her på stedet?”. I denne variabelen inkluderes også gode venner andre steder i Norge.

Variabelen er kategorisk og delt inn i tre verdier, henholdsvis møter venner sjeldnere enn månedlig, møter venner månedlig eller oftere og møter venner ukentlig eller oftere.

Referansekategorien er møter venner sjeldnere enn månedlig.

Tabell 3.3: Yrkesdeltakelse fordelt på kontakt med venner. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. 1996

	Ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Total
sjeldnere enn månedlig/aldri	66,1 (121)	33,9 (62)	100 (183)
månedlig eller oftere	54,1 (133)	45,9 (113)	100 (246)
ukentlig eller oftere	57,8 (242)	42,2 (177)	100 (419)
Total	58,5 (496)	41,5 (352)	100 (848)

Samlivspartner

Variabelen samlivspartner er kategorisk med verdiene ”har ingen samlivspartner” og ”har samlivspartner”. I analysen hvor yrkesaktivitet er den avhengige variabelen er variabelen noe mer intrikat og inneholder verdiene ”har ingen samlivspartner”, har utenlandsk samlivspartner” og ”har norsk samlivspartner”. Referansekategorien er for begge variablene dem som ikke har samlivspartner. Årsaken til at denne variabelen ikke benyttes i analysen av sosiale nettverk, er at alle kvinner med en norsk samlivspartner også automatisk har tilgang til heterogene nettverk.

Samlivspartners yrkesstatus trekkes også inn i kapittel 4 og 5. Variabelen er delt inn i de som ikke har yrkesaktiv samlivspartner kodet 0 og dem som har samlivspartner kodet 1. Dem som har ingen samlivspartner er også kodet 0.

³³ Det ble stilte et krav om en oppholdstid på 2 år som minimum for å kunne være med i undersøkelsen. Respondenten i det endelige utvalget fordeler seg på en skala fra 3 år og oppover.

Familienettverk

Familienettverk ansees også for å være vesentlig i forhold til yrkesaktivitet. I følge datamaterialet har 44,2 % av kvinnene fått jobben gjennom nettverk, det vil si enten gjennom direkte kontakt med mulig arbeidsgiver eller gjennom anbefaling (se tabell 3.3).

Tabell 3.4: Fordeling etter jobbinformasjonsmetode. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Absolutte tall og prosent. 1996

	Absolutte tall	Prosent
Kontaktet arbeidsformidlingen	67	19,1
Svarte på annonse/annonserte selv	84	24,0
Kontaktet mulig arbeidsgiver	74	21,1
Gjennom anbefaling fra slekt/venner	81	23,1
På annen måte, spesifiser	44	12,6
Total	350	100,0

Hele 23,1 % av kvinnene har skaffet seg jobben gjennom anbefaling fra slekt/venner.

Man bør imidlertid være klar over at uformelle søkekanaler av og til kan karakteriseres som sosiale nettverk, men at dette ikke behøver være det samme (Try 2002). Arbeidssøkere kan ta direkte kontakt med arbeidsgivere for å fremskaffe informasjon om stillinger som ikke har vært åpent utlyst. Dette kan skje uten på forhånd å kjenne arbeidsgiverne direkte, gjennom sterke bånd, eller indirekte via felles bekjente, gjennom svake bånd.

Variabelen er kodet kontinuerlig basert på antall familiekontakter i Norge. Jo større slektskapsnettverk, jo høyere verdi på skalaen. Verdien 0 innebærer ingen familierelasjoner i Norge knyttet til søsken, svigerforeldre, besteforeldre, onkler/tanter, fetter/kusiner eller andre familiemedlemmer. Årsaken kan være enten at de ikke bor i Norge eller at de ikke lever lengre. Begrunnelsen for denne inndelingen er at den gir et bilde av hvorvidt det er en sammenheng mellom tilstedeværelsen av andre familiemedlemmer og deltakelse på arbeidsmarkedet.

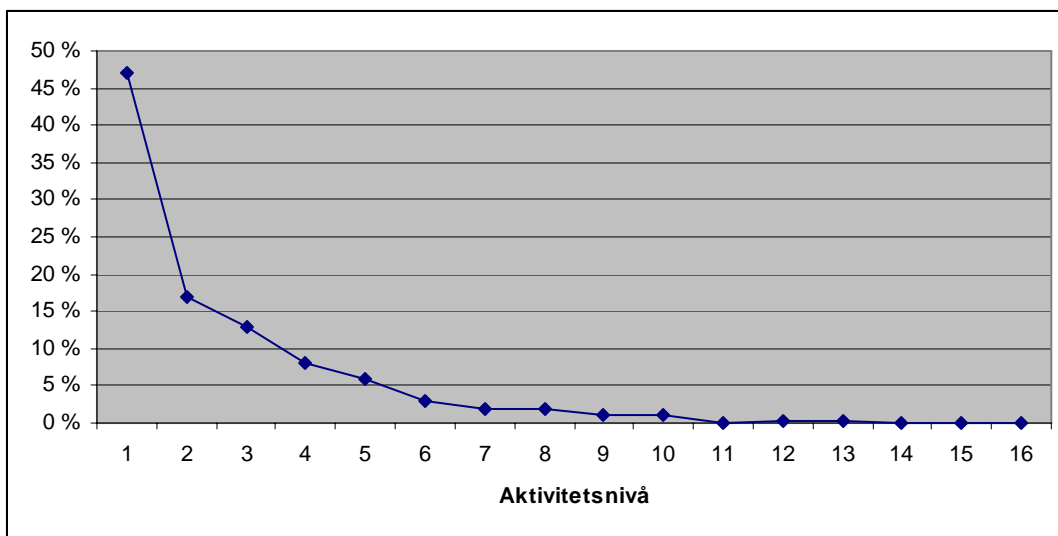
Husholdningsmedlemmer

Antall husholdningsmedlemmer indikerer også tilstedeværelsen av et nettverk. Denne variabelen er basert på informasjon om antall husholdningsmedlemmer og er kontinuerlig hvor 0 = en person i husholdningen, nemlig kvinnen selv.

Organisasjonsdeltakelse

Denne variabelen er basert på to spørsmål, henholdsvis hvorvidt de er medlem i en organisasjon og hvor aktive de eventuelt er i organisasjonen. De har blitt spurt om ulike typer organisasjoner, som religiøse organisasjoner, idrettsorganisasjoner, fagorganisasjoner og politiske organisasjoner. Variabelen er kontinuerlig og indikerer graden av aktivitetsnivået i organisasjonene. Verdien 0= ikke medlem i noen form for organisasjoner. Jo høyere skår på variabelen, jo mer aktiv i organisasjonene.

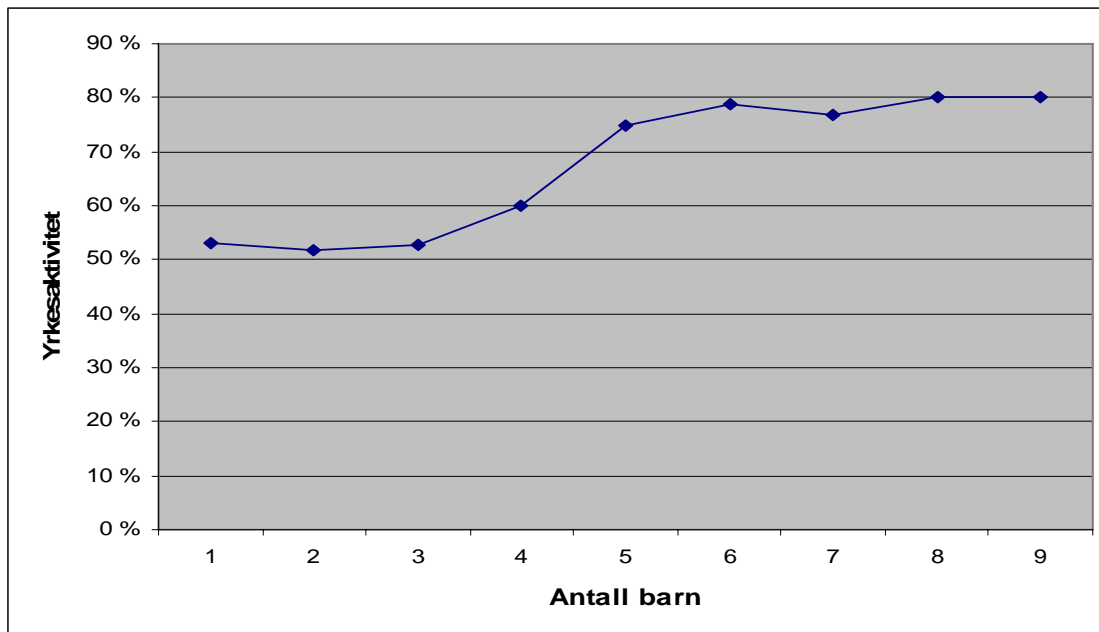
Figur 3.1. Fordeling av antall aktive kvinner fordelt på aktivitetsnivået i organisasjonene. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. 1996.

Barn

Gjennomsnittelig har en ikke-vestlig innvandrerkvinne 2,57 barn, men snittet varierer noe mellom de ulike innvandrergruppene. Figur 3.4 viser at andelen yrkesaktive ligger over gjennomsnitts yrkesdeltakelse på 41,5 % når kvinnene har færre enn 3 barn, mens flere enn 3 barn minker andelen yrkesaktive betraktelig. Variabelen "antall barn" er kontinuerlig med verdien 0 for null barn.

Figur 3.2. Fordeling av yrkesaktivitet fordelt på antall barn kvinnen har. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. 1996.

Det antas også at barnas alder vil være en sentral faktor. Variablene som benyttes følger mer eller mindre Munch m.fl (1997) sin inndeling.³⁴ For å kunne undersøke hvorvidt barnas alder har noen effekt på kvinnenes sosiale nettverk, deles barns alder inn i et sett dummyvariabler med verdiene 0-5 år, 6-13år og 14-17år. De ulike kategoriene tar for seg ulike faser i barnets liv og disse fasene krever ulik oppmerksomhet fra foreldrene (se Munch m.fl 1997). Referansekategorien 0 er ingen barn/barn over 18 år.

Ulønnet arbeid

Ulønnet arbeid kan defineres på ulike måter. I datamateriale defineres ulønnet arbeid som matlaging, rengjøring, vask og stell av tøy, men ikke barnepass (SSB 1997a). Variabelen er kategorisk med verdiene 1 ”under 10 timer per uke”, verdien 2 ”10-19 timer per uke”, verdien 3 ”20- 29 timer per uke” og verdien 4 ”30 timer eller mer per uke”. Referansekategorien er kvinner som jobber ulønnet tilsvarende 10 timer eller færre per uke. Det bør her nevnes at det er en klar svakhet i datamaterialet at definisjonen av ulønnet arbeid ikke inkluderer barnepass, samtidig som materialet ikke har en egen variabel for antall timer barnepass. Andre undersøkelser tilknyttet ulønnet arbeid definerer ulønnet arbeid også ut fra barnepass (se Vikan 2001b). Dette gir således et mindre oversiktlig bilde av det reelle antall timer ulønnet

³⁴ Munch m.fl (1997) sin inndeling er noe mer detaljert. Årsaken til at jeg velger en bredere inndeling er at den konkrete alderen ansees som mindre relevant her. Det er mer interessant i hvilken grad barn i lav alder påvirker innvandrerkvinner sine nettverk.

arbeid ikke-vestlige innvandrerkvinner utfører. Tross dette vil både ulønnet arbeid og tilstedeværelsen av barn være to viktige indikatorer på hvorvidt husarbeid er en belastning for kvinnene.

3.5 Kontrollvariabler

Innvandrergruppe

De 8 innvandrergruppene i SSBs datamateriale baseres på opphavlandet og ikke statsborgerskap. Chile er den innvandrergruppen med høyest andel yrkesaktive og vil derfor bli benyttet som referansekategori i den logistiske regresjonen. Chile er også referansekategorien i analysene av sosiale nettverk tross at det tidligere Jugoslavia skårer høyere på heterogene nettverk. Dette skyldes at det er mest oversiktlig å ha samme referansekategori gjennom hele analysen. I tillegg skårer Chile nest høyest på heterogene nettverk. I kapittel 4 og 5 har jeg valgt å trekke inn innvandrergrupper først i hver modell da dette gjør modellene mer oversiktlig.

Alder

Alder ansees som en sentral variabel i forhold til muligheter på arbeidsmarkedet. Det viser seg at eldre mennesker generelt har lettere for å skaffe seg jobb enn yngre. Dette kan skyldes at de eldre har mer jobberfaring enn de yngre (AETAT 2004). En annen årsak kan være at eldre har utviklet et større nettverk som kan benyttes til relevant jobbinformasjon. I datamaterialet er aldersgjennomsnittet 34 år. Generelt er kvinnene i datamaterialet forholdsvis unge. Hele 75 % av materialet er mellom 16-39 år. I datamaterialet er variabelen alder kontinuerlig og kodet slik at 16 år har verdien 0.

Statsborgerskap

I SSBs datamateriale (1997) har en større andel av kvinnene med norsk statsborgerskap også tilgang til heterogene nettverk enn dem uten norsk statsborgerskap. I betraktning av dette er det svært relevant å trekke inn statsborgerskap som en kontrollvariabel for således å kunne isolert sett studere de andre variablene. Variabelen er kodet med 0 = utenlandsk statsborgerskap og 1= norsk statsborgerskap.

3.6 Metodeproblemer

Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er sentralt i kvalitetssikringen av analysene. Skog (2001 2001:166) definerer begrepene som: ”*Reliabilitet*, eller pålitelighet, går på om gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat. *Validitet*, eller gyldighet, går på om en faktisk måler det en vil måle”. Reliabilitet henviser til tilfeldige målefeil, mens systematiske feil går utover validiteten til undersøkelsen. Validiteten innebærer således hvorvidt konklusjonene som trekkes i analysen skyldes at sammenhengene i analysen faktisk er reelle eller en konsekvens av de metodiske valgene som har blitt tatt.³⁵ Innholdsvaliditeten er sentral for oppgavens analyse og resultater. Innholdsvaliditet handler om hvorvidt utvalget av indikatorer ”(...) gir en rimelig dekning av en hypotetisk populasjon av indikatorer(...)om målet dekker de viktigste aspekter eller dimensjoner av begrepet.” (Ringdal 2001:168).³⁶ Både sosial kapital, human kapital og variabler som måler spørsmål tilknyttet den private sfære har alle blitt forsøkt operasjonalisert på en slik måte at de fanger inn store deler av de relevante aspektene ved fenomenene.

Målefeil kan oppstå ved for eksempel spørsmål som kan ansees som sensitive. Dette kan gjelde spørsmål om familie, venner og naboer og økonomiske forhold. Flere av variablene i analysene er knyttet til familierelasjoner og vennsrelasjoner, men det kan diskuteres hvorvidt de konkrete spørsmålene er av sensitiv karakter. Annen feilkilde kan også være spørsmål relatert til norske forhold. For en person med ikke-norsk bakgrunn vil selv en god oversettelse ikke nødvendigvis være nok for å kunne fullstendig forstå et emne som inneholder betegnelser som ikke forekommer i opphavslandet. Oversettelsen av spørreskjemaet kunne også være en sentral feilkilde (Gulløy 1997).

Selve undersøkelsen foregikk via personlige besøksintervju.³⁷ Intervjuobjektet hadde muligheten til å bli intervjuet på eget morsmål. På denne måten kunne misforståelsene holdes til et lavere nivå ved at intervjueren oftest hadde samme landbakgrunn. Men samtidig oppstår det også mulighet for feilkilder under samspill mellom intervjuer og respondent (Ringdal, 2001). Følelsen av anonymitet er ikke klart tilstede ved besøksintervju, og det kan ikke utelukkes at egenskaper ved intervjueren kan ha påvirket svarene og dermed gitt målefeil. Det

³⁵Validitet deles opp i indre og ytre validitet. Indre validitet går på om et eksperiment virkelig gir grunnlag for å si at X er årsak til Y. Ytre validitet går på resultatenes generaliserbarhet ut over utvalget (Ringdal, 2001).

³⁶ Se avsnittet om sosial kapital og human kapital variablene.

³⁷ Se Ringdal (2001) og Haraldsen (1999) for mer informasjon om spørreskjemametoden.

kulturelle forholdet til kjønnsrelasjonene kan også ha skapt en ugunstig intervjusituasjon, noe som igjen kan relateres til sensitive spørsmål. Som nevnt tidligere, forsøkte SSB i størst mulig grad å sørge for at det var kvinnelige intervjuere som intervjuet de ikke-vestlige innvandrerkvinnene, men det er ikke klart om dette ble gjennomført 100 prosent. Det var også tilfeller hvor ektemake eller andre familiemedlemmer var tilstedet, noe som kan ha påvirket intervjusituasjonen.

Frafall

Et frafall fra bruttoutvalget kan i visse tilfeller føre til utvalgsskjevhet. Hvis frafallsprosenten i grupper av personer med bestemte egenskaper er spesielt høy eller lav, fører dette til at "(...) nettoutvalget bare tilnærmet har de samme statistiske egenskaper som bruttoutvalget." (Gulløy, m.fl. 1997:12). Med utvalgsskjevhet menes at fordelingen av frafallet har ført til en systematisk skjevhet hvor nettoutvalget skiller seg nevneverdig fra bruttoutvalget. Det er ikke uvanlig at svarprosenten er på 50 % og av og til så lav som 60-70 %. Noen ganger kan dette være meget bekymringsfullt. I følge Skog (1998) trenger en lav svarprosent ikke være bekymringsfullt dersom frafallet er helt tilfeldig. Men man kan i de fleste undersøkelser forvente at frafallet er noe selektivt og at visse grupper er mindre interesserte i å svare enn andre grupper. Hvis frafallet er korrelert med de variablene en er spesielt interessert i å undersøke, har man et problem. Dette fører til at det blir viktig å undersøke utvalgsskjevheten i forhold til de variablene som er sentrale for oppgaven.

Gulløy m.fl (1997) har vurdert undersøkelsens potensielle frafalls- og underrepresentasjonsproblem. Som nevnt tidligere var det et problem i forhold til bosted, men med unntak av dette er kjønn, alder og ekteskapelig status mer eller mindre fordelt likt med hovedtrekkene i bruttoutvalgene som i den registrerer befolkningen. Generelt konkluderer Gulløy m.fl. (1997: 17) at "(...)egenskaper ved nasjonalitetene, slik de er registrert, gjenspeiles med andre ord godt i bruttoutvalgene.". Videre sies det at "En samlet vurdering av de kjennmerkene kjønn, alder og ekteskapelig status når det gjelder fordelingen i brutto- og nettoutvalgene, er at skjevheten ikke er av særlig betydning" Gulløy (1997:18).³⁸

³⁸ På tross av Gulløys (1997) funn bør en være nyansert i tolkning av analyseresultatene. På tross av at det ikke foreligger skjevheter i forhold til kjennmerkene kjønn, alder og ekteskapelig status, bør det stilles spørsmål ved hvilke kvinner som har avstått fra å svare. Gulløy (*ibid.*) undersøkte ikke frafall i forhold til etnisitet.

3.7 Vekting

Det er store variasjoner i størrelsen på ikke-vestlige innvandrergupper i Norge. For eksempel var det i 1996 hele 5 ganger flere pakistanere i Norge enn Somaliere. Denne variasjonen har ikke blitt trukket inn i datamaterialet. På tross av disse forholdsvis store forskjellene i reelle størrelser til de 8 utvalgte nasjonalitetene, er bruttoutvalget i datamaterialet omtrent like store for alle gruppene. Derfor benyttes SSB sin vekting av datamaterialet i analysene (se vedlegg A). Vektingen vil veie opp for skjevhetene slik at innvandrerguppene som utgjorde en større andel av populasjonen i Norge per 1.1.1996 veier tilsvarende sterkere inn på totalen.

Vektingen justerer også det ujevne frafallet i utvalget (Gulløy m.fl 1997:20). Vektingen blir kun tatt i bruk når det kjøres logistiske analyser, det vil si at krysstabellene ikke er vektet. På grunn av vekting og frafall tilknyttet visse variabler vil også antallet respondenter i de ulike analysene variere noe.

3.8 Logistisk regresjon

I analysene benyttes den logistiske regresjonsmetoden og enkle deskriptive tabeller. Formålet er gjennom denne metoden å undersøke ikke-vestlige innvandrerkvinneres sannsynlighet for 1. tilgang til homogene og heterogene nettverk og 2. yrkesdeltakelse. Hovedfokuset er å sammenligne yrkesaktive og ikke-yrkesaktive og se hvilke variabler som har påvirket deres muligheter. Logistisk regresjon er en god metode for dette formålet. I det konkrete tilfellet er den uavhengige variabelen dikotom, det vil si har kun to verdier, og logistisk regresjon er velegnet til regresjon av dikotome avhengige variabler (se Allison 1999, Skog 2004). Ved å sammenligne ikke-vestlige innvandrerkvinner som er yrkesaktive med dem som er ikke yrkesaktive, blir det mulig å finne ut om det er høy eller lav sannsynlighet for deltakelse gitt kvinnenens verdi på de ulike uavhengige variablene. Logistiske regresjonsmodellen defineres som:

$$\text{Logit}(\hat{\pi}) = \hat{\alpha} + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k$$

Logit ($\hat{\pi}$) angir den avhengige variabelen, i dette tilfellet sannsynligheten for yrkesaktivitet. Konstantleddet $\hat{\alpha}$ angir hva logiten blir når de uavhengige variablene X er lik null, mens koeffisienten β_1 angir hvor mye logiten øker når den avhengige variabelen X_1 øker med en enhet. Regresjonskoeffisientene angir retningen på sannsynlighetene for de uavhengige variablene, mens ved å sette inn variabelverdiene i ligningen kan en predikere sannsynligheten. I analysen er de uavhengige variablene først og fremst knyttet ulike former

for human kapital, sosial kapital og den private sfære. Disse variablene brukes for å regne ut sannsynligheten for hvorvidt en ikke-vestlig innvandrerkvinn er yrkesaktiv.

Når en skal estimere regresjonskoeffisientene i modellen for å kunne beskrive sammenhengen mellom variablene må en ta hensyn til at restleddet ikke er normalfordelt. ”Ordinary least square” metoden som vanligvis brukes i vanlig regresjonsanalyse kan ikke benyttes her siden metoden forutsetter at restleddene er normalfordelt og at det foreligger homoskedastisitet (Skog, 2004).³⁹ Maximum likelihood brukes derfor i stedet.⁴⁰

Logitomkoding gir ingen enkel og intuitiv tolkning av resultatene, og det kan være fruktbart med en annen presentasjonsmetode. I følge Skog (2004) er den beste løsningen oddsrater. Oddsraten forteller oss hvor mange ganger større (eller mindre) oddsen blir når den uavhengige variabelen øker med en enhet. Dette er i følge Skog (2004) det sentrale effektmålet i logistisk regresjon. Tuft (2000) understreker behovet for mer lett tilgjengelig presentasjon av resultatene. I den sammenheng vil sannsynlighetsberegninger være et godt alternativ. Jeg velger i denne oppgaven å benytte sannsynlighetsberegninger for å eksemplifisere funnene i analysen.

Forutsetningene som foreligger i en logistisk regresjon er (Skog, 2004):

1. sammenhengen mellom variablene er S-formet og kan beskrives med den logistiske funksjonen (det vil si, en rett linje på logit-skalaen).
2. restleddvariasjonen er uavhengig av hverandre
3. De uavhengige variablene og restleddene er ukorrelert med hverandre

Hvis ikke disse forutsetningene er oppfylt vil analysen gi feilaktige resultater.⁴¹

3.9 Analysens oppsett

Analysen deles inn i to kapitler basert på de to fremlagte hovedproblemstillingene. I kapittel 4 undersøkes det hva som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk. Først trekkes human kapital faktorer inn, deretter elementer fra den private sfærene. Begge analysene inkluderer også sentrale kontrollvariabler. I kapittel 5 analyseres ulike mekanismer som kan

³⁹ Homoskedastisitet innebærer at residualene har lik varians for alle X (uavhengige variabler) (Ringdal, 2001:407).

⁴⁰ Se Skog(2004) for gjennomgang av metoden.

⁴¹ Se Skog (2004) for fremgangsmåten i utprøvelsen av hvorvidt forutsetningene er tilstede.

være sentrale i forhold til kvinnenens yrkesdeltakelse. Kapittelet er delt inn i tre deler med hver sin respektive analyse. Første analysen tar for seg human kapital faktorer, andre analysen sosiale nettverk og nettverksomfang og tredje analysen elementer fra den private sfæren. Kontrollvariabler trekkes inn i alle analysene.

Resultatene i de enkelte analysene fremstilles både i egne modeller, som krysstabeller og logistiske regresjonsmodeller, og i form av sannsynlighetsberegninger.

Sannsynlighetsberegningene dannes på bakgrunn av en modell hvor variablene som verken er signifikante i forhold til Wald eller -2Log likelihood , ekskluderes. Fordelen ved denne presentasjonsmåten er at sannsynlighetsberegningene kun gjøres på grunnlag av signifikante variabler og gir dermed en mer korrekt beskrivelse av forholdene.

Årsaken til at jeg velger å dele analysen inn i flere deler skyldes datamessige forhold. Det kunne vært ønskelig å trekke inn både human kapital variabler, sosial kapital variabler og variabler fra den private sfæren inn i en analyse, men på grunn av for få respondenter i visse av innvandrerkategoriene gir det ingen mening å inkludere for mange variabler samtidig i modellene.

Kapittel 4: Ikke-vestlige innvandrerkvinner nettverk. Analysen.

4.1 Innledning

I teorikapittelet (se pkt 3.3) ble det argumentert for at effekten av nettverk på yrkesaktivitet avhenger av nettverkstype. På grunn av arbeidsmarkedsstrukturen gir homogene og heterogene nettverk sannsynligvis jobbinformasjon til ulike arbeidsmarkedsnisjer. Det ble også antatt at andelen jobbrelevant informasjon varierer avhengig av nettverkstype og at heterogene nettverk var av størst ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner. I datamaterialet er fordelingen av kvinner på heterogene og homogene nettverk forholdsvis likt, det vil si 51 % av kvinnene har heterogent nettverk og 49 % av dem har kun homogene nettverk. Videre er det også store variasjoner mellom de ulike ikke-vestlige innvandrergruppene og sosiale nettverk. Mens hele 84 % av kvinnene fra Det tidligere Jugoslavia har heterogene nettverk, er den tilsvarende andelen kun 22 % for somaliske kvinner (se tabell 4.1). Av enkle krysstabeller (ikke vist) ser vi en generell tendens til at typen nettverk varierer avhengig av generelle faktorer som utdanning, botid, språk og faktorer innen for den private sfære. En nærmere analyse av disse faktorene vil gi et mer helhetlig bilde av hvilke mekanismer som er sentrale i forhold til nettverkstype. Tankegangen bak dette er at det både ut fra et integreringsperspektiv, men først og fremst ut fra et arbeidsmarkedsperspektiv, er viktig å oppnå mer kunnskap om hva som hindrer og muliggjør tilgangen til ulike sosiale nettverk.

Tabell 4.1: Innvandrergrupper fordelt på homogene og heterogene nettverk. Ikke-vestlige innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutt tall i parentes. 1996.

Innvandrergruppe	Homogent	Heterogent	Total
Vietnam	63,9 (78)	36,1 (44)	100 (122)
Det tidligere Jugoslavia	16,2 (18)	83,8 (93)	100 (111)
Tyrkia	59,3 (48)	40,7(33)	100 (81)
Iran	48,6 (36)	51,4 (38)	100 (74)
Pakistan	58,6 (58)	41,4 (41)	100 (99)
Sri Lanka	38,7 (46)	61,3 (73)	100 (119)
Somalia	77,7 (87)	22,3 (25)	100 (112)
Chile	33,3 (41)	66,7 (82)	100 (123)
Total	49,0 (412)	51,0 (429)	100 (841)

4.2 Human kapital og nettverkstyper.

I teorikapittelet ble det fremstilt hypoteser om at utdanning og gode språkkunnskaper var en ressurs i forhold til ulike nettverkstyper. På bakgrunn av teorien ble Følgelig hypoteser utledet:

H₅: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har en større sannsynlighet for heterogene nettverk enn kvinner med liten eller ingen utdanning.

H₆: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.

H₇: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper har større sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.

Analysen er firedelt. I den første modellen trekkes kun inn innvandrergrupper. Dette gir et relevant oversiktsbilde av relasjonene mellom de ulike innvandrergruppene og typen sosialt nettverk. I modell to utvides modellen til å inkludere kontrollvariablene alder og statsborgerskap i tillegg til human kapital variabelen utdanning. Tankegang er å undersøke hvorvidt utdanning har noen reell effekt på ikke-vestlige innvandrerkvinner sine sosiale nettverk. Deretter inkluderes botid i modell 3 og språkkunnskaper i modell 4, da det kan forventes at både botid og språkkunnskaper enten i samspill med utdanning eller i seg selv kan påvirke nettverksmulighetene. Ved å inkludere de ulike human kapital variablene hver for seg oppnås det en bredde i forståelsen av hvilke variabler som har størst signifikans i forhold til sosiale nettverk.

Utdanningens effekt på nettverkstyper

Da utdanning fra Norge i større grad fører til kontakt med etniske nordmenn, vil det være relevant å undersøke hvorvidt norsk utdanning har en større positiv effekt på typen nettverk enn utenlandsk utdanning.

I den første modellen (se tabell 4.2) trekkes kun innvandrergrupper inn. Alle koeffisientene, unntatt den for Sri Lanka og Iran, er signifikante. Den generelle tendensen er at andelen kvinner med heterogene nettverk fra Vietnam, Tyrkia, Pakistan og Somalia er signifikant lavere enn fra Chile. Koeffisienten for det tidligere Jugoslavia er signifikant og positiv, det vil si at andelen som besitter heterogene nettverk er større enn blant chilenske kvinner. Dette stemmer overrens med tidligere tabeller (se tabell 4.1). Hva kan være årsaken til Det tidligere Jugoslavias høye andel av heterogene nettverk? Skyldes Somalias lave andel et gjennomsnittelig lavt utdanningsnivå? For å oppnå en mer helhetlig forståelse av

mekanismene som trer inn i forhold til sosiale nettverk, vil det være relevant å trekke inn flere faktorer.

Tabell 4.2: Analyse av utdanning, botid og språk på sannsynligheten for å ha heterogene nettverk (Heterogene nettverk=1/Homogene nettverk=0). Vektet etter størrelse på innvandrergroupe. Logistisk regresjon.⁴²

Tabell 5.2: Logistisk regresjon. Analyse av utdanning, botid og språk på sannsynligheten for å ha heterogene nettverk (Heterogene nettverk=1/ Homogene nettverk=0). Vektet etter størrelse på innvandrergroupe.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	S.E	B	S.E	B	S.E	B	S.E
Konstant	0,718 ***	0,233	0,638	0,341	0,411	0,348	-1,347 **	0,450
Vietnam	-1,278 ***	0,285	-1,620 ***	0,319	-1,507 ***	0,320	-0,939 **	0,341
Det tidligere Jugoslavia	0,924 **	0,347	0,984 **	0,363	1,033 **	0,367	1,062 **	0,383
Tyrkia	-1,093 ***	0,320	-1,021 **	0,357	-1,085 **	0,360	-0,755 *	0,378
Iran	-0,636	0,333	-0,699 *	0,349	-0,503	0,352	-0,352	0,366
Pakistan	-1,115 ***	0,276	-1,078 ***	0,300	-1,317 ***	0,311	-0,894 **	0,328
Sri Lanka	-0,299	0,326	-0,322	0,346	-0,161	0,349	0,038	0,364
Somalia	-1,954 ***	0,443	-1,682 ***	0,460	-1,492 ***	0,462	-1,246 **	0,482
Alder			-0,007	0,008	-0,014	0,009	0,018	0,010
Statsborgerskap			0,892 ***	0,731	0,582 **	0,195	0,432 *	0,205
Utenlandsk grunnskole			-0,411	0,214	-0,420	0,217	-0,152	0,233
Utenlandsk Vgs.			-0,327	0,246	-0,261	0,248	-0,535 *	0,261
Utenlandsk høyere utdanning			0,709	0,410	0,797	0,412	0,071	0,429
Norsk Vgs.			0,390	0,265	0,323	0,271	-0,117	0,284
Norsk høyere utdanning			0,684	0,492	0,429	0,503	-0,211	0,516
Botid					0,065 ***	0,019	0,018	0,021
Middels gode språkkunnskaper							1,319 ***	0,323
Gode språkkunnskaper							2,278 ***	0,250
N	829		829		829		829	
Chi square sig.	0,000		0,003		0,000		0,000	
-2 LL	1037,461		977,896		965,644		910,161	
Cox&Snell R square	0,119		0,181		0,193		0,245	
Nagelkerke R square	0,159		0,241		0,257		0,327	

Referansekategori: Innvandrergroupe: Chile, Statsborgerskap: utenlandsk statsborgerskap, Utdanning: norsk grunnskole, Språk: dårlige språkkunnskaper

Utdanningsnivået blant innvandrerkvinner i Norge skiller seg klart ut fra resten av befolkningen. I 2000 var andelen innvandrerkvinner med videregående utdanning som høyeste utdanning på 40 %, faktisk 12 % lavere enn den kvinnelige befolkningen generelt (Hauge Byberg 2002:62).⁴³ Blant førstegenerasjons innvandrerkvinner i alderen 19-24 hadde 13 % utdanning på høyskole eller universitetsnivå (*ibid.*). SSBs datamateriale fra 1996 viser lignende tendenser med en andel på 37,6 % blant ikke-vestlige innvandrerkvinner med videregående som høyeste utdanning (SSB 1997a). 9,3 % av kvinnene har fullført høyere

⁴²Hosmer- Lemeshow testen tester i hvilken grad de observerte dataene er signifikant forskjellige fra de predikerte verdiene. Alle modellene er over ,05, altså predikerer modellene virkeligheten i en tilfredsstillende grad.

⁴³ Det må her nevnes at Byberg operer med alle innvandrerkvinner i Norge og ikke spesifikk ikke-vestlige innvandrerkvinner.

utdanning tilsvarende 3 år eller mer i Norge eller utlandet.⁴⁴ Utledet fra hypotese 5 og 6 skal kvinner med høyere utdanning i større grad besitte heterogene nettverk.

Ingen av utdanningskoeffisientene i modell 2 (se tabell 4.2) er signifikante. Det vil si at andelen kvinner med heterogene nettverk blant dem med utdanning ikke er signifikant større eller mindre enn dem med grunnskoleutdanning i Norge. Funnene i modell 2 understøtter altså ikke teorien om at utdanningsnivået øker sannsynligheten for heterogene nettverk (se Ooka og Wellmann 2001, Stoloff 1999). Heller ikke teorien om at norsk utdanning i større grad enn utenlandsk utdanning, øker sannsynligheten for heterogene nettverk, blir støttet.

Koeffisientene for innvandringsgruppene holder seg relativt stabile og signifikante i forhold til modell 1 (se tabell 4.2). Koeffisientene for Somalia blir mindre negativ, mens koeffisienten for Vietnam mer negativ sammenlignet med modell 1. Dette tyder på at disse innvandringsgruppene må sees i sammenheng med de nyinnførte koeffisientene i modell 2. Koeffisienten for kontrollvariabelen statsborgerskap er signifikant og positiv, altså er andelen kvinner med heterogene nettverk større blant dem med norsk statsborgerskap enn dem med utenlandsk statsborgerskap. Somalia er prosentmessig under gjennomsnittet for statsborgerskap, mens Vietnam er klart over gjennomsnittet. Således kan statsborgerskap fungere som en mellomliggende variabel. Dette kan forklare noe av forandringen mellom modell 1 og modell 2.

Det kunne antas at kvinner i ung alder har lettere for å få kontakt med andre på tvers av kulturene enn en eldre kvinne, men en ikke-signifikant alderskoeffisient indikerer at det ikke er signifikant forskjell i andel med heterogene nettverk blant yngre og eldre.⁴⁵

Botidens effekt på nettverkstyper

De store variasjonene mellom innvandringsgruppene funnet i forrige avsnitt kan i en viss grad skyldes innvandringstidspunktet og botid. Mens for eksempel 37,2 % av de pakistanske kvinnene innvandret på 70-tallet og hele 91,2 % innvandret før 1990, har 74,1 % av kvinnene fra Somalia kommet i perioden 1990-1996. Pakistanske kvinner har dermed hatt lengre tid både til å etablere nettverk og utvikle heterogene nettverk. Det tidligere Jugoslavia har i likhet

⁴⁴ Tallene som her blir presentert gjelder alle innvandrerkvinner mellom 16-66 år. På grunn av materialets størrelse var det lite fruktbart å operere med aldersgruppen 19-24 år slik Hauge Byberg (2002) gjorde.

⁴⁵ Det ble også kjørt analyse med alder som annen- og tredjegradsledd, men koeffisientene var ikke signifikante og har derfor ikke blitt inkludert i den endelige analysen.

med Somalia innvandret i de seinere perioder. Hele 45,1 % innvandret i perioden 1990-1996. Dersom årsaken ligger i at ulike innvandrergrupper har innvandret på forskjellige tidspunkt bør for eksempel det tidligere Jugoslavia og Somalia ha en lav andel av heterogene nettverk. Krysstabell (se tabell 4.1) viser at 41,4 % av pakistanske kvinner og 23,3 % av de somaliske kvinnene har heterogene nettverk, men samtidig at hele 84,5 % av kvinner fra det tidligere Jugoslavia har heterogen nettverk tross deres klart kortere botid i Norge. Det kunne vært interessant å trekke inn et interaksjonsledd for etnisitet og botid, men på grunn et lavt antall respondenter i visse av innvandrergruppene velges det å ikke gjøre dette.

I modell 3 (se tabell 4.2) er koeffisienten for botid signifikant og viser en tendens til at økt botid øker sannsynligheten for heterogene nettverk. For referansekategorien øker sannsynligheten med hele 29 % på 20 år. Undersøkelsen Rose m.fl. (1998) foretok viste at det sosiale nettverket først og fremst oppstår de 3 første årene. Det foreligger altså en sannsynlighet for at botid ikke har en konstant økende effekt, men at tendensen er kurvlineær. Utledet fra dette vil det være fruktbart å undersøke hvorvidt også heterogene nettverk først og fremst utvikles de tre første årene. Verken annen- eller tredjegradsleddet til botid viste seg å være signifikant (ikke vist), altså kan en ikke hevde at effekten av botid på typen nettverk har kurvlineære tendenser.

I modell 3 forandres også de andre koeffisientene noe. Spesielt Pakistan og Somalia bør her nevnes. Mens koeffisienten for Pakistan blir mer negativ sammenlignet med modell 2, blir den for Somalia mindre negativ. Dette kan skyldes at innvandrergruppene skårer svært ulikt på botid. Mens somaliere har innvandret til Norge i den seinere tid, har pakistanske kvinner i større grad lengre botid. Således kan botid fungere som en mellomliggende variabel, noe som kan forklare noe av forandringen fra modell 2 til modell 3.

Koeffisienten for statsborgerskap er også mindre positiv enn i modell 2. Dette bør sees i sammenheng med at de som har lengre botid i Norge i større grad også har norsk statsborgerskap. Statsborgerskap har altså mindre å si for typen nettverk enn antatt i forrige avsnitt når en kontrollerer for relevante faktorer som botid.

I likhet med modell 2 er heller ingen av utdanningskoeffisientene signifikante i modell 3. Dermed forsterkes antagelsen om at utdanning ikke har noen signifikant effekt på typen sosiale nettverk.

Språkkunnskapens effekt på nettverkstyper

I forrige avsnitt ble antagelsen om en positiv relasjon mellom botid og typen sosiale nettverk forsterket. Jo lengre kvinnene hadde bodd i Norge, jo større var sannsynligheten for at de hadde norske venner. Men er dette nødvendigvis tilfellet? Med botid øker også språkkunnskapene, altså kan effekten av botid også i en viss grad indirekte skyldes språkkunnskaper.

De fleste av innvandrerkvinnene i datamaterialet anser seg selv som middels flinke i norsk. Mens 37,2 % av respondentene i datamaterialet oppgir at de har gode eller svært gode norskkunnskaper sier 18,8 % at de har dårlige eller svært dårlige språkkunnskaper, de resterende mener å ha middels gode kunnskaper. Det er også variasjoner innvandrergruppene imellom. Det tidligere Jugoslavia er den innvandrergruppen som oppgir best språkferdigheter, mens Tyrkia oppgir dårligst språkferdigheter. I følge enkel krysstabell (ikke vist) av språkkunnskaper og typen sosiale nettverk, har en veldig stor andel av kvinner med gode språkkunnskaper også heterogene nettverk. Kun 20 % av dem med dårlige språkkunnskaper har heterogene nettverk i motsetning til 75 % av dem med gode språkkunnskaper.⁴⁶

Den logistiske regresjonen opprettholder dette bildet (se tabell 4.2). Koeffisientene for språk er signifikante og positive. Altså er andelen kvinner med heterogene nettverk signifikant større blant dem med middels eller gode språkkunnskaper enn blant dem med dårlige språkkunnskaper. Ytterligere er koeffisienten for gode språkkunnskaper positivt større enn koeffisienten for middels gode språkkunnskaper. Det vil si at gode språkkunnskaper gir størst uttelling i forhold til heterogene nettverk.

I modell 4 opphører også koeffisienten for botid å være signifikant. Dette tyder på at funnene fra modell 3 kan ha vært forårsaket av en undertrykt språkvariabel. For det første vil en kvinne med lang botid ha større sjanse for bedre språkkunnskaper, for det andre vil hun, uansett botid, ha større sannsynlighet for heterogene nettverk dersom hun har gode språkkunnskaper.

De resterende koeffisientene viser også noen interessante tendenser. Alle de signifikante koeffisientene for innvandrergruppene, med unntak av Det tidligere Jugoslavia, blir klart mindre negativ i forhold til modell 3. Dette må sees i sammenheng med språkvariabelen.

⁴⁶ Se Rogstad (2000b) for mer informasjon om språkkunnskaper.

Vietnam, Tyrkia, Pakistan og Somalia er alle land som skårer lavere enn gjennomsnittet i forhold til språkkunnskaper. Hele 34 % av de vietnamesiske kvinnene, 31 % av de tyrkiske kvinnene, 28 % av de pakistanske og 31 % av de somaliske kvinnene oppgir å ha dårlige språkkunnskaper.

I tidligere modeller har utdanningsvariablene ikke vist signifikante resultater. Når språk trekkes inn i modell 4 blir koeffisienten for videregående utdanning fra utlandet signifikant. Dette tyder på at denne utdanningen bør sees i sammenheng med språkkunnskap. Først når språkkunnskaper trekkes inn, blir koeffisienten for utenlandsk videregående utdanning signifikant. En stor andel av kvinner med denne utdanningen har middels gode språkkunnskaper. Middels språkkunnskaper kan ha påvirket effekten av utenlandsk videregående utdanning på sosiale nettverk. Altså er andelen kvinner med heterogent nettverk signifikant lavere blant kvinner med utenlandsk videregående utdanning enn dem med norsk grunnskole utdanning.⁴⁷ Det er uten videre analyser vanskelig å forklare hvorfor akkurat utenlandsk videregående utdanning skiller seg negativt ut fra norsk grunnskole.

Som nevnt tidligere, er det en klar relasjon mellom språkkunnskaper og typen nettverk. Kausal sirkularitet er et gjennomgående problem i forhold til multivariat analyse (Seierstad 2001). En må regne med at visse sosial kausalforhold er sirkulære, det vil si at det foreligger forhold hvor det er gjensidig kausalforhold. I forhold til tabell 4.2 vil dette innebære at årsaksforholdet mellom språk og type nettverk kan være vanskelig å definere. Er det slik at innvandrerkvinner som har norske venner lærer seg bedre norsk, eller er det slik at de som har bedre norskkunnskaper lettere kommer i kontakt med nordmenn og er mer integrert i samfunnet? Sannsynligvis foreligger det et gjensidig påvirkningsforhold, språkkunnskaper skaper åpninger for heterogene nettverk, heterogene nettverk har igjen en positiv påvirkning på språkkunnskapene (se Blom 2001). En longitudinell analyse ville kunne for eksempel være relevant i dette henseende.

Oppsummerende for dette avsnittet er at hypotese 5, utdanning er en ressurs i forhold til heterogene nettverk, ikke fikk støtte. Ytterligere hypotese 6, norsk utdanning øker sannsynligheten for heterogene nettverk, ble heller ikke understøttet. Hypotese 7, gode

⁴⁷ Dette funnet ble også understøttet når jeg trakk inn samspillsvariabelen for utdanning og språk (ikke vist). Da utdanning i seg selv ikke har noen svært stor signifikans for sosiale nettverk, velges det å ikke trekke inn samspillsleddene.

språkkunnskaper øker sannsynligheten for heterogene nettverk fikk støtte. Samtidig er det interessant at mens gode språkkunnskaper har en positiv effekt på nettverkstype, har botid ingen signifikant effekt. Ellers er den generelle tendensen at effekten av innvandreregrupper fra modell 1 i stor grad opprettholdes gjennom alle 4 modellene selv når de ulike variablene trekkes inn.

4.3 Den private sfæren og nettverkstyper

I denne delen undersøkes det hvorvidt spesifikke forhold innenfor den private sfæren påvirker tilgangen til typen sosiale nettverk. Tankegangen er at husholdet, i form av husarbeid og familienettverk påvirker mulighetene til heterogene nettverk. Husarbeid og familienettverk samspiller igjen med organisasjonsdeltakelse, en sentral enhet for tilgang til heterogene nettverk. På grunnlag av dette ble det dannet følgende hypoteser:

H₈: Ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører mye husarbeid har mindre sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører lite husarbeid.

H₉: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med et familienettverk har mindre sannsynlighet for å ha heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten familienettverk.

Analysen deles inn i 4 deler. I første del trekkes kun inn de ulike innvandreregruppene. Da dette også ble gjort i forrige avsnitt kommer jeg ikke til å kommentere modell 1. I den andre modellen utvides modell 1 til å inkludere barn, barnets alder og ulønnet arbeid. Modell 3 inkluderer i tillegg antall husholdningsmedlemmer, samlivspartner og samlivspartners yrkesstatus. Til slutt inkluderes organisasjonsdeltakelse.

Husarbeidets effekt på nettverkstyper

Hele 83,2 % av respondentene i datamaterialet har barn og av disse har 78,1 % tre eller færre barn. En kvinne med barn har i gjennomsnitt 2,57 barn. Dette er 0,77 høyere enn befolkningen generelt i perioden 1997-1998 (se Lappegård 2001).⁴⁸ Dersom en inkluderer kvinner uten barn ligger snittet på 2,15, klart nærmere befolkningssnittet. Tall tilknyttet innvandrere og barn kan være noe skjeve siden innvandreregruppen er preget av innvandring og utvandring og ustabil sammensetning (se Lappegård 2001). Alderssammensetningen er dessuten forholdsvis

⁴⁸ Tallene er basert på SFT. Fruktbarhetstall (SFT) "(...) er et hypotetisk mål som estimerer hvor mange barn en kvinne vil få etter endt fruktbarhetsalder basert på at dagens fruktbarhetsnivå skal holde seg." (Lappegård 2001).

ungt og preges av store variasjoner gruppene imellom. For eksempel skilte det i følge Lappegård (2001) med hele 3,5 barn i perioden 1997-1998. Enkle krysstabeller (ikke vist) viser at flere av kvinner uten barn enn kvinner med ett eller flere barn har heterogene nettverk. Ytterligere er det flere kvinner uten barn i alderen 0-5 år som besitter slike nettverk enn kvinner med barn i denne aldersgruppen. Tendensene i krysstabellene tyder altså på at barn i større grad fungerer som et hinder for ikke-vestlige innvandrerkvinner. Denne tendensen opprettholdes ikke i den logistiske regresjonen.

Tabell 4.3: Analyse av barn, ulønnet arbeid, husholdningsmedlemmer, samlivspartner og organisasjonsdeltakelse på sannsynligheten for å ha heterogene nettverk (Heterogene nettverk=1/ Homogene nettverk=0). Vektet etter størrelse på innvandrergruppe. Logistisk regresjon.⁴⁹

	Modell1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	S.E	B	S.E	B	S.E	B	S.E
Konstant	0,627 **	0,237	0,726	0,393	0,281	0,211	-0,007	0,467
Vietnam	-1,170 ***	0,289	-1,286 ***	0,315	-1,315 ***	0,320	-1,184 ***	0,325
Det tidligere Jugoslavia	0,994 **	0,356	1,058 **	0,375	1,150 **	0,383	1,291 ***	0,389
Tyrkia	-1,011 **	0,325	-1,192 ***	0,348	-1,050 **	0,357	-0,958 **	0,363
Iran	-0,482	0,341	-0,339	0,356	-0,242	0,359	-0,128	0,364
Pakistan	-1,101 ***	0,284	-1,162 ***	0,321	-1,212 ***	0,340	-1,182 ***	0,346
Sri Lanka	-0,199	0,330	0,196	0,351	0,247	0,359	0,367	0,367
Somalia	-1,962 ***	0,479	-1,495 **	0,504	-1,476 **	0,508	-1,428 **	0,515
Alder			-0,005	0,012	0,006	0,013	0,002	0,013
Statsborgerskap			0,480 *	0,201	0,502 **	0,203	0,444 *	0,206
Botid			0,069 ***	0,020	0,067 ***	0,021	0,064 **	0,021
Antall barn			-0,069	0,071	-0,135	0,081	-0,150	0,083
Barn i alderen 0-5 år			0,071	0,198	0,143	0,207	0,211	0,210
Barn i alderen 6-13 år			0,187	0,186	0,166	0,189	0,213	0,192
Barn i alderen 14-17 år			0,053	0,215	0,006	0,218	-0,031	0,222
Ulønnet 10-19 t.			-0,507	0,285	-0,399	0,292	-0,476	0,296
Ulønnet 20-29 t.			-0,524	0,285	-0,397	0,292	-0,494	0,293
Ulønnet over 30 t.			-1,037 ***	0,282	-0,926 ***	0,288	-1,004 ***	0,293
Antall husholdningsmedlemmer					0,135 *	0,064	0,148 *	0,065
Samlivspartner					-0,569 *	0,271	-0,518	0,277
Samlivspartners yrkesstatus					0,281	0,211	0,220	0,214
Organisasjonsdeltakelse							0,194 ***	0,044
N	776		776		776		776	
Chi square sig.	0,000		0,000		0,047		0,000	
-2 LL	971,103		908,473		900,535		877,888	
Cox&Snell R square	0,119		0,188		0,196		0,219	
Nagelkerke R square	0,159		0,250		0,261		0,292	

* p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Referansekategori: Innvandrergruppe: Chile, Statsborgerskap: utenlandsk statsborgerskap, Barnets alder: barn over 18/ingen barn, Ulønnet arbeid: 0-9 timer i uken, Samlivspartner: utenlandsk samlivspartner, Samlivspartners yrkesstatus: ikke yrkesaktiv samlivspartner

Verken koeffisienten for antall barn eller barn i spesifikke alderskategorier er signifikante. Altså foreligger det ingen signifikant forskjell i andelen kvinner med heterogene nettverk blant dem med barn og dem uten barn. Heller ikke barnets alder har en signifikant forskjell i

⁴⁹ Samtlige av modellene hadde en Hosmer-Lemeshow på over ,05.

effekt på opparbeidelsen av heterogene nettverk i forhold til dem som ikke har noen barn.

Funnene støtter altså ikke tidligere teori (se Munch m.fl 1997).

Det ble også foretatt analyser med samspill mellom antall barn og barnets alder, da det kunne forventes at effekten av antall barn var avhengig av barnas alder. Samspillsleddene var ikke signifikante og har derfor ikke blitt inkludert i den endelige analysen. Innsignifikante samspillsledd forsterker ytterligere funnet.

I forlengelsen av dette blir det relevant å trekke inn ulønnet arbeid. Tendensene i modell 2 viser at antall timer ulønnet arbeid kvinner utfører i uka har en klar effekt på sannsynligheten for heterogene nettverk, såfremt det gjelder høy grad av ulønnet arbeid. Kvinner som utfører mer enn 30 timer ulønnet arbeid har en klart mindre sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn kvinner som utfører under 10 timers arbeid. Det er ingen signifikant forskjell blant dem som utfører 10-29 timers ulønnet arbeid og under 10 timers arbeid. Det er her svært interessant å nevne at dersom en kun undersøkte barn og barnets alder fikk vi signifikante resultater, men at deres signifikans opphørte når ulønnet arbeid ble trukket inn. Det som i en undersøkelse kan fremstå som effekten av barn kan altså i en viss grad også være forårsaket av ulønnet arbeid. En innvending som kunne vært trukket inn her er det nære forholdet mellom ulønnet arbeid og barn, det vil si at barnepass og ulønnet arbeid mer eller mindre er knyttet sammen. Dette er ikke tilfellet i denne undersøkelsen, siden ulønnet arbeid i datamaterialet er definert som matlaging, rengjøring, vask og stell av tøy og ikke barnepass. Således er de to variablene gjensidig utelukket.

Koeffisientene for innvandregruppene forandres kun i liten grad i forhold til modell 1. Kun koeffisienten for Somalia endres nevneverdig da den blir klart mindre negativ. Dette må sees i sammenheng med de nyinnførte variablene i modell 1. Somaliske kvinner utfører blant annet mye mer ulønnet arbeid enn gjennomsnittet.

Koeffisienten for statsborgerskap er signifikant positiv, det vil si at andelen kvinner med heterogene nettverk er større blant dem med norsk statsborgerskap enn dem uten norsk statsborgerskap. Mens botid også viser signifikante resultater, foreligger det ikke signifikante resultater for alder. Det kunne forventes at botid og alder hadde kurvlineære tendenser, men ingen av koeffisientene for annen- og tredje- gradsleddene var signifikante og har derfor ikke blitt trukket inn i den endelige analysen. Det kunne også antas at effekten av botid var avhengig av alder, men samspillsleddet mellom dem var heller ikke signifikant (ikke vist).

Familiens effekt på nettverk

I datamaterialet er det i gjennomsnitt 4,06 personer per hushold. Det er noen variasjoner mellom de ulike innvandrergroppene i forhold til antall husholdningsmedlemmer. Pakistan skårer klart høyest på husholdningstettheten. Enkle krysstabeller (ikke vist) viser en klar tendens til at antallet kvinner med heterogene nettverk minker proporsjonalt med antallet husholdningsmedlemmer. Disse tendensene støttes ikke av den logistiske analysen (se tabell 4.3). Koeffisienten for antall husholdningsmedlemmer er signifikant og positiv. Denne endringen fra negativ til positiv effekt må blant annet sees i sammenheng med de innbyrdes forskjellene mellom innvandrergroppene. Når en isolert sett undersøker husholdningsantallet er denne faktoren altså en ressurs for kvinnene. Dette innebærer at kvinner som bor i husholdninger med flere medlemmer har større sannsynlighet for heterogene nettverk enn de som bor i små husholdninger. Det ble også foretatt analyser hvor familienettverk, i form av kontakt med slektninger, ble trukket inn. Denne koeffisienten viste ingen signifikante funn og har derfor ikke blitt vist i den endelige analysen.

I følge enkle krysstabeller (ikke vist) har 73,8 % av kvinnene i datamaterialet samlivspartner. Andelen kvinner med samlivspartner variere fra 92,6 % blant pakistanske kvinner til 57,1 % blant chilensk kvinner. Tabellene viser ingen entydige funn i forhold til fordelingen av samlivspartnere på typen sosiale nettverk. Av krysstabellene fremstår det altså ikke som om samlivspartnere har noen spesifikk effekt på sannsynligheten for heterogene nettverk. Funnene i den logistiske regresjonen viser derimot signifikante negative funn. Det vil si at andelen kvinner med heterogene nettverk er signifikant lavere blant dem med samlivspartner enn dem uten samlivspartner. Tendensene viser samtidig at det ikke er noen signifikant forskjell mellom kvinner med yrkesaktiv samlivspartners og dem uten. De resterende koeffisientene i analysen forandres seg i ikke i nevneverdig grad i forhold til modell 2.

Organisasjonsdeltakelsens effekt på nettverkstype

Den generelle tendensen i datamaterialet er at selv om et visst antall kvinner er medlemmer i organisasjoner, er det få av dem som er aktive i organisasjonen. Medlemskap i religiøse organisasjoner skårer høyest med hele 22,3 %, 15,9 % av kvinnene er medlem i fagforeninger og 14,5 % i innvandrers- og flyktninger organisasjoner. Hele 47,5 % av kvinnene er ikke aktive eller medlem i noen form for organisasjon og 16,9 % er forholdsvis passiv i en organisasjon. I følge enkle krysstabeller (ikke vist) øker antallet kvinner med heterogene nettverk klart proporsjonalt med aktivitetsnivået. Denne tendensen forsterkes i den logistiske

regresjonen. Koeffisienten for organisasjonsdeltakelse er således signifikant positiv. Jo mer aktiv en kvinne er, jo større er sannsynligheten for at hun har heterogene nettverk.

Generelt opprettholdes tendensene når det gjelder de resterende koeffisientene. Eneste unntaket er koeffisienten for samlivspartner, da denne ikke lenger er signifikant. Vi kan altså ikke lenger si at det er noen signifikant forskjell mellom kvinner med samlivspartner i forhold til heterogene nettverk og dem uten samlivspartner.

De generelle funnene i hele analysen er at ulikhetene mellom innvandrergroppene i stor grad består uansett nye faktorer som trekkes inn. Det tidligere Jugoslavia skårer høyest på heterogene nettverk, mens Somalia skårer lavest. En jugoslavisk kvinne med norsk statsborgerskap som har bodd i Norge i 10 år⁵⁰, som er passiv i organisasjonslivet og lever i en husholdning med få husholdningsmedlemmer, men som i liten grad utfører ulønnet arbeid har for eksempel hele 90 % sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk. Dersom hun utfører ulønnet arbeid tilsvarende 30 timer eller mer i uken minker sannsynlighet til 55 %. Tilsvarende er tallene for somaliske kvinner henholdsvis 42 % og 22 %, klart lavere enn for det tidligere Jugoslavia.

Oppsummerende fikk hypotese 8 delvis støtte, da kvinner som utfører mer enn 30 timers ulønnet arbeid har signifikant mindre sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk. Barn hadde ingen signifikant effekt på nettverkstypene. Hypotese 9 fikk ingen støtte. Faktisk viste funnene en positiv signifikant effekt mellom antall husholdningsmedlemmer og heterogene nettverk.

4.4 Diskusjon av funnene

I de foregående avsnittene ble analysene av sammenhengen mellom husholdet, utdanning, språkkunnskaper og botid i forhold til homogene og heterogene nettverk gjennomført. Nedenfor vil jeg diskutere funnene fra disse analysene. Først diskuteres hypotesen om at utdanning, og spesielt norsk utdanning, er en ressurs i forhold til sosiale nettverk i den forstand at det er større sannsynlighet for heterogene nettverk. Deretter diskuteres hypotesen om at gode språkkunnskaper øker sannsynligheten for heterogene nettverk. Ytterligere vil det debatteres hypotesene om at husarbeid begrenser kvinnenens muligheter i forhold til å oppnå heterogene nettverk og at familienettverk gir tilgang til homogene nettverk, men dermed også

⁵⁰ Gjennomsnittelig botid i datamaterialet er 10 år.

mindre tilgang til heterogene nettverk. Det vil også bli gitt mulige forklaringer til funnene. Disse forklaringene kan være relevante for videre forskning på området.

Gir høyere utdanning og gode språkkunnskaper større tilgang til heterogene nettverk?

I teorikapittelet ble det argumentert for at utdanning øker sannsynlighetene for heterogene nettverk (se Fong og Isajiw 2000, se Moore 1990), det øker både de sosiale ressursene og mulighetene for å møte personer fra ulike etniske grupper. Dette ble ikke støttet av funnene i analysen. Verken utdanning i seg selv, eller norsk utdanning hadde en signifikant effekt på opparbeidelsen av heterogene nettverk.⁵¹ Kvinner med utdanning fra utlandet eller høyere norsk utdanning har ikke noen signifikant mindre eller mer sannsynlighet for heterogene nettverk enn en kvinne med norsk grunnskole utdanning.

Dette er svært interessante funn sett i forhold til tidligere forskning på området. Teori understreket at individer som var økonomisk, utdanningsmessig og jobbmessig privilegert i større grad hadde nettverk utenfor slekten (Moore 1990) og i større grad besatt heterogene nettverk (Ooka og Wellman 2001). Teori viste ytterligere at individer som manglet høyere utdanning i større grad bodde i homogene områder (*ibid.*). Hva er så årsaken til at utdanning ikke er en ressurs i forhold til nettverk for ikke-vestlige innvandrerkvinner i Norge? I forhold til utenlandsk utdanning kan resultatene sees i sammenheng med jobbmulighetene på det norske arbeidsmarkedet. Som det ble argumentert for i teorikapittelet, har kvinner som er utdanningsmessig og jobbmessig privilegerte også større sannsynlighet for heterogene nettverk. Samtidig viser resultatene i det neste analysekapittelet (se kapittel 5) nettopp at høyere utenlandsk utdanning ikke er en ressurs på arbeidsmarkedet. Sagt annerledes er høyere utenlandsk utdanning ikke en faktor som leder til privilegerte posisjoner hvor det er større sannsynlighet for å oppnå heterogene nettverk. En antagelse kan dermed være at kvinner med høyere utenlandsk utdanning i større grad jobber i lavstatus yrker som i større grad er representert av andre innvandrere. Således vil de ha tilgang til homogene nettverk og i mindre grad til heterogene nettverk.

Det fremstår som mer overraskende at høyere norsk utdanning ikke er en ressurs i forhold til heterogene nettverk. Det skulle antas at kvinner som deltar i høyere utdanning i Norge i større grad også besitter heterogene nettverk. Muligens er det slik at nettverket bygges de første

⁵¹ Unntaket var utenlandsk videregående noe som ikke direkte kan kobles til utdanningen i seg selv.

årene av oppholdet i Norge, altså kan de allerede under grunnskoleutdanningen i Norge ha opparbeidet seg et nettverk som følger dem over lengre tid. Kvinner som har tatt høyere utdanning i Norge vil således kunne ha opparbeidet seg samme type nettverk som for eksempel kvinner med kun grunnskoleutdanning i Norge. Dermed vil ikke nettverket for kvinner med høyere norsk utdanning skille seg nevneverdig ut fra dem som har grunnskoleutdanning. Antagelsen om at nettverk etableres i den første perioden ble forsterket av en innsignifikant botidsvariabel.

I teorikapittelet ble det argumentert for at gode språkkunnskaper er et positivt incentiv, mens dårlige språkkunnskaper et negativt incentiv i forhold til å ta kontakt med etniske nordmenn og heterogene nettverk. Funnene i analysen støttet denne antagelsen. Samtidig bør resultatene også sees i sammenheng med yrkesaktivitet. Som det fremgår av neste analysekapittel (se kapittel 5) er språkkunnskaper en ressurs for yrkesaktivitet. Følgelig kan kvinner med gode språkkunnskaper i større grad få tilgang til et arbeidsmiljø med etniske nordmenn og således oppnå heterogene nettverk.

Botid kan være en sentral indikator på kjennskap til norsk væremåte og sedvaner. Med denne kunnskapen kunne det antas at sannsynligheten for å oppnå heterogene nettverk var større. Funnene i analysen støttet ikke botid som en ressurs i forhold til å oppnå heterogene nettverk slik teorien understreket (Ooka og Wellman 2001). Dette kan tyde på at kvinnene besitter homogene eller heterogene nettverk allerede tidlig etter innvandringstidspunktet og at botid ikke er den avgjørende faktoren i forhold til hvilke type nettverk de besitter. Dette er interessant i forhold til integreringen, da det tyder på at botid i seg selv ikke nødvendigvis øker integreringen i form av kontakt med etniske nordmenn.

Har husholdet en effekt på kvinners muligheter til å oppnå heterogene nettverk?

I teorikapittelet ble det argumentert for at husarbeid, i form av ulønnet arbeid og barneoppdragelse (Munch m.fl 1997, Moore 1990) kunne ha negativ innvirkning på mulighetene for opparbeidelsen av heterogene nettverk. En av årsakene til dette var at i fasen hvor barn var tilstedeværende i husholdet, opprettholdt kvinnene i større grad kontakten med slektninger og i mindre grad med utenforstående. Ytterligere ble det hevdet at samlivspartner og hans/hennes yrkesstatus var en ressurs (Moore 1990) da kvinnene kunne møte heterogene nettverk via samlivspartners jobb. Funnene er interessante. Stor grad av ulønnet arbeid er en belastning for kvinnene i forhold til å opparbeide seg heterogene nettverk. Dette understøtter

tidligere teori. Årsaken kan ligge i at kvinner med høyt ulønnet arbeid i mindre grad deltar på arbeidsmarkedet hvor tilgangen til heterogene nettverk er stor. Imidlertid støttet ikke funnene antagelsen om at barn var en belastning i forhold til nettverkstyper. I analysen ble det holdt et skille mellom ulønnet arbeid og barneoppdragelsen til tross for at barneoppdragelse ofte defineres i kategorien ulønnet arbeid (se Vikan 2001b). Det er da svært interessant at ulønnet arbeid viser signifikante resultater, men at tilstedeværelsen av barn ikke har noen signifikant effekt på homogene og heterogene nettverk. En forklaring kan ligge i operasjonaliseringen av begrepene homogene og heterogene nettverk. For å defineres som innhaver av et heterogent nettverk behøver kvinnene kun å ha en etnisk nordmann som venn. Altså kan det fortsatt være en mulighet for at kvinnenes nettverk i større grad innskrenkes til å gjelde slektninger og således også homogent nettverk, men at kontakten med minimum en etnisk nordmann består. Samtidig kan en annen forklaring være at kvinnenes nettverk ikke forandres i noen nevneverdig grad i denne delen av livssyklusen slik tidligere studier viser (se Fischer og O liker 1983, Munch m.fl 1999). For å kunne uttale seg mer konkret om effekten av barn og ulønnet arbeid kan det derfor være interessant med et kvalitativ studie hvor en undersøkte om nettverksstrukturen til kvinnene endret seg i fasen hvor kvinnene hadde barn.

Verken samlivspartner generelt eller hans/hennes yrkesstatus har en signifikant effekt på nettverkstypene. Dette er igjen svært interessant med tanke på at det kunne antas at kvinnene fikk venner via samlivspartners arbeidsplass. Det er vanskelig å si hva dette funnet skyldes. Flere ikke-vestlige innvandrergupper er, som sagt tidligere, overrepresentert innenfor visse næringer. Dersom samlivspartner jobber innenfor disse næringene vil kontakten med etniske nordmenn være mindre og følgelig også sannsynligheten for tilgangen til heterogene nettverk. Samtidig jobber de fleste innvandrere fortsatt innenfor næringer hvor både etniske nordmenn og innvandrere jobber. En mulig forklaring er at arbeidsplassen både gir tilgang til homogene og heterogene nettverk og at samlivspartner derfor ikke er den sentrale faktoren i forhold til opparbeidelse av heterogene nettverk.

Husholdets effekt på nettverkstypene må ytterligere sees i sammenheng med antall husholdningsmedlemmer. Antagelsen var at husholdningsmedlemmer, som i stor grad selv er innvandrere, kunne være belastende for kvinnene i forhold til heterogene nettverk. Dette visste seg å ikke være tilfellet, derimot var et større antall husholdningsmedlemmer en ressurs for kvinnene. En av forklaringene kan ligge i at flere husholdningsmedlemmer også øker antallet kontaktpunkter i forhold til heterogene nettverk.

I teorikapitlet ble det argumentert for at hushold påvirker fritiden til kvinner og dermed også muligheten for organisasjonsdeltakelsen. Ytterligere ble det antatt at organisasjonsdeltakelse var en ressurs i opparbeidelsen av heterogene nettverk (se Wollebæk og Sivesind 2000).

Funnene støttet denne antagelsen. Jo mer aktiv kvinnene er i organisasjoner, jo større er sannsynligheten for at de er yrkesaktive. Dette tyder på at deltakelse i den offentlige sfæren er en ressurs for kvinnene i forhold til heterogene nettverk, da deltakelsen øker kontakten med heterogene nettverk. Samtidig bør det nevnes at variabelen som benyttes i analysen ikke skiller mellom ulike organisasjoner. Årsaken til dette er for få respondenter i de ulike kategoriene. Gir det for eksempel samme utbytte å være deltakende i en religiøs organisasjon som i en politisk organisasjon? Det kunne derfor vært interessant med nærmere undersøkelser av sammenhengen mellom ulike former for organisasjonsdeltakelse og nettverkstyper.

Det bør også nevnes at statsborgerskap har en klar effekt på nettverkstypen. Kvinner med norsk statsborgerskap har en klar tendens til å i større grad besitte heterogene nettverk. En mulig forklaring kunne ha vært at kvinner med norsk statsborgerskap i større grad er representert på arbeidsmarkedet og får dermed tilgang til heterogene nettverk via jobben. Imidlertid viser etterfølgende analyse (se kapittel 5) at statsborgerskap ikke har en signifikant positiv effekt på yrkesaktivitet. Følgelig må forklaringen være en annen. En alternativ forklaring kan være at kvinner med norsk statsborgerskap i større grad har et behov eller ønske om tilknytning til Norge. Dette behovet øker trolig også ønsket om kontakt med etniske nordmenn.

Oppsummerende kan det sies at flere av funnene støtter, men også svekker teori som foreligger tilknyttet homoene og heterogene nettverk. Det er også interessant at forskjellene mellom innvandrergруппene består i begge analysene, noe som tyder på at det finnes ytterligere faktorer som påvirker kvinnes tilgang til ulike nettverkstyper. Det kunne således vært interessant med kvalitative studier som tar utgangspunkt i hovedproblemstillingen.

Kapittel 5: Ikke-vestlige innvandrerkvinnens yrkesaktivitet. Analysen

5.1 Innledning

I teorikapittelet ble det vist hvorledes ikke-vestlige innvandrerkvinner er svakere representert på arbeidsmarkedet enn befolkningen som helhet. I SSBs datamaterial fra 1996 var yrkesaktiviteten på 41,5 % (se modell 5.1). Dette var et år med særdeles høy yrkesaktivitet. Vi må helt tilbake til 1987 for å finne et år med like høy yrkesdeltakelse. Tilsvarende hadde den kvinnelige befolkningen totalt en yrkesaktivitet på 65,9 % (SSB 1997b), altså 24,4 prosentpoeng høyere enn ikke-vestlige innvandrerkvinner.⁵²

Tabell 5.1 Fordeling av yrkesaktivitet fordelt på innvandrergrupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. N=851. 1996

Innvandrergruppe	ikke yrkesaktiv	Yrkesaktiv	Total
Vietnam	51,6 (63)	48,4 (59)	100 (122)
Det tidligere Jugoslavia	53,9 (62)	46,1 (53)	100 (115)
Tyrkia	63,9 (53)	36,1 (30)	100 (83)
Iran	49,3 (37)	50,7 (38)	100 (75)
Pakistan	75,5 (77)	24,5 (25)	100 (102)
Sri Lanka	45,4 (54)	54,6 (65)	100 (119)
Somalia	86,6 (97)	13,4 (15)	100 (112)
Chile	44,7 (55)	55,3 (68)	100 (123)
Total	58,5 (498)	41,5 (353)	100 (851)

Flere av de ikke-vestlige innvandrerkvinnene kommer fra land hvor verken utdanning eller arbeid for kvinner er en selvfølge (se Dalheim 2001). Dette er for eksempel tilfellet både for kvinner fra Somalia og Pakistan (se Hauge Byberg 2002). Følgelig vil en også kunne forvente at flere av innvandrergruppene skårer forholdsvis lavt både på yrkesaktivitet og utdanning. Som det fremgår av modell 5.1 varierer yrkesdeltakelsen klart mellom innvandrergruppene. Somalia har for eksempel en yrkesdeltakelse på 13,4 % til forskjell fra Chile som har 55,3 % yrkesdeltakelse. Dette utgjør en differanse på hele 41,9 prosentpoeng.⁵³

⁵² I disse tallene må en også trekke inn det faktum at ikke-vestlige innvandrerkvinner er gjennomsnittelig yngre enn resten av befolkningen og derfor i større grad i yrkesaktiv alder. Dersom ikke-vestlige innvandrerkvinner aldersmessig tilsvarte befolkningen som helhet, vil en kunne anta at prosentdifferansen ville blitt større.

⁵³ Generelt har yrkesdeltakelsen blant innvandrerkvinner steget etter 1996 da undersøkelsen ble foretatt (Hauge Byberg 2002). Hauge Byberg (2002) sier ikke om dette også gjelder ikke-vestlige innvandrerkvinner spesielt.

Tabell 5.2 Fordeling av bosettingsgrunnlag fordelt på innvandrerg grupper. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. Absolutte tall i parentes. N=849. 1996

	Arbeids- tillatelse	Ekteskaps- inngåelse	Oppholdstillatelse som familiegjenforening	Opphold som student	Politisk asyl/Opphold på humanitært grunnlag	Annet grunnlag	Total
Vietnam	0,0 (0)	5,7 (7)	41,8 (51)	0,0 (0)	52,5 (64)	0,0 (0)	100 (122)
Det tidligere Jugoslavia	19,1(22)	13,0 (15)	7,0 (8)	0,0 (0)	46,1 (53)	14,8 (17)	100 (115)
Tyrkia	4,8 (4)	31,3 (26)	57,8 (48)	0,0 (0)	1,2 (1)	4,8 (4)	100 (83)
Iran	1,3 (1)	10,7 (8)	9,3 (7)	0,0 (0)	77,3 (58)	1,3 (1)	100 (75)
Pakistan	2,0 (2)	40,6 (41)	49,5 (50)	0,0 (0)	2,0 (2)	5,9 (6)	100 (101)
Sri Lanka	1,7 (2)	9,2 (11)	18,5 (22)	16,8 (20)	50,4 (60)	3,4 (4)	100 (119)
Somalia	0,0 (0)	0,9 (1)	15,2 (17)	0,9 (1)	80,4 (90)	2,7 (3)	100 (112)
Chile	1,6 (2)	9,0 (11)	24,6 (30)	0,0 (0)	63,1 (77)	1,6 (2)	100 (122)
Total	3,9 (33)	14,1 (120)	27,4 (233)	2,5 (21)	47,7 (405)	4,4 (37)	100 (849)

Når det gjelder det reelle antallet yrkesaktive bør dette sees i sammenheng med bosettingsgrunnlaget (se tabell 5.2). Det tidligere Jugoslavia skårer høyere enn gjennomsnittet på yrkesdeltakelse, men er også den innvandrerggruppen som i størst grad har bosatt seg i Norge på grunnlag av arbeidstillatelse. Oppholdsgrunnlaget vil også kunne påvirke graden av tilknytning til Norge og behovet for å etablere seg i Norge.

I dette kapittelet undersøkes ulike mekanismer som kan påvirke ikke-vestlige innvandrerkvinnens yrkesdeltakelse. Tankegangen bak analysen er at resultatene skal kunne belyse hvilke faktorer som fører til at kvinnene i mindre grad er yrkesaktive, samtidig som at de kan gi en forklaring på differansen innvandrerggruppene imellom.

5.2 Arbeidsmarkedet og human kapital

Human kapital teori vektla i stor grad arbeidstakerens kompetanse i forhold til muligheter på arbeidsmarkedet. Dersom en potensiell arbeidstaker ikke får innpass på arbeidsmarkedet kan dette skyldes mangel på kompetanse, som for eksempel utdanning og språkkunnskaper. Dette er kompetanse som utvikles over tid, derfor vil også botid indirekte ha en effekt på mulighetene til yrkesdeltakelse. Hypotesene som ble utledet i teorikapittelet var i denne sammenheng Følgelig:

H₁: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har større sannsynlighet for yrkesdeltakelse enn kvinner med liten eller ingen utdanning.

H₂: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.

H₃: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper og større sannsynlighet for yrkesaktivitet enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.

Analysen gjennomføres i fire trinn. I modell 1 (se tabell 5.3) trekkes kun inn innvandrergrupper. Dette gir en generell oversikt over yrkesaktivitet blant de ulike ikke-vestlige innvandrergruppene i Norge. Deretter inkluderes kontrollvariablene alder og statsborgerskap i tillegg til utdanning i modell 2. Ved å inkludere kontrollvariablene oppnår en å undersøke forholdet mellom utdanning og yrkesaktivitet isolert sett. I modell 3 utvides modell 2 til å inkludere språk. Den fjerde modellen inkluderer også botid.

Utdanningens effekt på yrkesdeltakelse

Tabell 5.3 viser en generell tendens til at kvinnene i hovedvekt har utenlandsk utdanning. Vi kan også se av modellen at det er store variasjoner mellom de ulike innvandrergruppene både i forhold til utdanningsnivå og utdanningsland. 45,2 % av kvinnene fra det tidligere Jugoslavia har for eksempel videregående eller høyere utdanning fra utlandet, mens Vietnam skårer lavest på utenlandsk utdanning med kun 5,0 %. Til gjengjeld skårer Vietnam høyere på norsk utdanning. Hele 22,3 % av disse kvinnene har enten videregående skole eller høyere utdanning fra Norge, i motsetning til Somalia med 3,6 %.

Tabell 5.3 Innvandrergupper fordelt på utdanningsnivå. Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Prosent. N=839. 1996.

Innvandrergruppe	Grunnskole i Norge/ingen fullført utdanning	Vgs. Norge	Høyere norsk utdanning	Grunnskole i utlandet/ingen fullført utdanning	Vgs. Utlandet	Høyere utenlandsk utdanning	Total (N)
Vietnam	56,2	19,0	3,3	16,5	5,0	0,0	100(121)
Det tidligere Jugoslavia	7,8	10,4	4,3	32,2	33,9	11,3	100(115)
Tyrkia	30,1	3,6	0,0	60,2	3,6	2,4	100(83)
Iran	8,1	16,2	9,5	8,1	45,9	12,2	100(74)
Pakistan	28,0	11,0	1,0	42,0	14,0	4,0	100(100)
Sri Lanka	24,1	29,3	6,9	19,8	14,7	5,2	100(116)
Somalia	18,9	3,6	0,0	33,3	43,2	0,9	100(111)
Chile	23,5	14,3	4,2	10,1	36,1	11,8	100(119)
Total	25,4	13,8	3,6	27,1	24,3	5,8	100(839)

Dette er interessant med tanke på at mens Vietnam er forholdsvis godt representert på arbeidsmarkedet, er Somalia det landet som er dårligst representert. Sri Lanka skiller seg desidert klart ut med 36,2 % kvinner med videregående eller høyere utdanning i Norge. Tendensen i krysstabellene (se tabell 5.1 og 5.3) viser også at de fire innvandrerguppene som har flest kvinner med høyere norsk utdanning også er gruppen med størst yrkesdeltakelse, noe som kan tyde på at først og fremst norsk utdanning er en ressurs for kvinnene. La oss se nærmere på relasjonene mellom utdanning og yrkesaktivitet.

Modell 1 (se tabell 5.4) opprettholder tendensen fra tabell 5.1. Koeffisientene for innvandrergruppen Tyrkia, Pakistan og Somalia er negativt signifikante. Det vil si at andelen yrkesaktive blant disse kvinnene er signifikant lavere enn blant chilenske kvinner. Somaliske kvinner er den gruppen kvinner som er klart lavest representert på arbeidsmarkedet.

Av tabell 5.4 kan vi se at norsk utdanning har en positiv signifikant sammenheng med sannsynligheten for arbeidsdeltakelse. Tendensen er sterkere for kvinner med norsk videregående eller høyere utdanning enn for kvinner med kun grunnskole fra Norge.

Tabell 5.4: Analyse av utdanning, språk og botid på sannsynlighetene for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrergroupe. Logistisk regresjon.⁵⁴

	Modell 1		Modell 2		Modell 3		Modell 4	
	B	S.E	B	S.E	B	S.E	B	S.E
Konstant	0,219	0,220	-1,059 **	0,404	-3,936 ***	0,552	-4,259 ***	0,573
Vietnam	-0,302	0,271	-0,219	0,307	0,710 *	0,348	0,783 *	0,350
Det tidligere Jugoslavia	-0,376	0,289	-0,388	0,313	-0,400	0,326	-0,126	0,355
Tyrkia	-0,788 **	0,313	-0,322	0,352	0,110	0,377	0,008	0,383
Iran	-0,219	0,323	-0,532	0,347	-0,235	0,363	-0,020	0,367
Pakistan	-1,318 ***	0,275	-1,068 ***	0,302	-0,732 *	0,311	-1,035 ***	0,326
Sri Lanka	-0,047	0,314	-0,080	0,343	0,222	0,360	0,437	0,370
Somalia	-2,076 ***	0,510	-1,886 ***	0,531	-1,466 **	0,549	-1,196 *	0,555
Alder			0,101 ***	0,031	0,139 ***	0,033	0,124 ***	0,034
Alder ²			-0,003 ***	0,001	-0,003 ***	0,001	-0,003 ***	0,001
Statsborgerskap			0,712 ***	0,168	0,274	0,184	-0,134	0,214
Utenlandsk grunnskole			-0,336	0,228	-0,133	0,254	-0,187	0,259
Utenlandsk vgs.			0,456	0,247	0,239	0,263	0,348	0,269
Utenlandsk høyere utdanne			0,564	0,360	-0,094	0,376	0,118	0,387
Norsk vgs.			0,769 **	0,259	1,930 **	0,722	0,237	0,279
Norsk høyere utdannelse			2,621 ***	0,708	-0,113	0,254	1,824 **	0,729
Gode språkkunnskaper					3,031 ***	0,371	2,721 ***	0,382
Middels språkkunnskaper					2,217 ***	0,319	2,064 ***	0,322
Botid							0,185 ***	0,056
Botid ²							-0,006 **	0,002
N	839		839		839		839	
Chi square sig.	0,000		0,000		0,000		0,000	
-2 LL	1074,939		980,265		888,053		872,775	
Cox&Snell R square	0,066		0,166		0,253		0,267	
Nagelkerke R square	0,089		0,224		0,341		0,360	

* p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Referansekategori: Innvandrergroupe: Chile, Statsborgerskap: utenlandsk statsborgerskap, Utdannelse: norsk grunnskole, Språk: dårlige språkkunnskaper

Ytterligere er norsk høyere utdanning en klart bedre ressurs enn norsk videregående skole i forhold til muligheter på arbeidsmarkedet. Ingen av koeffisientene for utenlandsk utdanning gir signifikante resultater, det vil si at andelen yrkesaktive kvinner blant dem med utenlandsk utdanning, uansett nivå, ikke er signifikant annerledes enn dem med norsk grunnskole. I denne modellen fremstår det dermed som at hypotese 1 får delvis støtte, mens hypotese 2 full støtte.

I modell 2 kontrolleres det også for alder og statsborgerskap. Koeffisienten for alder er signifikant og positiv, det vil si at andelen yrkesaktive blant eldre er større enn blant yngre. Da det kan forventes at tendensen vil avta proporsjonalt med alder, ble det også inkludert et annengradsledd. Funnene støtter denne antagelsen. Når en tar for seg referansekategori er det størst sannsynlighet for at kvinner er yrkesaktiv ved 34 års alderen. Sannsynligheten synker igjen ved 38 års alderen.⁵⁵ Tendensen i modellen viser videre positive signifikante

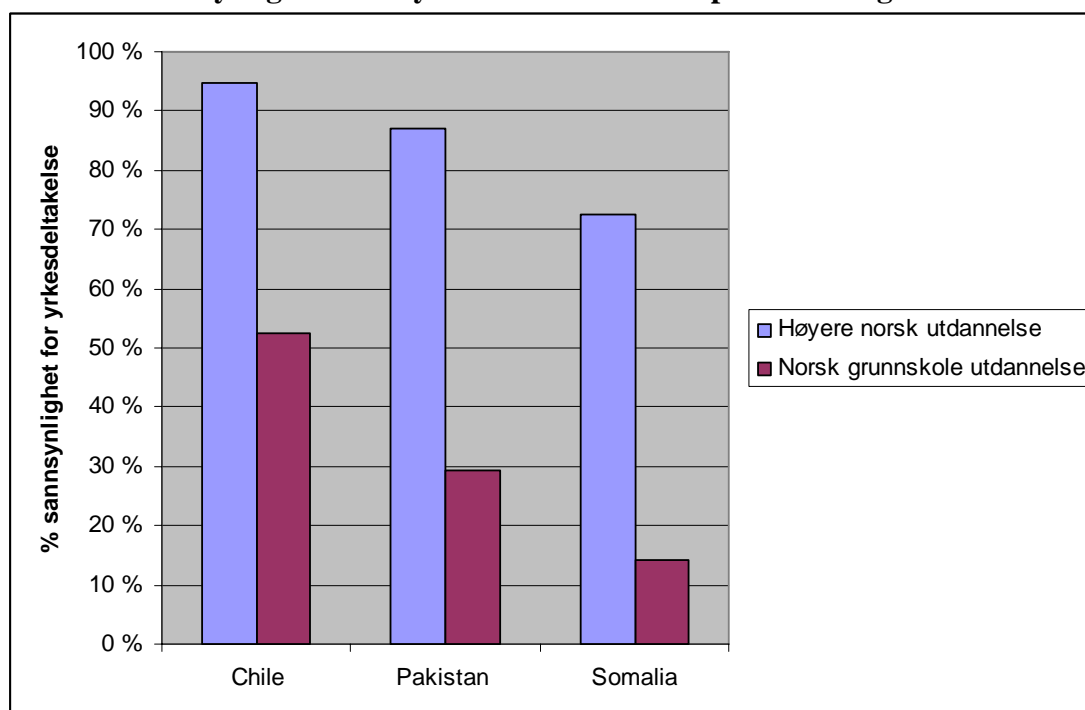
⁵⁴ Samtlige av modellene hadde en Hosmer-Lemeshow på over ,05.

⁵⁵ Det ble også kjørt analyser hvor alder som tredjegradsledd ble trukket inn men den var ikke signifikant.

resultater for statsborgerskap, således er andelen yrkesaktive høyere blant kvinner med norsk statsborgerskap enn kvinner med utenlandsk statsborgerskap.

Når en inkluderer utdanning i modell 2 forandrer koeffisientene for innvandregruppene seg noe. Mens koeffisienten for Tyrkia opphører å være signifikant blir Pakistan og Somalia mindre signifikant enn i modell 1. Dette må sees i sammenheng med de nyinnførte variablene. Alle tre innvandregruppen skårer lavt på utdanning i Norge, dette kan forklare noe av årsaken til forandringene mellom modell 1 og modell 2.

Figur 5.1: Chile, Pakistan, Somalia, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. Sannsynligheten for yrkesaktivitet fordelt på utdanningsnivå. Prosent. 1996

Sannsynlighet for kvinner, alder 34 år.

For å illustrere hvilke utslag utdanning kan ha på yrkesaktivitet i følge resultatene i modell 2 velges det her å trekke inn et eksempel. En 34 år gammel somalisk kvinne med høyere norsk utdanning har for eksempel 59 % større sannsynlighet for yrkesaktivitet enn dersom hun ikke har norsk utdanning utover grunnskolen. Somaliske og pakistanske kvinner, som har lavest

sannsynlighet for deltakelse, er også dem som relativt sett øker kraftigst i sannsynlighet dersom en trekker inn utdanning (se figur 5.1).⁵⁶

Språkkunnskapens effekt på yrkesdeltakelse.

I modell 3 (se tabell 5.4) viser koeffisientene for språk en positiv signifikant sammenheng med yrkesaktivitet. Jo bedre språkkunnskaper, jo større er sannsynligheten for at kvinnene er yrkesaktiv. Modellen viser også at når språk trekkes inn opphører alle utdanningskoeffisientene, unntatt den for høyere utdanning, å være signifikant. Dette tyder på at kvinners språkkunnskaper først og fremst er den signifikante påvirkeren og ikke deres utdanningsnivå. Et godt eksempel på dette er å sammenligne kvinner med gode språkkunnskaper versus dem med dårlige språkkunnskaper. I følge modell 3 vil en 34 år gammel chilensk kvinne med grunnskoleutdanning fra Norge, øke sannsynligheten for yrkesaktivitet med 60 prosentpoeng dersom hun går fra dårlige språkkunnskaper til gode språkkunnskaper.

Koeffisientene for innvandregrupper og statsborgerskap forandres også i modell 3. Når språk trekkes inn i analysen blir koeffisienten for innvandregruppen Vietnam signifikant og positiv, altså er andelen yrkesaktive blant vietnamesiske kvinner større enn andelen blant chilenske kvinner når en kontrollerer for de andre uavhengige variablene. Funnet tyder altså på at dersom en kun ser på innvandregrupper uten å kontrollere for språk, er Chile den innvandregruppen som skårer høyest på yrkesaktivitet. Men når det kontrolleres for språk skårer Vietnam høyest. En av årsakene til at andelen yrkesaktive er så høy blant chilenske kvinner kan skyldes deres gode språkkunnskaper. Hele 53,7 % av chilenske kvinner oppgir gode språkkunnskaper i motsetning til 16,4 % av de vietnamesiske kvinnene. Koeffisientene for Pakistan og Somalia blir mindre negativ i modell 3. Både Pakistan og Somalia skårer lavere enn gjennomsnittet på språkkunnskapene. Ytterligere opphører koeffisientene for statsborgerskap å være signifikant, noe som tyder på at resultatene i modell 2 ikke skyldes statsborgerskap, men relasjonen mellom statsborgerskap og språk. Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk statsborgerskap tenderer også til å ha gode språkkunnskaper (ikke vist).

⁵⁶ Det bør her nevnes at Hosmer og Lemeshow verdien lå på under ,05 når insignifikante koeffisienten ble trukket ut, men at -2 Log likelihood viste klare signifikante resultater. Sannsynlighetsberegningene tilknyttet alder og utdanning er på grunn av lav Hosmer og Lemeshow kun veiledende.

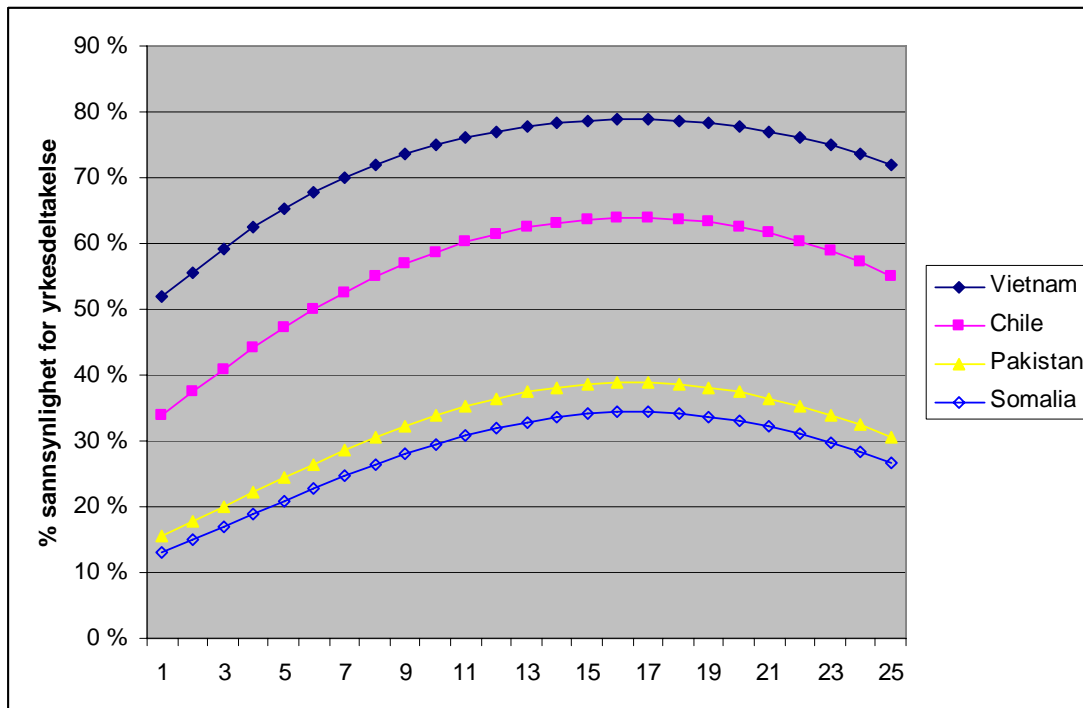
For øvrig viser også modellen at koeffisienten for videregående utdanning ikke lenger er signifikant. Dette kan igjen sees i sammenheng med språkkunnskaper da kvinner med videregående utdanning fra Norge også i større grad har gode språkkunnskaper.

Det ble også foretatt analyser med utdanning og språk som samspillsledd, men de gav ingen interessante funn og har derfor ikke blitt inkludert i den endelige analysen.

Botidens effekt på yrkesdeltakelse

Botid har en viss effekt på yrkesdeltakelse (se modell 4, tabell 5.4). Jo lengre botid i Norge, jo større er sannsynligheten for yrkesaktivitet. Som nevnt i teorikapittelet, bruker ikke-vestlige innvandrerkvinner lengst tid på å oppnå et stabilt sysselsettingsnivå (se Hauge Byberg 2002: 80). Dette tilsier at det foreligger en ikke-lineær sammenheng mellom botid og yrkesaktivitet. Funnene i analysen støtter denne antagelsen. Botidseffekten når sitt toppunkt etter 18 år og avtar etter 21 år (se figur 5.2). At toppunktet er såpass høyt bør også sees i relasjon til ankomståret. På grunn av lavkonjunktur på 1990-tallet vil innvandrere som har ankommet Norge i denne perioden ha mindre sannsynlighet for yrkesdeltakelse enn dem ankommet før 90-tallet (se Blom 1998:23). Kvinner med 18 års botid har naturlig nok ankommet Norge før denne perioden og derfor også større sjanse for å være sysselsatt. Skillet mellom effekten av botid og ankomstår vil altså være til dels vanskelig å sette, men undersøkelser tyder på at begge variablene er sentrale for yrkesmulighetene (se Blom 1998).

Figur 5.2: Sannsynlighet for yrkesdeltakelse blant kvinner fra Vietnam, Chile, Pakistan og Somalia fordelt på botid. Prosent. 1996

Sannsynlighet for kvinner, alder 34 år, norsk grunnskole utdanning, middels språkkunnskaper.

Det bør også nevnes at alder kan dempe effekten av botid siden alder viser kurvlineære tendenser. Både alder og botid har enkeltvis en positiv effekt på yrkesaktivitet, men sammen kan de til sammen ha en negativ effekt. Med dette menes at jo eldre du er jo lengre botid har du potensielt oppnådd i Norge, men samtidig har du mindre sjanse på arbeidsmarkedet. Disse mekanismene må en altså ta forbehold om.

De andre koeffisientene forandres ytterligere i den siste modellen. Koeffisienten for Pakistan blir mer signifikant negativ, mens Somalia blir mindre negativ. Dette kan skyldes innvandrergruppenes forskjell i antall år i Norge. Begge koeffisientene for språk blir også mindre positive noe som kan skyldes relasjonene mellom språk, botid og yrkesdeltakelse. Tendensene for utdanning opprettholdes fra modell 3.

Det bør her stilles spørsmål ved hva botidsvariabelen fanger siden språk og utdanning er kontrollert for. Indikerer for eksempel økt botid økt kjennskap til norsk væremåte og sedvaner? Dette kunne vært interessant å undersøke nærmere, men på grunn av begrensninger i datamaterialet velges det her å utelates.

Samtidig viser resultatene fortsatt at språk er mest utslagsgivende i forhold til arbeidsmarkedet. Den siste modellen viser i hvor liten grad utdanning er en ressurs for ikke-vestlige kvinner i forhold til arbeidsmarkedet, da det kun er norsk høyere utdanning som gir signifikante resultater.

Oppsummerende får hypotese 1 og 2 kun delvis støtte. Utdanning er en ressurs for kvinnene såfremt det er ”korrekt” utdanning, det vil si norsk høyere utdanning. Norsk utdanning i seg selv er kun en større ressurs enn utenlandsk utdanning dersom det er høyere norsk utdanning. Hypotese 3 blir støttet. Språkkunnskaper er en viktig faktor i forhold til arbeidsmarkedet.

5.3 Arbeidsmarkedet og sosiale nettverk

I denne delen undersøkes det hvorvidt sosiale nettverk har en effekt på ikke-vestlige innvandrerkvinner muligheter til yrkesdeltakelse. Tankegangen er at ulike former for sosiale nettverk kan påvirke tilgangen til jobbinformasjon, som igjen påvirker sjansen til yrkesdeltakelse (se Rogstad 2000). I forlengelse av dette vil det være relevant hvilke relasjoner det er mellom deltakerne i et nettverk (se Granovetter 1995), graden av kontakt med relasjonene og hvorvidt nettverket i tillegg består av personer med norsk bakgrunn eller kun med innvandrerbakgrunn (se Ooka og Wellmann 2001).⁵⁷ Den utledete hypotesen blir i denne sammenheng:

H₄: Ikke-vestlige innvandrerkvinner med heterogene nettverk har større sannsynlighet til yrkesdeltakelse enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med homogene nettverk.

Analysen deles opp i 3 modeller. I den første modellen (se tabell 5.5) trekkes kun inn de ulike innvandrergruppene.⁵⁸ Deretter trekkes vennskapskontakt, organisasjonsdeltakelse og nettverkstype sammen med kontrollvariablene alder, statsborgerskap og botid inn i modell 2. Tankegangen er å undersøke relasjonen mellom nettverksomfanget, typen sosialt nettverk og yrkesdeltakelse. Kontrollvariablene trekkes inn for å kunne vurdere sosiale nettverk isolert sett. I modell 3 utvides modell 2 til å inkludere familienettverk, sivilstatus og samlivspartners yrkesstatus.

⁵⁷ Datamaterialet inkluderer ingen informasjon som direkte kan kobles til Granovetter sin teori om svake versus sterke bånd (se Granovetter 1995). På den annen side kan vi, ved å trekke inn familienettverk, få en indikasjon på forholdet mellom sterke bånd og yrkesdeltakelse. Styrken ved å benytte variabelen ”familienettverk” er at den også er en viktig indikator på homogene nettverk.

⁵⁸ Da denne modellen viser de samme resultatene som i tabell 5.4 kommer jeg ikke til å kommentere disse funnene på nytt i kapitlet.

Sosiale nettverk og det effekt på yrkesaktivitet

Det generelle aktivitets- og nettverksbildet er komplekst.⁵⁹ Som vist under avsnitt 5.2 er det få av kvinnene som er svært aktiv i organisasjoner. Kontakten med venner varierer også nevneverdig. I følge enkle krysstabeller (ikke vist) møter halvparten av alle kvinnene venner ukentlig eller oftere, mens hele 21,5 % møter venner sjeldnere enn månedlig eller aldri. 50 % av kvinnene har også norske venner i sin vennekrets, det vil si at ca halvparten har heterogene nettverk i den forstand begrepet er benyttet i tidligere kapitler. Det er ingen enhetlig tendens mellom hvorvidt kvinnene som er aktive i organisasjoner også er dem som er mest aktive i forhold til vennskapsnettverket. Imidlertid viser enkle krysstabeller (ikke vist) at økt organisasjonsaktivitet og overgang fra homogene til heterogene nettverk øker sannsynligheten for yrkesaktivitet, mens økt kontakt med venner ikke nødvendigvis fører til økt yrkesaktivitet. Ved å inkludere kontrollvariablene vil vi få et mer helhetlig bilde av situasjonen (se tabell 5.5)

Tabell 5.5: Analyse av nettverk på sannsynligheten for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/ Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrergroupe. Logistisk regresjon.⁶⁰

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	B	S.E	B	S.E	B	S.E
Konstant	0,288	0,228	-1,601 ***	0,474	-1,616 ***	0,510
Vietnam	-0,305	0,279	0,044	0,319	0,121	0,335
Det tidligere Jugoslavia	-0,387	0,303	-0,361	0,364	-0,295	0,382
Tyrkia	-0,792 **	0,323	-0,779 *	0,365	-0,774 *	0,392
Iran	-0,259	0,335	0,231	0,367	0,306	0,376
Pakistan	-1,386 ***	0,290	-1,676 ***	0,331	-1,786 ***	0,361
Sri Lanka	-0,112	0,320	0,273	0,361	0,185	0,382
Somalia	-2,031 ***	0,531	-1,271 *	0,572	-1,107	0,581
Alder			0,059	0,035	0,031	0,038
Alder ²			-0,002 **	0,001	-0,002 *	0,001
Statsborgerskap			0,036	0,217	-0,043	0,223
Botid			0,217 ***	0,055	0,242 ***	0,006
Botid ²			-0,005 **	0,002	-0,007 **	0,002
Organisasjonsdeltakelse			0,199 ***	0,044	0,200 ***	0,044
Møter venner månedlig eller oftere			-0,217	0,267	-0,346	0,261
Møter venner ukentlig eller oftere			-0,147	0,238	-0,158	0,241
Homogene/Heterogene nettverk			0,755 ***	0,191	0,761 ***	0,194
Utenlansk samlivspartner					-0,045	0,278
Norsk samlivspartner					0,445	0,566
Samlivspartners yrkesstatus					0,591 **	0,226
Familienettverk					-0,074	0,081
N	766		766		766	
Chi square sig.	0,000		0,000		0,010	
-2 LL	983,468		850,903		837,710	
Cox&Snell R square	0,067		0,216		0,230	
Nagelkerke R square	0,089		0,290		0,308	

* p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Referansekategori: Innvandrergroupe: Vietnam, Statsborgerskap: utenlansk statsborgerskap, Venner: møter venner sjeldnere enn månedlig/aldri, Nettverk: homogent nettverk, Sivilstatus: Ikke samlivspartner, Yrkesaktiv ektefelle: Ikke yrkesaktiv ektefelle.

⁵⁹ De nedenfor nevnte statistikkene er hentet fra enkle krysstabeller. Resultatene av den logistiske regresjonen kommer i neste avsnitt.

⁶⁰ Samtlige av modellene hadde en Hosmer-Lemeshow på over ,05.

Modell 2 støtter oppunder flere av funnene fra krysstabellene. Koeffisienten for organisasjonsdeltakelse viser signifikant positive sammenhenger med yrkesdeltakelse, altså vil andelen yrkesaktive kvinner blant dem som er aktiv i organisasjoner være større enn dem som er passive. Det kan antas at effekten av organisasjonsdeltakelse avtar etter et visst nivå. Det ble kontrollert for annengradsleddet, men resultatene var ikke signifikante og har derfor ikke blitt trukket inn i den endelige analysen. Som følge av innsignifikante resultater kan vi heller ikke støtte en antagelse om kurvlineære tendenser.

Modellen viser tvetydige resultater i forhold til vennskapsnettverk. Koeffisientene for kontakt med venner er ikke signifikante, altså er andelen yrkesaktive blant kvinner med ukentlig kontakt med venner ikke signifikant forskjellig fra kvinner som har kontakt med venner sjeldnere enn månedlig.⁶¹ Samtidig viser koeffisienten for typen nettverk signifikante resultater. Dette innebærer at en kvinne med heterogene nettverk, har større sannsynlighet for yrkesaktivitet enn kvinner med homogene nettverk.

Koeffisientene for innvandregruppene forandrer seg fra første modell. Dette kan forklares ved at innvandregruppens relasjon til yrkesaktivitet bør sees i sammenheng med variablene trukket inn i modell 2. Spesielt koeffisienten for Somalia og Pakistan må her nevnes. Mens koeffisienten for Somalia blir klart mindre negativ enn i forrige modell, blir koeffisienten for Pakistan mer negativ. Dette kan skyldes den store forskjellen i nettverksrelasjoner. I følge enkle krysstabeller (ikke vist) har 41,4 % av pakistanske kvinner heterogene nettverk sammenlignet med 22,3 % av de somaliske kvinnene.

Videre viser resultatene for koeffisienten til kontrollvariabelen alder og dets annengradsledd at alder har en positiv effekt på yrkesaktivitet, men at denne effekten avtar. Dette har sin naturlige forklaring i at referansekategori starter på 16 år og oppover.

Resultatene viser ingen signifikante resultater for statsborgerskap, vi kan altså ikke si at det er noen signifikant forskjell i yrkesaktivitet når det gjelder kvinner med norsk statsborgerskap i forhold til kvinner med utenlandsk statsborgerskap.

⁶¹ Kontrollvariablene viser, i likhet med de fleste andre uavhengige variablene, signifikante resultater for -2 Log likelihood. Det er kun de uavhengige variablene ”kontakt med venner”, ”sivilstatus” og ”familienettverk” som ikke viser signifikante resultater for -2 Log likelihood. Dette innebærer at disse tre variablene ikke gir et signifikant bidrag til å forklare variasjonen i den avhengige variabelen, her yrkesaktivitet.

Koeffisienten for botid viser derimot positivt signifikant resultat i forhold til yrkesaktivitet. Altså vil økt botid føre til økt yrkesaktivitet. Da det kan forventes at effekten av botid vil avta og legge seg på et nivå, ble det også undersøkt for annengradsledd. Resultatene støtter opp under denne antagelsen (se vedlegg B). Effekten av botid øker frem til 21 års botid for deretter å rette seg ut. Effekten av botid er sterkest de først 13 årene.

Familienettverkets effekt på yrkesaktivitet

I modell 3 utvides analysen av sosiale nettverk. Kan homogene sosiale nettverk, som samlivspartners og familierelasjoner, også være en ressurs i forhold til kvinnenes yrkesaktivitet? Det er kun koeffisienten for yrkesaktiv samlivspartners som er signifikant. En kvinne med yrkesaktiv samlivspartners har større sannsynlighet for å være yrkesaktiv enn en kvinne uten yrkesaktiv samlivspartners. Hva som forårsaker denne sammenhengen kan skyldes ulike årsaker. Det kan for eksempel antas at kvinner med yrkesaktiv samlivspartners i større grad er gift med menn med spesifikke egenskaper. I forrige modell ble det understreket at høyere norsk utdanning er en ressurs i forhold til yrkesaktivitet. Kan det være tilfellet at yrkesaktive menn oftere har videregående eller høyere utdanning og at disse kvinnene i likhet med dem har høyere utdanning? Krysstabeller (ikke vist) understøtter ikke denne antagelsen. Forklaringen kan altså være at kvinner ofte får venner via mennenes jobbkontakter, slik Stoloff m.fl (1999) sin undersøkelse viser, og at disse jobbkontaktene kan være heterogene.

På grunn av de innsignifikante koeffisientene for familienettverk og samlivspartner kan en altså ikke ensidig hevde at tilstedeværelsen av familienettverk øker sannsynligheten for yrkesaktivitet i forhold til kvinner uten familienettverk.⁶² Det er kun familienettverk, i form av yrkesaktiv samlivspartner, som gav en positiv effekt på yrkesaktiviteten. Samtidig er det vanskelig å definere hvorvidt yrkesaktiv samlivspartner er linken til et homogen eller heterogen nettverk, da dette både kan avhenge av hvilke mekanismer som trer i kraft og typen jobb samlivspartners har.

De resterende koeffisientene forandrer seg noe. Mens koeffisienten for Tyrkia og Pakistan vedvarer å være signifikant, opphører signifikansen for Somalia. Det vil si at når en kontrollerer for de andre variablene er det ikke signifikant forskjell mellom somaliske og chilenske kvinner i forhold til yrkesaktivitet. I tillegg blir Tyrkia og Pakistan ytterligere

⁶² Modellen hvor familienettverk er trukket inn er ikke signifikant og er derfor ikke blitt inkludert i den endelige modelloversikten.

negative. Dette tyder på at de nye variablene i modell 3 ”undertrykket” relasjonene mellom innvandrergруппene og yrkesaktivitet i modell 2. Altså må de sees i relasjon til de nye variablene i modell 3. Forklaringen kan ligge i at mange av kvinnene fra Tyrkia og Pakistan har yrkesaktive samlivspartners. Pakistan er den innvandrergруппen som har nest høyest andel av yrkesaktive samlivspartners, Tyrkia er gruppen med tredje størst andel. Somalias innsignifikans kan også knyttes til yrkesaktiv samlivspartners, da Somalia er innvandrergруппen med lavest andel av kvinner med yrkesaktiv samlivspartners. Det bør også legges merke til at mens innvandrergруппen Somalia hadde lavest sannsynlighet for yrkesdeltakelse i modell 1, er det Pakistan som har lavest i modell 3. Utviklingen i modellen viser også at koeffisienten for Pakistan blir mer negative. Dersom en altså trekker ut nettverksvariabler blir Somalia mindre negativ og til slutt innsignifikant. Dette kan tyde på at spesielt Somalia skårer lavt på nettverk, mens Tyrkia og Pakistan i større grad har tilknytning til ulike sosiale nettverk. Enkle krysstabeller (ikke vist) understøtter disse funnene, da begge innvandrergруппene i større grad har norske venner enn Somalia, som skårer jevnt over svært lavt.

De resterende koeffisientene forandrer seg i ingen nevneverdig grad. Signifikansnivået for koeffisientene vedvarer og har den samme sammenhengen med yrkesaktivitet som i forrige modell.⁶³

For å vise relevansen av ulike faktorer trekkes inn et eksempel. Dersom en chilensk kvinne med gjennomsnittelig alder og botid i Norge, som er passiv i organisasjoner og ikke har yrkesaktiv ektefelle, går fra å besitte homogent nettverk til heterogent nettverk øker sannsynligheten med 16 % for at hun er yrkesaktiv. Hvis den samme kvinnen i tillegg har yrkesaktiv ektefelle øker sannsynligheten med ytterligere 15 % til 67 % sannsynlighet.

Oppsummerende får hypotese 4 delvis understøttes. Heterogene nettverk er en ressurs for kvinnene. Samtidig viser resultatene at yrkesaktiv samlivspartner øker sannsynligheten for yrkesdeltakelse i forhold til kvinner uten yrkesaktiv samlivspartner. Homogene nettverk slik som familierelasjoner og generelt samlivspartner kan ikke sies å være en ressurs for kvinnene i forhold til yrkesaktivitet. Ellers bør det nevnes at organisasjonsdeltakelse også potensielt kan

⁶³ En av årsakene til at de resterende innvandrergруппene ikke viser signifikante resultater kan være for få respondenter.

fungere som en ressurs i forhold til arbeidsmarkedet, men det er vanskelig å si hvorvidt det skyldes dets funksjon som et sosialt nettverk.

Det bør her nevnes at vi, på grunn av datamaterialets begrensninger, ikke uten videre kan definere kausalitetsretningen mellom sosiale nettverk og yrkesaktivitet. Det er en sannsynlighet for at flere av kvinnene har møtt sitt sosiale nettverk via jobben. På tross av dette er det mye som tyder på at sosiale nettverk er en ressurs for innvandrerkvinner. Flere undersøkelser understreker relevansen av sosiale nettverk. I følge Stoloff m.fl (1999) sine analyser, foreligger det også en klar årsaksretning fra sosiale nettverk til yrkesaktivitet. Tidligere studier (Hansen 1997, Rogstad 2001) understreker at sosiale nettverk er en sentral rekrutteringskanal for innvandrere på arbeidsmarkedet. Datamateriale fra SSB viser samme tendens. Hele 23,1 % av yrkesaktive kvinner har fått jobb gjennom anbefaling fra slekt/venner. Andelen øker til 56,9 % dersom en inkluderer dem som har skaffet jobben gjennom å kontakte mulige arbeidsgivere eller på en annen måte enn via arbeidsformidlingen og annonser.

5.4 Arbeidsmarkedet og den private sfæren

I dette avsnittet undersøkes det om forhold innenfor den private sfære påvirker sannsynligheten for yrkesdeltakelse. Bakgrunnen for analysen er at mulighetene til yrkesaktivitet sannsynligvis begrenses eller økes avhengig av familieforholdene. Er det for eksempel en signifikant mindre andel yrkesaktive kvinner blant dem som har unge barn enn dem uten barn (se Munch m.fl 1997)? Kan familienettverk fungere som en positiv støtte og muliggjørere av yrkesaktivitet? Den utledete hypotesen som skal undersøkes er:

H_{10} : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med barn har mindre sjanse for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten barn.

Analysen gjennomføres i 3 trinn. I modell 1 trekkes kun inn innvandrergruppene, deretter utvides modell 1 til å inkludere kontrollvariablene alder, statsborgerskap og botid. I tillegg trekkes antall barn og barnas alder inn. Modell 3 bygger videre på modell 2 og tilføyer sivilstatus, samlivspartners yrkesstatus og ulønnet arbeid.

*Barns effekt på kvinnes yrkesaktivitet*⁶⁴

Enkle krysstabeller (ikke vist) viser at økt antall barn har en negativ effekt på yrkesaktivitet, det vil si at andelen yrkesaktive kvinner er lavere, jo flere barn kvinnene har. Videre viser krysstabellene at det er færre yrkesaktive kvinner blant dem som har barn i alderen 0- 5 enn dem som ikke har det. For kvinner med eldre barn er differansen mellom yrkesaktiv og ikke yrkesaktiv noe mindre. Imidlertid er tendensene i tabellene så svake at de ikke kan gi noen endelig konklusjon. Det vil derfor være relevant å undersøke variablene nærmere i en mer detaljert logistisk regresjonsmodell.

Resultatene i modell 2 støtter kun delvis funnene fra krysstabellene. Verken koeffisientene for antall barn og barn i alderen 6-13 år eller 14-17 år er signifikante. Dette innebærer at vi ikke kan si at det er en signifikant forskjell i andel yrkesaktiv kvinner blant dem med barn i de respektive aldersgruppene og dem uten barn. Imidlertid er koeffisienten for barn i alderen 0-5 år signifikant og negativ, det vil si at andelen yrkesaktive blant kvinnene med barn i denne alderen er signifikant lavere enn kvinner uten barn. Tendensen tyder altså på at antall barn ikke har en signifikant effekt, men at det foreligger en klar negativ effekt for kvinner med barn i alderen 0-5 år.

Modellen viser ytterligere at koeffisienten for Somalia blir mindre negativ og Pakistan mer negativ. Dette må blant annet sees i sammenheng med botid. Kvinnene fra Pakistan har statistisk sett forholdsvis lang botid i Norge, mens somaliske og tyrkiske kvinner har kort botid. Hele 74 % av de somaliske kvinnene kom til Norge etter 1990 og 100 % etter 1985. I tillegg er det få somaliske kvinner som har norsk statsborgerskap.

⁶⁴ Modell 1 (se tabell 5.6) viser samme resultater som tidligere og kommer derfor ikke til å bli kommentert.

Tabell 5.6: Analyse av barn, husholdningsmedlemmer, samlivspartner og ulønnet arbeid på sannsynligheten for å være yrkesaktiv (Yrkesaktiv=1/ Ikke yrkesaktiv=0). Vektet etter størrelse på innvandrergroupe. Logistisk regresjon.⁶⁵

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	B	S.E	B	S.E	B	S.E
Konstant	0,251	0,227	-0,864	0,449	-0,797	0,480
Vietnam	-0,303	0,278	-0,154	0,309	-0,114	0,325
Det tidligere Jugoslavia	-0,420	0,299	-0,355	0,351	-0,398	0,370
Tyrkia	-0,782 **	0,319	-0,888 **	0,348	-1,086 **	0,377
Iran	-0,194	0,333	-0,002	0,355	-0,052	0,373
Pakistan	-1,426 ***	0,288	-1,762 ***	0,328	-1,745 ***	0,340
Sri Lanka	-0,075	0,320	0,270	0,348	0,298	0,372
Somalia	-2,019 ***	0,530	-1,362 *	0,561	-1,121	0,581
Alder			0,090 *	0,040	0,077	0,042
Alder ²			-0,003 **	0,001	-0,003 **	0,001
Statsborgerskap			0,087	0,211	-0,009	0,221
Botid			0,312 ***	0,054	0,214 ***	0,056
Botid ²			-0,006 **	0,002	-0,006 **	0,002
Antall barn			-0,120	0,077	-0,072	0,081
Barn i alderen 0-5 år			-0,604 **	0,201	-0,670 **	0,221
Barn i alderen 6-13 år			0,020	0,211	0,105	0,224
Barn i alderen 14-17 år			0,219	0,321	0,237	0,242
Samlivspartner					0,181	0,284
Samlivspartners yrkesstatus					0,844 ***	0,230
Ulønnet arbeid 10-19 timer					-0,023	0,286
Ulønnet arbeid 20-29 timer					-0,325	0,286
Ulønnet arbeid 30 timer og over					-1,271 ***	0,297
N	786		786		786	
Chi square sig.	0,000		0,000		0,000	
-2 LL	1007,298		908,473		845,498	
Cox&Snell R square	0,070		0,188		0,243	
Nagelkerke R square	0,094		0,250		0,327	

* p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

Referansekategori: Innvandrergroupe: Chile, Statsborgerskap: utenlandsk statsborgerskap, Barnets alder: barn over 18/ingen barn, Ulønnet arbeid: 0-9 timer i uken, Samlivspartner: utenlandsk samlivspartner, Samlivspartners yrkesstatus: ikke yrkesaktiv samlivspartner

Det kunne forventes at det forelå et samspill mellom variablene innvandrergupper og barn. Samspillsleddet ble derfor trukket inn, men ingen av koeffisientene var signifikante og har derfor ikke blitt inkludert i den endelige analysen.

Kontrollvariablene støtter tidligere funn i dette kapittelet. Både alder og botid har en positiv effekt på yrkesaktivitet, men tendensene stabiliserer seg over tid. Koeffisienten for statsborgerskap viser ikke signifikante sammenhenger med yrkesaktivitet.

⁶⁵ Samtlige av modellene hadde en Hosmer-Lemeshow på over ,05.

Familienettverkets effekt på yrkesaktivitet

Det kan antas at funnene spesielt knyttet til barn i modell 2, påvirkes av tilstedeværelsen av familienettverk. Det ble derfor kjørt en analyse hvor familienettverk og antall husholdningsmedlemmer ble trukket inn. Modellen var ikke signifikant og har derfor ikke blitt vist i dette avsnittet. Resultatene tyder altså på at familienettverk og antall husholdningsmedlemmer ikke hadde noen signifikant effekt på sannsynlighet for yrkesaktivitet. Faktisk er det kun ca 2 % av kvinnene i datamaterialet som passer barn for slektninger.

Modell 3 understøtter delvis signifikansen av samlivspartner og ulønnet arbeid, i den forstand at koeffisienten for samlivspartner i seg selv ikke er signifikant, men koeffisienten for yrkesaktiv samlivspartners er signifikant og positiv. Altså kan vi ikke si at det er en signifikant forskjell i andelen yrkesaktive blant kvinner uten samlivspartner og dem med samlivspartner.⁶⁶ Imidlertid vil tilstedeværelsen av en yrkesaktiv samlivspartners øke andelen yrkesaktive sammenlignet med kvinner uten yrkesaktiv samlivspartners. Her er det relevant å trekke inn tidligere forskning på området. Bøe (2002) viste i sin undersøkelse av SSB sin levekårsundersøkelse fra 1996 at tilstedeværelsen av en samlivspartner var signifikant i forhold til sannsynligheten for yrkesdeltakelse. Det vil her stilles spørsmål ved hvorvidt hans funn når det gjelder kvinner i realiteten skyldtes samlivspartners yrkesstatus, og ikke direkte samlivspartneren.

Videre viser funnene i analysen at andelen yrkesaktive kvinner blant dem som gjør mye ulønnet arbeid er signifikant mindre enn dem som gjør ulønnet arbeid tilsvarende mindre enn 10 timer i uken.

Koeffisientene fra de tidligere modellene forandres noe i modell 3. Mens koeffisienten for Tyrkia blir mer negativ, opphører koeffisienten for Somalia å være signifikant. Dette tyder på at effekten av innvandregruppene må sees i sammenheng med de nye variablene.

For å eksemplifisere forholdet mellom de ulike variablene trekkes her inn noen sannsynlighetsberegninger. Hvis en tar for seg referanse-kategorien og sammenligner denne

⁶⁶ Det ble også foretatt analyser hvor variabelen "samlivspartner" ble delt inn i "har ikke samlivspartner", "har utenlandsk samlivspartner" og "har norsk samlivspartner". Heller ikke koeffisienten for denne variabelen var signifikant.

med spesifikke tilfeller, får vi interessante resultat.⁶⁷ En 34 år gammel chilensk kvinne med 10 års botid, som utfører mindre enn 10 timer ulønnet arbeid og har verken yrkesaktiv samlivspartner eller barn i alderen 0-5 år har en sannsynlighet på 72 % for å være yrkesaktiv. Dersom hun har yrkesaktiv ektefelle øker sannsynligheten til 87 %. Dersom hun har barn i alderen 0-5 år minker sannsynligheten til 55 % og til 41 % dersom hun utfører mer enn 30 timers ulønnet arbeid i uka. Det er særdeles viktig å ta til etterretning at disse tallene representerer chilenske kvinner, gruppen som er sterkest representert på arbeidsmarkedet. Det vil da også falle seg naturlig at prosentandelen er forholdsvis høy. For eksempel vil sannsynlighetene for å være yrkesaktiv for en pakistansk kvinne med de gjeldene referansekategoriene (se tabell 5.6) være kun 11 %.

Det er flere interessante funn som kommer frem i det generelle overblikket av alle modellene. I den første modellen er Chile innvandrerguppen med høyest yrkesaktivitet. Denne tendensen er ikke like sterk når en kontrollerer for ulike faktorer innenfor den private sfæren. Forklaringen kan være at Chile skårer høyt på de egenskapene som har en positiv effekt på yrkesaktivitetsnivået. Sett i forhold til gjennomsnittet deltar de i større grad i organisasjoner, gjør mindre ulønnet arbeid og færre av dem har barn i alderen 0-5 år. Altså dersom en kontrollerer for variablene trukket inn i modell 4 skiller ikke Chile seg så signifikant ut. Følgelig vil det sannsynligvis gi positivt utslag på yrkesaktivitet for flere av de andre ikke-vestlige innvandrerguppene dersom de skåret høyt på like egenskaper som chilenske kvinner i større grad gjør. Det må her tas forbehold om at det ikke foreligger diskriminering av visse innvandrergupper. Dersom diskriminering er tilfellet vil innvandrerguppene være underrepresentert på arbeidsmarkedet uansett egenskaper.

Oppsummerende ble hypotese 10 delvis støttet da barn i alderen 0-5 år viser seg å være signifikant, mens koeffisienten for antall barn ikke er signifikant. Relevante funn i forhold til familienettverk kom også til syne. Familienettverk er en ressurs, såfremt det er snakk om yrkesaktiv samlivspartner. Funnene tyder ikke på at antall slektninger i Norge eller antall husholdningsmedlemmer er noen form for ressurs i forhold til det norske arbeidsmarkedet. Selv om en kontrollerer for en rekke faktorer viser også funnene at andelen yrkesaktive kvinner blant dem som i stor grad utfører ulønnet arbeid er signifikant lavere enn blant dem som i liten grad utfører ulønnet arbeid. Konkluderende hadde kun barn i alderen 0-5 år en

⁶⁷ Alder og botid er satt til gjennomsnittet, det vil si 34 år gammel og en botid på 9 år.

negativ effekt, en effekt som var gjeldende uansett om vi trakk inn andre relevante variabler som ulønnet arbeid, familienettverk og samlivspartners yrkesstatus

5.5 Diskusjon av funnene

I de foregående avsnittene ble det kjørt analyser av faktorer som utdanning, språkkunnskaper, botid, sosiale nettverk og husholdet i forhold til yrkesaktivitet. Nedenfor vil jeg diskutere funnene fra disse analysene. Først diskuteres hypotesen om at utdanning, og spesielt norsk utdanning, er en ressurs i forhold til yrkesaktivitet. Deretter diskuteres hypotesen om at gode språkkunnskaper er en ressurs. Ytterligere vil det debatteres hypotesene om at heterogene nettverk er en fordel i forhold til yrkesaktivitet og til slutt hvorvidt barn er en belastning i forhold til kvinnenens muligheter for å være yrkesaktiv. Det vil også bli gitt mulige forklaringer til funnene som kan være relevante for videre forskning på området.

Gir høyere utdanning og gode språkkunnskaper større sannsynlighet for yrkesaktivitet?

I teorikapittelet ble det argumentert for at human kapital, i form av utdanning og språkkunnskaper øker sannsynligheten for ikke-vestlig innvandrerkvinner til å være yrkesaktive. Antagelsen var ytterligere at spesielt norsk utdanning er en ressurs. Disse hypotesene ble kun delvis støttet av funnene. Mens antagelsene tilknyttet språkkunnskaper ble støttet var funnene klart mer divergerende i forhold til utdanning.

Utdanning er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner såfremt det er norsk høyere utdanning. Innvandrerkvinner med høyere utenlandsk utdanning har ikke en signifikant større sannsynlighet for å være yrkesaktiv enn kvinner med kun norsk grunnskole. Tross at en kvinne har gjennomført en høyere utdanning i utlandet vil hun ikke få uttelling for dette på det norske arbeidsmarkedet. Funnet understøtter dermed antagelsen om at arbeidsgiver verdsetter høyere norsk utdanning, mens det samme nødvendigvis ikke er tilfellet med høyere utdanning fra utlandet. Årsaken til dette kan være at utgiften ved å innhente opplysninger om utenlandsk utdanning ansees som stor (se Rosenbaum m.fl 1990). Funnene kan ytterligere tyde på at yrkesstillingene innvandrerkvinnene trer inn i enten krever høyere norsk utdanning og gir uttelling for fullført høyere norsk utdanning eller krever ingen høyere utdanning for ansettelse. Som vist tidligere, er en stor andel av ikke-vestlige innvandrerkvinner ansatt innenfor hotell- og næringsbransjen, en sektor hvor det typisk ikke krever utdanning. Mangel på utdanning er derfor i seg selv ikke nødvendigvis et hinder for kvinners muligheter til å

være yrkesaktiv, men det kan påvirke yrkesstillingen kvinnene oppnår. Det kunne her også vært interessant å trekke inn spørsmål om diskriminering. Er det legitimt å vurdere utgiftene ved å innhente opplysninger om utenlandsk utdanning som så høy at arbeidssøkeren blir avvist? Når arbeidsgiveren handler med det incentiv at utgiftene tilknyttet innvandrerkvinner blir for store, er det da en legitim handling? Wiborg (2004) hevder for eksempel at ikke-vestlige innvandrere opplever statistisk diskriminering på det norske arbeidsmarkedet. Dette er en svært viktig debatt, men siden datamaterialet ikke inneholder informasjon om arbeidsgivernes preferanser velges det her å kun nevne problemstillingen.

Funnene gir ensidig støtte til hypotesen om at gode språkkunnskaper er en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner. Dette understreker at arbeidsgiveren i stor grad anser språkkunnskaper som en sentral faktor i forhold til en potensiell ansettelse. Språkkunnskapene kan både være viktig i forhold til selve arbeidssituasjonene og en sentral indikator på kjennskap til norsk væremåte og sedvaner. Bøe (2002) argumenterte for at utbyttet av språkkunnskapene varierte avhengig av innvandregruppene. På grunn av for få respondenter i datamaterialet var det ingen mulighet for å undersøke om dette var tilfellet i datamaterialet. Uansett er resultatene interessante i forhold til den norske integreringspolitikken, da satsingen på språkkurs kan være et relevant bidrag både i forhold til sysselsetting av kvinnene og til videre integrasjon.

Botid og språkkunnskaper har ofte et gjensidig forhold i den forstand at med lengre botid forbedres også ofte språkkunnskapene. Med botiden øker også sannsynligvis kjennskapen til norsk væremåte og sedvaner. Selv om det uten videre er vanskelig å definere hva botid omfavner i forhold til kunnskaper, er det interessant at botid fremstår som en ressurs for kvinnene i forhold til mulighetene for å være yrkesaktiv. Dette kan tyde på at med botid øker kjennskapen til norsk væremåte og sedvaner og at dette er kjennskap som det stilles krav til i forhold til en potensiell ansettelse (se Rogstad og Raaum 1998). En annen forklaring på botidseffekten kan ligge i de ulike konjunkturperiodene. Kvinner som kom før 90-tallet innvandret i en periode av høykonjunktur og har dermed også større sannsynlighet for å være yrkesaktiv.

Gir sosiale nettverk økt sannsynlighet for yrkesdeltakelse?

I teorikapittelet ble det argumentert for at sosiale nettverk var en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i forhold til mulighetene for å være yrkesaktiv. Denne antagelsen ble delvis

støttet av funnene. Sosiale nettverk viste seg å være en sentral faktor for ikke-vestlige innvandrerkvinner, men ikke alle typer relasjoner hadde like stor innflytelse. Det ble argumentert for i teorikapittelet at heterogene nettverk var av størst betydning for kvinnene i forhold til yrkesaktivitet. Funnene støttet opp under dette argumentet. Kvinner med heterogent nettverk hadde signifikant større sannsynlighet for yrkesaktivitet. Dette tyder på at etniske nordmenn kan bidra med relevant jobbinformasjon som leder til ansettelse. Samtidig kan resultatene også skyldes at innvandrerkvinner som har et heterogent nettverk er en spesiell type kvinner. Det ble tidligere vist at språkkunnskaper er en ressurs for kvinnene i forhold til yrkesdeltakelse. I forlengelsen av dette kan det for eksempel også antas at kvinner med heterogene nettverk har bedre språkkunnskaper og at språkkunnskapene er årsaken til økte muligheter i forhold til yrkesaktivitet. Dette ble ikke undersøkt i analysene og det kunne derfor vært interessant med mer forskning på området. Ytterligere bør det stilles spørsmål ved årsaksretningen, er det slik at heterogene nettverk fører til økt yrkesaktivitet eller er det slik at kvinner som deltar på arbeidsmarkedet i større grad får tilgang til et heterogent nettverk? Sannsynligvis er det et gjensidig påvirkningsforhold. Kvinner med heterogene nettverk påvirker yrkesaktivitet, samtidig som yrkesaktive kvinner i større grad får tilgang til heterogene nettverk. Ytterligere vil kvinner med gode språkkunnskaper, som vist i de forrige avsnittene både ha større sannsynlighet for yrkesdeltakelse og tilgang til heterogene nettverk. Følgelig ville det vært interessant å undersøke hvorvidt det er språkkunnskaper eller heterogene nettverk som har størst påvirkning på yrkesaktiviteten. På grunn av metodemessige valg ble en slik analyse ikke gjennomført og det foreslås videre undersøkelse på dette område.

Det ble argumentert for at familienettverk også kunne være en relevant form for sosiale nettverk. Funnene viser at tilstedeværelsen av et familienettverk ikke hadde en signifikant effekt på mulighetene for yrkesdeltakelse. En kvinne med et stort familienettverk hadde ikke en større eller mindre sannsynlighet for å være yrkesaktiv enn kvinner med et lite familienettverk. Med tanke på at familienettverk svært ofte utgjør et homogent nettverk, mens det er heterogene nettverk som er en ressurs er dette funnet forståelig. Resultatene kan altså tyde på at familienettverk ikke er en viktig bidragsyter av relevant jobbinformasjon. For å kunne uttale seg mer om dette funnet ville det vært interessant med en kvalitativ eller kvantitativ undersøkelse hvor det ble innhentet informasjon om yrkesaktive kvinner fikk jobbinformasjon via familienettverket som førte til ansettelse.

Foruten familienettverket ble det i teorikapittelet argumentert for at samlivspartner og hans/hennes yrkesstatus kunne være relevant i forhold til yrkesaktivitet. Funnene er tvetydige. På den ene siden har det ingen signifikant effekt om kvinnenens samlivspartner er norsk eller utenlandsk i forhold til muligheter for å være yrkesaktiv. På den andre siden er en yrkesaktiv samlivspartner en ressurs for kvinnene. Tidligere ble det vist hvorledes heterogene nettverk var en ressurs for kvinnene i forhold til yrkesaktivitet. Da kvinnes norske samlivspartner automatisk utgjør et heterogent nettverk i den form jeg har definert heterogene nettverk, er det interessant at norsk samlivspartner ikke viste seg å være en ressurs. Enten kan dette skyldes at norsk samlivspartner som heterogene nettverk ikke er det nettverket som leder til relevant jobbinformasjon, eller det kan skyldes for få respondenter i denne kategorien. Årsaken til at yrkesaktiv samlivspartner er en ressurs kan være at yrkesaktive samlivspartneren bidrar med relevant jobbinformasjon og øker dermed mulighetene for å være yrkesaktiv. Samtidig som at samlivspartneren til kvinnene ofte er innvandrere og således utgjør en del av et homogent nettverk, kan deres jobb indirekte gi tilgang til et mer heterogent nettverk. Denne variasjonen gjør det derfor vanskelig å stadfeste hvorvidt yrkesaktiv samlivspartner, som en ressurs kan skyldes tilgang til homogene eller heterogen nettverk. I sammenheng med andre funn tyder resultatene mest på at signifikansen av yrkesaktiv samlivspartner skyldes tilgangen til heterogene nettverk via jobben. Ytterligere en forklaring kan være at kvinnene med yrkesaktiv samlivspartner utgjør en spesiell kategori kvinner. Kan det for eksempel være slik at kvinner med yrkesaktiv samlivspartner også oftere har norsk høyere utdanning? På grunn av oppgavens omfang var det ikke mulig å undersøke dette, men problemstillingen kunne være et nytt og interessant forskningsspørsmål.

I forhold til sosiale nettverk ble det videre antatt at graden av vennskapskontakt kunne være av relevans i forhold til graden av utbytte av nettverkene. Funnene støttet ikke en antagelse om at hyppigheten av kontakt med vennene var sentralt. Selv om dette ikke direkte kan overføres til Granovetters (1973) teori om svake versus sterke bånd, er resultatet interessant. Kan forklaringen ligge i nettopp styrken av svake bånd? I følge Granovetter kunne selv mer distanserte venner/kontakter som en hadde liten kontakt med være en sentral kanal for jobbinformasjon. Funnene tyder således på at det kunne vært fruktbart å undersøke nærmere ikke-vestlige innvandrerkvinnens benyttelse av svake og sterke bånd.

Ytterligere viste analysen at organisasjonsdeltakelse var en ressurs for kvinnene i forhold til det norske arbeidsmarkedet. Funnet er relevante i forhold til tidligere forskning (se Wollebæk

og Sivesind 2002) som understreket at deltakelse, og spesielt aktiv deltakelse, innenfor organisasjoner gav tilgang sosiale nettverk. Det kunne vært ønskelig å undersøke hvilke type organisasjoner og organisasjonsdeltakelse som gav økt sannsynlighet for å være yrkesaktiv. Har for eksempel en ikke-vestlige innvandrerkvinner aktiv i religiøse organisasjoner like stor sannsynlighet for yrkesdeltakelse som kvinner aktiv i politiske organisasjoner? Dette bør også sees i sammenheng med homogene og heterogene nettverk, da det kan antas at religiøse organisasjoner i større grad gir tilgang til homogene nettverk. Samtidig kan en ikke uten videre hevde at den positive sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og yrkesaktivitet skyldes at kvinner aktive i organisasjoner har benyttet det sosiale nettverk innenfor organisasjonene for å oppnå jobben. Det kan også antas at kvinner aktive i organisasjoner i større grad har gode språkkunnskaper og kjennskap til norske sedvaner og væremåte. Arbeidsgivere verdsetter også ofte at arbeidssøkeren har vært aktiv i organisasjoner. I så tilfelle kan noe av sammenhengen skyldes andre årsaker. På grunn av oppgavens omfang var det ikke mulig å gå nærmere inn på disse forskningsspørsmålene. Det etterlyser derfor ytterligere forskning på dette området.

Minker barn sannsynligheten for yrkesaktivitet?

I teorikapittelet ble det argumentert for at barn minker kvinnenenes sannsynlighet for å være yrkesaktiv (se Munch m.fl 1997). Det ble argumentert for at også andre forhold innenfor husholdet måtte trekkes inn i analysen for å oppnå et mer helhetlig bilde. Barns effekt på kvinnenenes yrkesaktivitet kan påvirkes av husarbeidet som må utføres, familienettverket og samlivspartner. Antagelsen tilknyttet til barn ble delvis støttet. Kvinner som har barn i alderen 0-5 år har signifikant mindre sannsynlighet for å være yrkesaktiv enn kvinner uten barn. Det samme er ikke tilfellet med kvinner som har eldre barn. Dette tyder på at spesielt småbarn begrenser kvinnen i forhold til å være yrkesaktiv. Funnet i seg selv er ikke svært overraskende, da dette ligner tidligere funn tilknyttet etnisk norske kvinner (se Vikan 2001b, se også Munch m.fl 1997). Mange kvinner velger å være hjemmeværende den første perioden etter fødselen og som vist i teorikapittelet er det flere av innvandrergruppene som velger å være hjemme med barnet uansett om de får barnehage tilbud (se Kavli 2001). Denne andelen kvinner har i de seinere år også i stor grad benyttet seg av kontantstøtten.⁶⁸

⁶⁸ Kontantstøtten ble først innført i 1998, to år etter innsamlingen av datamaterialet. Kontantstøtten har dermed ikke vært med på å påvirke resultatene i analysene.

Det kunne antas at forklaringen til hvorfor kvinner med barn i alderen 0-5 år viste signifikante resultater, men ikke kvinner med eldre barn skyltes at førstnevnte gruppe utførte mer husarbeid enn sistnevnte gruppe. Da datamaterialet skiller mellom ulønnet arbeid og barn er dette ikke tilfellet. Når en trekker inn både barn og ulønnet arbeid består de signifikante resultatene tilknyttet barn. Ytterligere viste analysen signifikante resultater tilknyttet ulønnet arbeid over 30 timer, men ikke ulønnet arbeid av mindre grad. Dette er interessant. Det er naturlig at kvinner som utfører ulønnet arbeid tilsvarende over 30 timer har mindre tid til å kunne være yrkesaktiv. Samtidig har det ingen signifikant effekt hvorvidt kvinnen utfører ulønnet arbeid tilsvarende 20-30 timer eller under 10 timer. Det kunne forventes at en kvinne som utfører nærmere 30 timers ulønnet arbeid hadde begrenset av tid til å være yrkesaktiv, men dette blir altså ikke støttet. Dette kan tyde på at ulønnet arbeid i seg selv ikke nødvendigvis er den mest avgjørende faktoren for hvorvidt kvinnen er yrkesaktiv eller ikke.

I teorikapittelet ble det ytterligere argumentert for at familienettverk og husholdningsmedlemmer ville påvirke kvinnens muligheter, da de kan gi støtte og hjelp til husholdet. Siden det blir kontrollert for ulønnet arbeid i analysen gjelder argumentet først og fremst hjelp til barnepass. Imidlertid ble ikke antagelsen støttet av funnene. Hvorvidt kvinnene har et lite eller stort familienettverk har ingen effekt på yrkesaktiviteten. En av forklaringene på dette kan være at familienettverket i liten grad tilbyr barnepass. I datamaterialet utførte for eksempel kun 2 % barnepass.

Kapittel 6: Oppsummering og konklusjon.

Temaet for denne oppgaven var ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for å være yrkesaktiv. Det ble fremstilt to hovedproblemstillinger. Den første hovedproblemstillingen stilte spørsmål ved hvilke faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk. I den andre hovedproblemstillingen ble det stilt spørsmål ved hvilke faktorer som påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinnens muligheter for yrkesdeltakelse med spesielt fokus på sosiale nettverk.

På bakgrunn av temaet var oppgaven tredelt. I første del ble det stilt spørsmål ved om human kapital, i form av utdanning og språkkunnskaper, var en ressurs for ikke-vestlige innvandrerkvinner i forhold til det norske arbeidsmarkedet. I del to ble det undersøkt hvorvidt sosiale nettverk gir positiv uttelling på arbeidsmarkedet. Til slutt ble det drøftet om ulike forhold innenfor den private sfæren kunne påvirke kvinnenes muligheter for å være sysselsatt. Siden begge hovedproblemstillingene var spesielt interessert i sosiale nettverk ble det også i teorikapittelets del 2 fokusert på ulike faktorer som påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk.

Den teoretiske tilnærmingen var således også tredelt. Den første tilnærmingen tok utgangspunkt i arbeidsmarkedsperspektiv med spesielt fokus på human kapital teori. Det ble argumentert for at utdanning generelt var en ressurs, men at uttellingen var størst ved høyere norsk utdanning. Samtidig ville språkkunnskaper øke sannsynligheten for å være yrkesaktiv. Ytterligere ble det stilt spørsmål ved human kapital teoriens begrensninger, siden innhenting av opplysninger om innvandrere kan ansees som kostbart. I så tilfelle vil arbeidsgivernes vurdering av "signalene" arbeidssøkeren sender ut i visse tilfeller kunne være opphav til diskriminering. Deretter ble det argumentert for at sosiale nettverk var sentrale i forhold til relevant jobbinformasjon og ansettelse. Det ble hevdet at både homogene og heterogene nettverk kunne være en ressurs for kvinnene, men at heterogene nettverk var av størst ressurs på grunn av arbeidsmarkedsstrukturen. I denne sammenheng ble det trukket inn teori tilknyttet selve tilgangen til sosiale nettverk. Sentrale human kapital faktorer, som utdanning og språkkunnskaper kunne økt sannsynligheten for heterogene nettverk. Samtidig ville faktorer som ulønnet arbeid og barn begrense tilgangen til heterogene nettverk.

Til slutt ble det argumentert for at et helhetlig bilde av yrkesaktivitet må inkludere den private sfæren. Hovedargumentet var at barn og ulønnet arbeid er to svært sentrale faktorer som begrenser yrkesaktiviteten for innvandrerkvinnene.

6.1 Oppsummering av hypoteser og funn.

Med utgangspunkt i tidligere forskning og teori ble det formulert 10 hypoteser. Antagelsene og funnene er oppsummert i tabell 6.1

Hvilke faktorer påvirker tilgangen til homogene og heterogene nettverk?

Analysen av avkastningen av human kapital faktorer, som utdanning og språkkunnskaper, ble gjennomført i analysekapittel 4. Den logistiske regresjonsanalysen indikerte at verken norsk utdanning, utenlandsk utdanning eller botid var en ressurs i forhold til å oppnå heterogene nettverk. Derimot var gode språkkunnskaper en stor fordel for kvinnene. Dette ble forklart med at kvinnene sannsynligvis opparbeidet seg et nettverk innen kort tid etter innvandringstidspunktet. Som følge vil ikke en norsk utdanning i noen signifikant grad fungere som et sted hvor kvinnene opparbeider seg et heterogent nettverk. Dette er også interessant i forhold til integrasjonspolitikken.

Språkkunnskaper som en ressurs ble forklart med at mens dårlige språkkunnskaper kan fungere som en negativ incentiv for å ta kontakt med etniske nordmenn, kan gode språkkunnskaper fungere som et positivt incentiv.

Ytterligere ble det gjennomført en analyse av den private sfæren. Analysen indikerte kun at husarbeid, i form av ulønnet arbeid slik SSB har definert begrepet, har en viss effekt på mulighetene for å oppnå heterogene nettverk.⁶⁹ Mens kvinner som utfører over 30 timer i uken har en signifikant mindre sannsynlighet for heterogene nettverk enn kvinner som utfører under 10 timer i uken, er dette ikke tilfelle for de resterende gruppene av kvinner.

⁶⁹ Merk at SSB ikke definerer ulønnet arbeid som barnepass.

Tabell 6.1: Oppsummering av antagelser og resultater i forhold til yrkesaktivitet fra Hypoteser:

	Yrkesaktivitet		Sosiale nettverk	
	Tabell:	Støtte:	Tabell:	Støtte:
H ₁ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har større sannsynlighet for yrkesdeltakelse enn kvinner med liten eller ingen utdanning.	6,4	Delvis		
H ₂ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.	6,4	Delvis		
H ₃ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper har større sannsynlighet for yrkesaktivitet enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.	6,4	Ja		
H ₄ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med heterogene nettverk har større sannsynlighet til yrkesdeltakelse enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med homogene nettverk.	6,5	Delvis		
H ₅ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere utdanning har en større sannsynlighet for heterogene nettverk enn kvinner med liten eller ingen utdanning.			5,2	Nei
H ₆ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med norsk utdanning har større sannsynlighet for heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning.			5,2	Nei
H ₇ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med gode språkkunnskaper har større sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn kvinner med dårlige språkkunnskaper.			5,2	Ja
H ₈ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører mye husarbeid har mindre sannsynlighet for å besitte heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner som utfører lite husarbeid.			5,3	Delvis
H ₉ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med et familienettverk har mindre sannsynlighet for å ha heterogene nettverk enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten familienettverk.			5,3	Nei
H ₁₀ : Ikke-vestlige innvandrerkvinner med barn har mindre sjanse for deltakelse på arbeidsmarkedet enn ikke-vestlige innvandrerkvinner uten barn.	6,6	Delvis		

Dette ble forklart med at en stor grad av ulønnet arbeid er en belastning som begrenser kvinnenes tilgang til nettverk. Disse kvinnene hadde mindre sannsynlighet for å delta på arbeidsmarkedet og derfor også sannsynligvis mindre tilgang til heterogene nettverk. Seinere analyse forsterket denne antagelsen, da ulønnet arbeid også var en belastning i forhold til

yrkesaktivitet (se kapittel 5). Barn hadde ingen effekt på mulighetene for heterogene nettverk. Det var uten videre vanskelig å gi en tolkning av dette funnet. En mulig forklaring kunne ligge i operasjonaliseringen av homogene og heterogene nettverk. For at en kvinne skulle ha et heterogent nettverk trengte hun kun å ha en etnisk norsk venn, altså var det mulig at barn minsket nettverket og i større grad fikk homogene nettverk, men at kontakten med minimum en etnisk nordmann bestod. Samtidig kunne også forklaringen være at nettverket til kvinnene ikke forandrer seg i noen nevneverdig grad når de får barn.

Analysen indikerte ytterligere at familienettverket ikke nødvendigvis var en belastning for kvinnene i forhold til å oppnå heterogene nettverk. Visse resultater viste faktisk at familienettverk var en ressurs. Dette gjaldt antallet husholdningsmedlemmer. Forklaringen var at et stort familienettverk sannsynligvis gav tilgang til flere kontaktpunkter og dermed også større sjanse for heterogene nettverk. Derimot var ikke samlivspartner eller samlivspartners yrkesstatus en ressurs. Forklaringen på dette var tvetydig. Kvinner som har samlivspartner som jobber innenfor næringer hvor innvandrere er overrepresentert, vil i større grad få indirekte tilgang til homogene nettverk via samlivspartners arbeidsplass. Samtidig er det mange ikke-vestlige innvandrere som arbeider innenfor næringer hvor både etniske nordmenn og innvandrere jobber. Funnet tydet enten på at kvinnene ikke får sitt heterogene nettverk via samlivspartner eller hans/hennes jobb eller at nettverkstilgangen varierer mellom homogene og heterogene nettverk forholdsvis likt.

Hvilke faktorer påvirker tilgangen til yrkesaktivitet?

I kapittel 5 ble det gjennomført en analyse av sammenhengen mellom human kapital faktorer, som utdanning og språkkunnskaper i forhold til yrkesaktivitet. Analysen indikerte at utdanning var en ressurs såfremt det var norsk høyere utdanning. Forklaringen var at mens arbeidsgiveren anser høyere norsk utdanning som en ressurs, foreligger det større usikkerhet knyttet til utenlandsk utdanning. Utgiften for å innhente opplysninger om utenlandsk utdanning ansees dermed som stor. Følgelig får kvinnene mindre uttelling for utenlandsk utdanning.

Funnene viste ytterligere at språkkunnskaper var en fordel for kvinnene i forhold til yrkesaktivitet. Forklaringen var at arbeidsgiveren anser språkkunnskaper som sentralt i forhold til en ansettelse. Språkkunnskaper tyder sannsynligvis også på bedre kjennskap til norsk væremåte og sedvaner.

Det ble også i kapittel 5 gjennomført analyser tilknyttet sammenhengen mellom sosiale nettverk og yrkesaktivitet. Funnene indikerte at sosiale nettverk var en ressurs såfremt det var heterogent nettverk. I analysen var det flere indikatorer på heterogene nettverk. Venner, familie og tilgang til organisasjonsdeltakelse var noen av dem.

Heterogene nettverk, definert som nettverk bestående av minimum en etnisk nordmann som venn, viste seg å være en fordel i forhold til yrkesaktivitet. Det samme var tilfellet med organisasjonsdeltakelse. Forklaringen var at etniske nordmenn i større grad kan gi relevant jobbinformasjon som fører til ansettelse. Via aktivitet i organisasjoner får kvinnene sannsynligvis tilgang til heterogene nettverk. Samtidig kunne dette resultatet skyldes at aktive kvinner også ansees som en større ressurs enn kvinner som ikke er aktive.

Organisasjonsdeltakelsen forbedrer også sannsynligvis språkkunnskapene og kjennskap til norsk væremåte og sedvaner.

Resultatene indikerte ikke at homogene nettverk var en ressurs, da verken familienettverk eller samlivspartner viste signifikante resultater. Unntaket var yrkesaktiv samlivspartner, noe som ikke nødvendigvis ble knyttet til homogene, men heterogene nettverk. Forklaringen var at en yrkesaktiv samlivspartner gir indirekte tilgang til heterogene nettverk via jobben.

Til slutt ble det gjennomført analyser av forhold innenfor den private sfære og dets effekt på yrkesaktivitet. Funnene indikerte at kun barn i alderen 0-5 år var en belastning i forhold til mulighetene for yrkesaktivitet. Forklaringen var at kvinner med barn i alderen 0-5 år ofte velger å være hjemmeværende. Ytterligere viste det seg at ulønnet arbeid over 30 timer i uken var en belastning noe som ble forklart med at kvinnene får mindre tid til å kunne være yrkesaktiv. Samtidig ble det hevdet at ulønnet arbeid ikke nødvendigvis var den mest sentrale faktoren i forhold til mulighetene for yrkesaktivitet. Resultatene tydet heller ikke på at familienettverket påvirket kvinnenenes muligheter.

I sammenheng med funnene og problemstillingene ønsker jeg å undersøke to relevante tema nærmere. For det første, om forskjeller i human kapital og forhold innenfor den private sfæren kan forklare forskjellene mellom innvandrergroppene i forhold til homogene og heterogene nettverk. For det andre, om tilgangen til homogene og heterogene nettverk kan forklare divergensen i yrkesaktivitet mellom innvandrergroppene.

6.2 Forskjeller i human kapital og hushold i forhold til nettverkstyper

Som vist tidligere forelå det store variasjoner i forhold til tilgangen til homogene og heterogene nettverk (se tabell 4.1). Mens hele 83,8 % av kvinnene fra Det tidligere Jugoslavia og 66,7 % fra Chile hadde heterogent nettverk, var det tilsvarende kun 22,3 % av de somaliske kvinnene og 36,1 % av de vietnamesiske som hadde tilsvarende nettverk. Kan denne divergensen forklares ut fra forskjeller i human kapital og forhold innenfor den private sfæren?

Verken utdanning i seg selv eller norsk høyere utdanning er en ressurs i forhold til mulighetene for heterogene nettverk. Analysen viste faktisk at det kun var språkkunnskaper sammen med statsborgerskap som var til fordel for kvinnene. Det er svært interessant at foruten høy yrkesaktivitet skårere Chile og Det tidligere Jugoslavia også høyt på språkkunnskapene, mens Somalia og Vietnam skårer lavest på språkkunnskapene (tabell ikke vist). Funnene tyder altså på at språkkunnskaper kan forklare noe av differansen, men ikke utdanningen. Samtidig bør det trekkes inn i vurderingen at påvirkningsforholdet er gjensidig, det vil si at språkkunnskaper påvirker tilgangen til heterogene nettverk, men at heterogene nettverk også sannsynligvis påvirker språkkunnskapene.

I forhold til husarbeid var det kun ulønnet arbeid som var en belastning for kvinnene i forhold til nettverkstyper. Dette ble forklart med begrenset tid til både yrkesdeltakelse og fritid, to faktorer som øker sannsynligheten for heterogene nettverk. Siden ulønnet arbeid kun viste signifikante resultater i forhold til stor grad av ulønnet arbeid, kan ulønnet arbeid kun delvis forklare noe av forskjellene. Samtidig er det igjen vanskelig å definere årsaksretningen. Er det slik at kvinner som ikke får tilgang til arbeidsmarkedet blir hjemmeværende og derfor heller ikke tilgang til heterogene nettverk, eller er det på grunn av ulønnet arbeid at de ikke blir yrkesaktive og ikke får tilgang til heterogene nettverk? Barn var ingen belastning i forhold til å oppnå heterogene nettverk. Dette tyder på at barn i seg selv ikke kan forklare variasjonene i innvandrerguppen. Dette til tross for at det er store variasjoner i forhold til barneantallet blant innvandrergruppene.

Når dette er sagt, er det viktig å nevne at selv når jeg kontrollerte for flere sentrale human kapital faktorer og forhold innenfor den private sfæren, bestod forskjellene til dels gjennom alle analysene. Dette tyder på at det fortsatt er flere variabler som bør trekkes inn i en analyse av innvandrerkvinnenes homogene og heterogene nettverk. Det kunne for eksempel vært

interessant med et kvalitativ studie der kultur eller religion ble trukket inn. Hvem er for eksempel kvinnene som i stor grad utfører ulønnet arbeid? Hvilket forhold har de til å være yrkesaktiv eller besitte heterogene nettverk?

6.3 Forskjeller i tilgang til homogene og heterogene nettverk i forhold til yrkesaktivitet

Funnene understreket at heterogene nettverk, i form av kontakt med minimum en etnisk nordmann generelt var en ressurs i forhold til yrkesaktivitet. Forklaringen var at etniske nordmenn i større grad kunne gi relevant jobbinformasjon. Det ble ytterligere vist at organisasjonsdeltakelse var en ressurs. Dette kan tyde på at variasjoner mellom innvandrergroppene i forhold til aktivitet i organisasjoner kan forklare noe av variasjonene. Det forelå store variasjoner mellom innvandrergroppene i forhold til organisasjonsdeltakelsen. Imidlertid kan ikke funnet knyttes til heterogene nettverk. Det kan ha vært andre mekanismer som forårsaket sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og økt yrkesaktivitet. Funnene tydet på at ulik tilgang til homogene og heterogene nettverk kunne forklare noe av forskjellene mellom innvandrergroppene. For å maksimere mulighetene for yrkesaktivitet bør kvinnene altså investere i språkkunnskaper, da dette både øker tilgangen til heterogene nettverk og til yrkesaktivitet. Når kvinnene har fått tilgang til heterogene nettverk øker også sannsynligheten for yrkesaktivitet. Kvinnene bør dessuten ikke utføre over 30 timers ulønnet arbeid per uke, da dette både begrenser tilgangen til heterogene nettverk og til yrkesaktivitet.

For å kunne gi et mer helhetlig svar på årsakene til variasjonene mellom innvandrergroppene, ville det vært interessant å undersøke flere samspill mellom innvandrergroppene og relevante faktorer. På grunn av for få respondenter i visse av innvandrergroppene, ble samspillsleddene svært ofte innsignifikante.⁷⁰

Selv om det ble kontrollert for ulike former for homogene og heterogene nettverk, var det mye som tydet på at flere faktorer må trekkes inn i en fremtidig analyse. I forlengelse av disse funnene er det også interessant å stille spørsmålet: Hvorfor varierer innvandrergroppene så i forhold til både nettverk, utdanning, språkkunnskaper og barn? Hvilke begrensninger og muligheter foreligger det? Et viktig moment er at kvinnene som aktører tar ulike valg, men at disse valgene gjøres ut fra de sosiale relasjonene de inngår i, de handler i en historisk, politisk og sosial kontekst og dette vil forme avgjørelsene deres. For å ytterligere kunne uttale seg om

⁷⁰ Bøe (2002) viste for eksempel at det forelå et samspill mellom innvandrergroppene generelt og utdanning.

bakenforliggende årsaker ville det derfor vært interessant med kvalitative studier tilknyttet hver enkelt innvandrergruppe. Således ville vi fått informasjon om strukturelle forhold innenfor gruppene, men også individuelle forskjeller. Altså reelle muligheter og begrensninger. Denne informasjonen ville igjen kunne vært relevant i forhold til teori og funn om homogene og heterogene nettverk og dermed yrkesaktivitet.

Samtidig er det viktig å nevne at ovennevnte resultater kan ha blitt påvirket av operasjonaliseringen av homogene og heterogene nettverk. Jeg definerte heterogene nettverk som nettverk bestående av minimum en etnisk nordmann. En årsak til dette var informasjonen som forelå i datamaterialet. En annen operasjonalisering av begrepene kunne ha ført til noe andre resultater. For eksempel er det en sannsynlighet for at færre kvinner hadde vært innehavere av heterogene nettverk dersom det krevdes flere etniske nordmenn i nettverket for å bli definert som et heterogent nettverk. Følgelig ville det vært interessant med både en større kartlegging av kvinnene i forhold til homogene og heterogene nettverk og en utredning av kontaktenheten som gav relevant jobbinformasjon til kvinner som benyttet nettverket i ansettelsesprosessen. Dette ville også gitt relevant informasjon om bruken av svake og sterke bånd (se Granovetter 1973).

6.4 Konklusjon

Flere faktorer påvirker ikke-vestlige innvandrerkvinnens yrkesaktivitet. For å øke sannsynligheten for sysselsetting er det for det første viktig at kvinnene har tilgang til heterogene nettverk. Dette får de gjennom gode språkkunnskaper, organisasjonsdeltakelse og sannsynligvis yrkesaktiv samlivspartner. Lav grad av ulønnet arbeid er også gunstig. For det andre, når de har oppnådd heterogene nettverk vil mulighetene for yrkesaktivitet ytterligere økes dersom de har norsk høyere utdanning og er uten barn. Denne fremstilte situasjonen fungerer som en positiv sirkel siden mange av faktorene både påvirker yrkesaktivitet og tilgangen til heterogene nettverk. Med språkkunnskaper økes for eksempel både heterogene nettverk og yrkesaktivitet. Det klartest og blant de mest interessante funnene er altså at språkkunnskaper og heterogene nettverk er store ressurser for kvinnene. Her ligger mulighetene, men også begrensningene. Uten språkkunnskaper kommer ofte innvandrerkvinner til kort. Mangel på homogene nettverk forsterker denne effekten. I forhold til både integrering og yrkesaktivitet ligger satsingsområdene derfor innenfor disse to områdene.

6.5 Veien videre

Funnene i denne oppgaven gav flere interessante resultater samtidig som de gav opphav til nye og relevante forskningsområder. Hva er årsaken til at ikke-vestlige innvandrerkvinner med utenlandsk utdanning, tross gode språkkunnskaper og lengre botid i Norge, ikke får samme uttelling som ikke-vestlige innvandrerkvinner med høyere norsk utdanning?

Foreligger det noen form for diskriminering? I hvor stor grad ønsker ikke-vestlige innvandrerkvinner å delta på arbeidsmarkedet?

Behovet for forskning foreligger både i forhold til mer kunnskap om ikke-vestlige kvinners yrkesaktivitet, men spesielt kvinnenenes sosiale nettverksstruktur. Siden resultatene understreker sentraliteten av heterogene nettverk i forhold til arbeidsmarkedet, vil det også være interessant med en dypere forståelse av kvinnenenes nettverksstrukturer. En vinkling kan være å utvikle og benytte longitudinell data hvor det i større grad fokuseres på ikke-vestlige innvandrerkvinnens sosiale nettverksstruktur. I likhet med Stoloff (1999), etterspør jeg også en interesse for ego-sentrerte nettverksdata. Denne type data kunne gi en ny innsikt i både homogene versus heterogene nettverk, men også svake versus sterke bånd i den forstand Granovetter (1973) opererer med.

Kildehenvisning:

Aakervik, Rolf Undset (2005) *Mangfold på jobben. Etniske og nasjonale minoriteter på norske arbeidsplasser*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo.

AETAT (2004) *Rapport om arbeidsmarkedet* Nummer 1/2004.

Allison, Paul D (1999) *Multiple Regression. A Primer*. Saga Publications Ltd. United Kingdom, California, India.

Barry, B. (2002) *Cultured & Equality*, Polity Press. Cambridge.

Becker, Gary S (1971) *The economics of discrimination*. University of Chicago Press. Chicago

Becker, Gary S (1985) *Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor*. The University of Chicago Press. Chicago.

Becker, G. (1991): *A Treatise on the Family*. Cambridge, Mass. Harvard University Press

Becker, Gary (1993) *Human capital. A theoretical and empirical analysis with special reference to education*. The university of Chicago press, Chicago and London.

Berg, Berit (1992): *Bakerst I køen- om flyktningers deltakelse på arbeidsmarkedet*. Sintef. Trondheim:

Berg, Helene (2000) Innvandreres integrasjon på arbeidsmarkedet i *Søkelys på arbeidsmarkedet* 2000 Årgang 17.

Blom, Svein (1998) *Levekår blant ikke vestlige innvandere i Norge* Rapport 98/16. Statistisk Sentralbyrå.

Blom, Svein (2001) *Økt bokkonsentrasjon blant innvandrere i Oslo - er toppen snart nådd?* Samfunnsspeilet nr. 2. Statistisk Sentralbyrå.

Blom, Svein og Ritland, Agnes Aall (1997b) "Levekår blant ikke-vestlige innvandrere" i Blom Svein (Red) *Innvandrere I Norge*. Statistiske analyser nr 20. Oslo-Kongsvinger.

Bourdieu, Pierre (1986) "The forms of capital" i *Handbook of theory and research for the sociology of education*. John G Richardson (red.) Greenwood Press. Ny York.

Byberg Hauge, Ingvild (red) (2002) *Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt* Rapport 21. Statistisk Sentralbyrå.

Bøe John Petter 2002 "Innvandreres ressurser. Kan innvandreres sosiale og kulturell kapital konverteres til økonomisk kapital?" Hovedoppgave i sosiologi. Institutt for Sosiologi og samfunnsgeografi.

Coleman, James S. (1988) *Social Capital in the Creation of Human Capital*. American Journal of Sociology. Vol. 94.

- Connell, Robert W (1996) *Masculinities*. Allen & Unwin. Sydney.
- Cranny-Francis, Anne, Wendy Waring, Pam Stavropolous og Joan Kirkby (2003) *Gender Studies. Terms and Debates*. Palgrave. Ny York.
- Dalheim Elisabeth (2001) *Med utdanning i bagasjen?* Samfunnspeilet 2. Statistisk Sentralbyrå.
- Danielsen, Arild (1998) *Kulturell kapital i Norge*. Sosiologisk tidsskrift Nr. 1-2.
- Djuve, Anne Britt og John Horgen Friberg (2004) *Innvandring og det flerkulturelle samfunn* Fafo. notat 32.
- Eriksen, Thomas Hylland, Arntsen Sørheim, Torunn (2003) *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo.
- Fangen, Kathrine (2006) *Assimilert, hybrid eller inkorporert i det etniske? Tilpasning og identifikasjon blant somaliere i Norge*. Sosiologisk tidsskrift Nr 1.
- Ferree, Myra Marx (1990) *Beyond Separate Spheres: Feminism and Family Research* Journal of Marriage and the Family Vol. 52.
- Fischer, Claude S og Oliner, Stacey J. (1983) *A Research Note on Friendship, Gender, and the Life Cycle.*, Social Forces. University of North Carolina Press.
- Fong, Eric og Wsevolod W. Isajiw (2000) *Determinants of Friendship Choices in Multiethnic Society*. Sociological Forum. Vol. 15. Nr 2.
- Gabrielsen, Egil og Lagerstrøm, Bengt Oscar (2005) *Mange innvandrere er dårlige til å lese norsk*. Samfunnspeilet Nr2. Statistisk Sentralbyrå.
- Granovetter, Mark (1973) *The strength of weak ties*. American Journal of Sociology. Vol. 78.
- Granovetter, Mark (1985) *The Problem of Embeddedness*. The American Journal of Sociology. The University of Chicago Press. Chicago.
- Granovetter, Mark (1992) "The sociology and economic approaches to labor market analysis: a social structural view" i Swedberg og Granovetter (red) *The sociology of economic life*. Stony Brook. Wetview Press.
- Granovetter, Mark (1995) *Getting a job: a study of contacts and careers*. Univeristy of Chicago Press. Chicago.
- Gressgård, Randi (2002) *Dilemmaet mellom likeverdighet og særegenhet som ramme for flerkulturell dialog*. Bergen : Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen,
- Gullestad, Marianne (2002) *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Universitetsforlaget. Oslo.

Gullikstad, Berit, Kristen Lauritsen, i samarbeid med Anne- Jorunn Berg (2002) *Om konstruksjoner av kategorien innvandrerkvinne*. SINTEF Rapport, Teknologiledelse. IFIM. Trondheim.

Gulløy, Elisabeth; Blom, Svein og Ritland, Agnes Aall.(1997) *Levekår blant innvandrere 1996. Dokumentasjonsrapport med tabeller* Notater. Statistisk sentralbyrå. Avdeling for personstatistikk/ Seksjon for intervjuundersøkelser.

Hansen, Tore og Tjerbo, Trond (2003) *Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital* Makt - og demokratiutredningen. Rapport 62.

Haraldsen, Gustav (1999) *Spørreskjemametodikk : etter kokebokmetoden*. Ad Notam Gyldendal. Oslo

Haugaard, M.(red.) (2002) *Power a Reader*. Manchester University Press. Manchester and New York.

Helde, Ingunn og Mads Ivar Kirkeberg (2002) ”Inntekt” i *Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Ingvild Hauge Byberg (red). Statistisk Sentralbyrå. Rapporter 2002/21

Hjellebrekke, Johs (2000) *Ulike tilnærminer til studiet av 'sosial kapital' i sosiologi og statsvitenskap*. Sosiologisk Tidsskrift. Nr3.

Hochschild, Arlie med Anne Machung (1997) *The Second Shift*. Viking. New York.

Hooks, Bell (2000) *Feminist theory. From margin to center*. Second Edition. Pluto Press. London

Hovland, Geir (1997) *Integrasjon av unge innvandrere og flyktninger i relasjon til arbeidsmarkedet*. Hovedfagsavhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.

Hultin, Mia. (2001) *Consider her adversity*. Akademityck AB. Stockholm.

Kavli, H. C(2001) *En dråpe, men i hvilket hav? Kontantstøttens konsekvenser for barnehagebruk blant etniske minoriteter*. Forskningsstiftelsen Fafo. Oslo.

Kjelsrud, Morten og Sivertsen, Jan Erik (1997). ”Arbeidsmarkedet” i Kåre Vassenden (red.) *Innvandrere i Norge*. Statistiske analyser nr 20. Oslo-Kongsvinger.

Lappegård, Trude (2001) *Fruktbarhet blant innvandrerkvinner*. Samfunnsspeilet Nr2. Statistisk Sentralbyrå.

Longva Pål og Oddbjørn Raaum (2000) *Earnings assimilation of immigrants in Norway. A reappraisal memorandum no 5*. Instituttet for økonomi. Universitetet i Oslo.

Magerøy, Jorunn (1995) *Innvandrere på arbeidsmarkedet* *Situasjonsbilder fra Tyskland, Frankrike, Storbritannia og Norge* Rapport 95:4 Institutt for samfunnsforskning. Oslo.

- McCall, Leslie (1992) *Does gender fit? Bourdieu, feminism, and conceptions of social order*. Theory and Society, Vol.. 21. No 6.
- McNay, Lois. (2000) *Gender and agency: reconfiguring the subject in feminist and social theory*. Polity Press. Malden.
- McNay, Lois (2003) *Agency, anticipation and indeterminacy in feminist theory*” Feminist theory, Vol. 4, Nr 2
- Mehmed, Kaja (2000) *Bakgrunn for migrasjon og fluktmønstre*. Tidsskrift for migrasjonsforskning. Nr 1.
- Munch; J Allison; McPherson, Miller og Smith-Lovin, Lynn. (1997) *Gender, Children, and Social Contact: The Effects of Childrearing for Men and Women*. American Sociological Review. Vol. 62.
- NOU (2004) *Kan flere jobbe mer? – deltid og undersysselsetting i norsk arbeidsliv*. NOU Norges offentlige utredninger 2004:29.
- Olsen Bjørn (2002) “Arbeid” I *Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt*. Hauge Byberg, Ingvild (red). Statistisk Sentralbyrå. Rapporter 2002/21.
- Predelli, Nyhagen Line *Interpreting Gender in Islam: A case Study of Immigrant Muslim Women in Oslo, Norway*. Gender and Society, Vol. 18 Nr. 4.
- Orderud, Geir Inge (2001) *Innvandring og selvsysseletting*. Prosjektrapport 2001:15 . NIBR
- Portes, Alejandro (1998) *Social capital: It's origin and application in modern sociology* Annual Review of Sociology Nr 24.
- Portes , Alejandro og Sensenbrenner, Julie (1993) *Embeddedness and immigration Notes on the social determinants of economic action*. The American Journal of Sociology. Vol. 98. Nr6.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. Simon & Schuster. Ny York.
- Ridgeway, Cecilia L. og Smith-Lovin, Lynn (1999) *The Gender System and Interaction*. Annual Review of Sociology
- Rogstad, Jon (1998) *Innvandrere og arbeid. En empirisk studie i fire bedrifter*. Rapport 98:8 Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Rogstad, Jon (2000a) *Mellom faktiske og forestilte forskjeller*. ISF; rapport 17:2000.
- Rogstad, Jon (2000b) *Når sant skal sies- hvor viktig er norsk for innvandrere på arbeidsmarkedet* Søkelys på arbeidsmarkedet Årgang 17.
- Rogstad, Jon (2001) *Sist blant likemenn? : synlige minoriteter på arbeidsmarkedet* Institutt for samfunnsforskning. Oslo

Rogstad, Jon og Raaum, Oddbjørn (1998) ”Utstøting fra arbeidsmarkedet blant arbeidstakere med innvandrerbakgrunn” Søkelys på arbeidsmarkedet. Årgang 15.

Rose, D., Carrasco, P., og Charboneau, J. (1998) *The role of "weak ties" in the settlement experiences of immigrant women with young children: The case of Central Americans in Montreal* (CERIS Working Paper Series). Toronto: Joint Centre of Excellence for Research on Immigration and Settlement.

Rosenbaum, J.E (1986) “Institutional career structures and the social construction of ability” i *Handbook of theory and Research for the Sociology of Education*, Richardson, John G (red) Greenwood Press. New York.

Rosenbaum, J.E., Kariya, R. Settersen & T. Maier (1990) *Market and Network Theories of the Transition from High school to Work: Their Application to industrialized Societies*. Annual review of Sociology. Nr 16.

Røthing, Åse og Aarseth, Helene (2006) “Kjønn og familie” i *Kjønnsforskning. En grunnbok* (2006) Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red). Universitetsforlaget. Oslo.

Seierstad, Ståle (2001) *Metodologiske problemer i multivariat analyse*. HBO-rapport 21/2001. Høgskolen i Bodø.

Skog, Ole-Jørgen (1998) *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Ad Notam Gyldendal, Oslo

SMED (2006) Når noen er likere enn andre. Senteret mot etnisk diskriminering.

Smith- Lovin, Lynn og Miller, McPherson J. (1993) “You are who you know: A network approach to gender.” i *Theory on gender/feminism on theory*. England, Paula (red). A. de Gruyter. Ny York.

SSB (1997a) *Levekår blant innvandrere 1996*. Statistisk Sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger.

SSB (1997b) *Sterk sysselsetingsvekst gjennom hele 1996*. Ukens statistikk Nr 7.

Stiver, Suzanne Lie (1986) *Mellom to kulturer. Kvinnelige innvandrere i Norge- Kvinners levekår og livsløp*. Universitetsforlaget. Oslo.

Stoloff, Jennifer A, Glanville Jennifer L, Bienenstock Elisa (1999) *Jayne Womens participation in the labor force: the role of social networks*. Social networks 21.

Tronstad, Kristian Rose (2004) *Innvandring og innvandrere 2004* Statistiske analyser 66. Statistisk Sentralbyrå.

Try, Sverre (2002) *Bruk av søkerkanaler blant nyutdannede akademikere*. NIFU skriftserie nr 12/2002.

Vassenden, Kåre (1997) *Innvandrere i Norge; Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Statistisk sentralbyrå. Oslo/ Kongsvinger.

Vikan, Stein Terje (2001a) *Kvinner og menn i Norge 2000* Statistisk Sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Vikan, Stein Terje (2001b) *Likestilling i ujamnt tempo* Samfunnspeilet 4, 2001. SSB.

Walby, Sylvia (1990) *Theorizing patriarchy*. Blackwell Publishers Oxford.

Walle, Thomas Michael (2006) "Kjønn og etnisitet" i *Kjønnforskning. En grunnbok*. Lorentzen, Jørgen og Mühleisen, Wencke (red.) Universitetsforlaget. Oslo.

Wikan, Unni (1995) *Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon*. Gyldendal norsk forlag. Oslo

Wollebæk, Dag og Sivesind, Karl Henrik (2000) *Er deltakelse i frivillig arbeid nyttig på arbeidsmarkedet? Søkelys på arbeidsmarkedet 2000*, årgang 17.

Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & nation*. Sage. London.

Internettkilder:

Berg, Berit (2000)
www.akademia.org/projektit/invandr/norge

Likestillingsloven
www.likestillingsombudet.no

Ooka Emi og Barry Wellman (2001) *Does social capital pay off ore within or between ethnic groups? Analyzing Job searchers in five Toronto ethnic groups*
<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/ethnic14a/ethnic17.htm>

Stortingsmelding nr 17 (1996-97) *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Kommunal og arbeidsdepartementet.
<http://odin.dep.no>

ALLE KILDER SOM ER BRUKT I DENNE OPPGAVEN ER OPPGITT.

Oppgaven inneholder 41200 ord.

Vedlegg:

Vedlegg A

Vekting (se også Gulløy m.fl 1997:20):

Stratum	Vekt
Somalia	0,364
Sri Lanka	0,696
Chile	0,703
Iran	0,966
Det tidligere Jugoslavia	0,999
Tyrkia	1,056
Vietnam	1,327
Pakistan	1,973

Vedlegg B

Prosent sannsynlighet for yrkesdeltakelse fordelt på antall år i botid.

Innvandrerkvinner, 16-66 år som ikke mottar alderspensjon eller studerer. 1996

